

ისტორიულ-მეცნიერული ჟურნალი №5 (89), 2018, მარტი ოცნის 3 ცხრი

ისტორიანი

თავისუფლებისთვის ბრძოლის

100 წელიწადი

რომონ ბაქრაძის საქართველო

როანე
ბაგრაძის
პირველი
ქართული
ბანკანატი

დამოუკიდებელი
საქართველოს
უცხოური გეოგრაფია

თავისუფლების ჭარისკაძი
მისივე ქვეყანაში

დამნაშავეების მტერი №1
ვადოლია სულაქვიძე

**„50 პარსონა —
მათი უფროსი ისტორია“
ტომი XXVII
„თომას ალვა
ედისონი“**

წიგნი „ისტორიანთან“ ერთად — 8 ლარი

„ბოლშევიკური“—ყარაღური
პაანყება 1918 წლის მარტში

სახელმწიფოსა და
მკლვისის ურთიერთობა
1918-1921 წლებში

ბავშვობა მისი ხანაში

„მთხუცი და ზღვა“
ატაკამას უდაბნოში

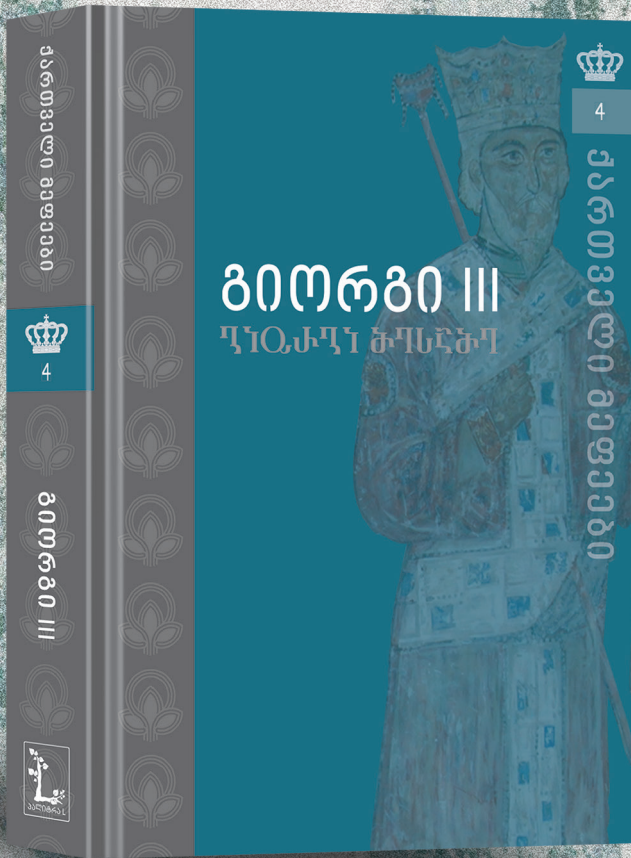
პუბლინი „სამსუდამოლ“

ბიორბი III

ტომი 4

ქართული მეფეები
კახიონი და მსახური ქვეყნისანი

24 ტომად

სპეციალური
ფასი 5.50 ლ
ბაზითაჲ
ერთად 7 ლ

შედეგი:

ტომი 5

ბაზათ „კვირის პარიტრასთან“ ერთად
ისტორია, რომელიც კვირფასია!

23
პარილიდან

იკითხეთ წიგნის მალაზიებსა და პრესის გავრცელების წერტილებში ან დარეკეთ ნომრებზე:
0(32) 238 26 73; 0(32) 238 26 74 და www.elva.ge ადგილზე მოგართმევთ.

Palitra.L.Publishing www.palitra.l.ge

სახიჩვი

ახალი აზვები
 ცხვავატური მეთუნეობა — არაგატპერიალური
 კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი..... 6
 „მოსუცი და ზღვა“ ატაკამას უდაბნოში..... 7

მოხელე აზვები
 ბავშვობა ძვის ხანაში 8

ფოტოსაბანძუი
 აბაკი ჩხენკელის პერთი ფოტოკადრი 10

ჩიხვილი ხეხუბლია — 100
 სახელმწიფოსა და მკლესიის
 ურთიერობა 1918-1921 წლებში..... 12

26 მაისი — ისტორიული მოვლენის
 ქრონიკა..... 20

თავისუფლების ჯარისკაცი —
 მიხეილ ქავთარაიის ბასენება..... 28

როგორ უმიქმნა საქართველოში
 სახალხო გვარდია 1918 წელს..... 35

ვალოდია სულაქველიძე —
 დამნაშავეობის მტერი №1 39

„დამოუკიდებლობის აძტამ
 საქართველო განადგურებას
 გადაარჩინა“..... 45

ვალდებო ჯუღელი ფრონტის ხაზზე 48

სახიჩვი

ჯანი ნათელი
 იონანე გაზრატონი — კირველი
 ქართველი განმანათლებელი 53

თავდასუთი ნაბოზი
 გავის ციხე 56

გაოსათსოვანი
 ლეილა აბაშიძე — ქართული კინოს
 მარსკვლავე 60

ჯაფუჯი თაფაფი
 გულგარული „სორცსაკვი“ (ნაწილი III) 64

ჯახეი ისოხი
 კუტინი „სამულამო“ 71

ასოფიოთი ასოიცი ტაძარი
 კორღობის ტაძარი 81

ჯახეაბი ნახეიდა
 ამონარიდები კველი
 ჟურნალ-გაზეთებიდან 88

სკანვორდი 90

ჟურნალ „ისტორიანის“ ძველი ნომრების შექმნა შეგიძლიათ „ბიბლუსის“ მაღაზიათა ქსელში

ჩვენს ხელახალი სკოლა

წლებს სრულიად საქართველო მნიშვნელოვან თარიღს აღნიშნავს — საქართველოს პირველი რესპუბლიკის დაარსების 100 წლისთავს. 1918 წლის 26 მაისს საქართველომ დამოუკიდებლობა გამოაცხადა. ეს იყო საქართველოს ისტორიაში ერთ-ერთი უდიდესი მოვლენა.

რუსეთის 1917 წლის თებერვალ-მარტის რევოლუციის შემდეგ თანდათანობით დაიწყო იმპერიის ნგრევა, რასაც მოჰყვა რუსეთის იმპერიაში შექმნილი ერების მხრიდან ნაციონალური რესპუბლიკების შექმნა. საქართველოში მოქმედ პოლიტიკურ პარტიებში დასაწყისში არ იყო ერთსულოვნება საქართველოს მომავალ სტატუსთან დაკავშირებით. ნაწილის აზრით, საქართველოს დამოუკიდებლობა უნდა გამოეცხადებინა, ნაწილს კი მიაჩნდა, რომ ყველაზე ოპტიმალური იქნებოდა მომავალი რუსეთის ფედერაციული სახელმწიფოს შიგნით საქართველოს ფართო ეროვნული ავტონომიით არსებობა, საკუთარი პრეზიდენტით სათავეში. თუმცა, 1917 წლის 25 ოქტომბერს რუსეთში ბოლშევიკებმა კონტრრევოლუციური სახელმწიფო გადატრიალება მოაწვევეს. საქართველოს გაუქმდნენ პოლიტიკურმა ძალებმა ახალი საბჭოთა რუსეთის მთავრობა არ ცნეს.

რუსეთის დროებითი მთავრობის დამხობასთან ერთად, სამხრეთ კავკასიაში რუსეთის ყველა სახელისუფლებო ორგანო მოიშალა. ახალი რეალობის მიუხედავად, ქართულმა პოლიტიკურმა ძალებმა მაინც ვერ აიღეს სრული პასუხისმგებლობა და დასაწყისში კავკასიის სამი რესპუბლიკის — საქართველოს, აზერბაიჯანისა და სომხეთის ფედერაციულ-კონფედერაციული რესპუბლიკა შექმნეს. ამ ფორმით ამიერკავკასიის ფედერაციულმა რესპუბლიკამ არსებობა დიდხანს ვერ მოახერხა და რამდენიმე თვეში დაიშალა. 1918 წლის 26 მაისს საქართველოს ეროვნულმა საბჭომ, 42 წევრისა და 36 კანდიდატის შემადგენლობით, დამოუკიდებლობა გამოაცხადა.

საქართველოს დემოკრატიულმა რესპუბლიკამ მხოლოდ 2 წელიწადსა და 9 თვეს იარსება. მიუხედავად ასეთი მძიმე დროისა, ქვეყნის აღმშენებლობის თვალსაზრისით, ბევრი რამ გაკეთდა. დამოუკიდებლობის ეს მცირე პერიოდი თაობებს ყოველთვის ასვენებდა თავს და თავისუფლებისთვის ბრძოლის საქმეში ლამპრად მიუძღოდა ქართულ საქმეს. ქართველობამ მთელი XX საუკუნე სწორედ დიპლომატიის დაბრუნებისთვის სწრაფვაში გაატარა.

საქართველოს დემოკრატიულმა რესპუბლიკამ მხოლოდ 2 წელიწადსა და 9 თვეს იარსება. მიუხედავად ასეთი მძიმე დროისა, ქვეყნის აღმშენებლობის თვალსაზრისით, ბევრი რამ გაკეთდა...

ისტორიულ-შემეცნებითი ჟურნალი „ისტორიანი“

მთავარი რედაქტორი
ჯაბა სამუშია

რედაქტორი
გელა გურგენიძე

სტილისტ-რედაქტორი
ელენე სალარიძე

კომპიუტერული უზრუნველყოფა
რეზო თხილიშვილი

სარედაქციო კოლეგია:
ალექსანდრე ბოშიშვილი, ოქროპირ ჯიქური, ნინო ჯაფარიძე, დიმიტრი სილაქაძე, მიხეილ ბარნოვი, შოთა მათითაშვილი, კახაბერ ყალიჩაია, ნიკოლოზ ხოფერი

კორექტორები:
ნანა მაჭავარიანი
ნინო აბესაძე

რედაქციის მისამართი:
თბილისი, იოსებძის ქ. №49
ტელ.: 238-13-72, 238-02-45
e-mail: istoriani@palitra.ge

სარეკლამო განყოფილება
ტელ.: 237-78-07, 238-78-70

ჟურნალი გამოდის თვეში ერთხელ
რედაქციის ნებართვის გარეშე
მასალების გადაბეჭდვა აკრძალულია

„პალიტრამედის“ ცხელი ხაზი: **219-60-13; 219-60-53**
e-mail: contact@palitra.ge

ჟურნალის გამოწერა შეგიძლიათ ინტერნეტით,
ვებ-გვერდზე: **www.elva.ge**
ან სატელეფონო შეკვეთის საშუალებით:
(+995 32) 2 37 50 03; (+995 32) 2 38 26 74
ადგილზე მითანა უფასო!

სხავახუჩი მეთუნეობა – ახამახუჩინაძეხი ანტახუჩი მამხვილხეობის ძახედი

ცხავატის ხეობა

ცხავატურ მეთუნეობას არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის სტატუსი მიენიჭა. ამის შესახებ აღნიშნულია კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს გენერალური დირექტორის, ნიკოლოზ ანთიძის ბრძანებაში. კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს საინფორმაციო სისტემების სამსახურს უკვე დაეგალა ამ ობიექტის მონაცემების ძეგლთა სახელმწიფო რეესტრში ასახვა.

მეთუნეობა და კონკრეტულად მექვევრეობა სოფელ ცხავატში საუკუნეების განმავლობაში კარგად იყო განვითარებული. ცხავატური ჭურჭელი განთქმული იყო და აღმოსავლეთ

საქართველოს ბევრ სოფელსა თუ ქალაქში, მთაში თუ ბარში იყიდებოდა.

ცხავატში განვითარებული იყო ტერასული მეთუნეობა. ადგილობრივები ვახსნა თუ სხვა კულტურებს მესხეთისა თუ ატენის ხეობის მსგავსად ტერასებზე ახარებდნენ. ცხავატელი მექვევრეები დიდი ზომის ქვევრებს არ ამზადებდნენ. აქ, ძირითადად, ქოცოები და მათზე ოდნავ მოზრდილი ქვევრები მზადდებოდა, ხოლო დიდი ზომის ქვევრები ქსნის ხეობაში იმერეთიდან შემოჰქონდათ.

სპეციალისტების თქმით, ცხავატური ქვევრი რადიკალურად განსხვავდებოდა საქართველოს დანარჩენ კუთხეებში დამზადებულებისგან. გამოირჩეოდა როგორც ფორმით, ისე დამზადების ტექნოლოგიით. ცხავატური ქვევრი ერთადერთია, რომლის დამზადებაც იწყებოდა და სრულდებოდა მეთუნის „მორგვზე“, ხოლო გარედან წერნავით ხატავდნენ. ასევე, ერთობ განსხვავებული ფორმა ჰქონდა ცხავატურ ქოცოს, რომელიც გამოირჩეოდა პატარა ქუსლით, შესამჩნევად ვიწრო მუცლითა და ჭარბად განიერი ყელ-პირით. აღსანიშნავია, რომ ცხავატში მექვევრეობას, როგორც მეთუნეობის ცალკე, დამოუკიდებელ დარგს, თითქმის არ უარსებია. ცხავატელი მეთუნე, საქართველოს სხვა კუთხის მეთუნეებისგან განსხვავებით, ყველა პროდუქტს — ქვევრს, აგურს, კრამიტს, ჭურჭელსა თუ თონეს თავადვე ამზადებდა.

ცხავატური კეცი და დოქი სოფელ პავლიანიდან

„ისტორიანი“

„მოხუცი და ზღვა“ ატაკამას უდაბნოში

ჩილეში, ატაკამას უდაბნოში კლდის მხატვრობის უნიკალურ ნიმუშებს მიაკვლიეს. ისკუნას ხეობაში 328 ნახატი ნახეს. მათზე ზღვის ცხოველები, მონადირეები და მეთევზეები არიან გამოსახული. ნახატები ფორთოხლისფერი ან მუქი წითელია. ძირითადი საღებავი რკინის ოქსიდია, მინერალური პიგმენტის შემადგენელი ნაწილი, რომელსაც სახის მოსახატადაც იყენებენ. ნახატები რთული ტექნიკით შესრულებული არ არის. ძირითადად, ეს არის კონტურები და სილუეტები, რომლებიც მთლიანად გაფერადებულია.

ახალაღმოჩენილი მხატვრობის ყველაზე საინტერესო ნაწილი ნადირობის სცენებია. ამ სიუჟეტებში ადამიანები ტივებზე დგანან, ვეშაპებისა და თევზებისკენ კი ხაზებია მიმართული. ჩანს, უძველესი მხატვრები ბარჯს ასე გამოსახავდნენ.

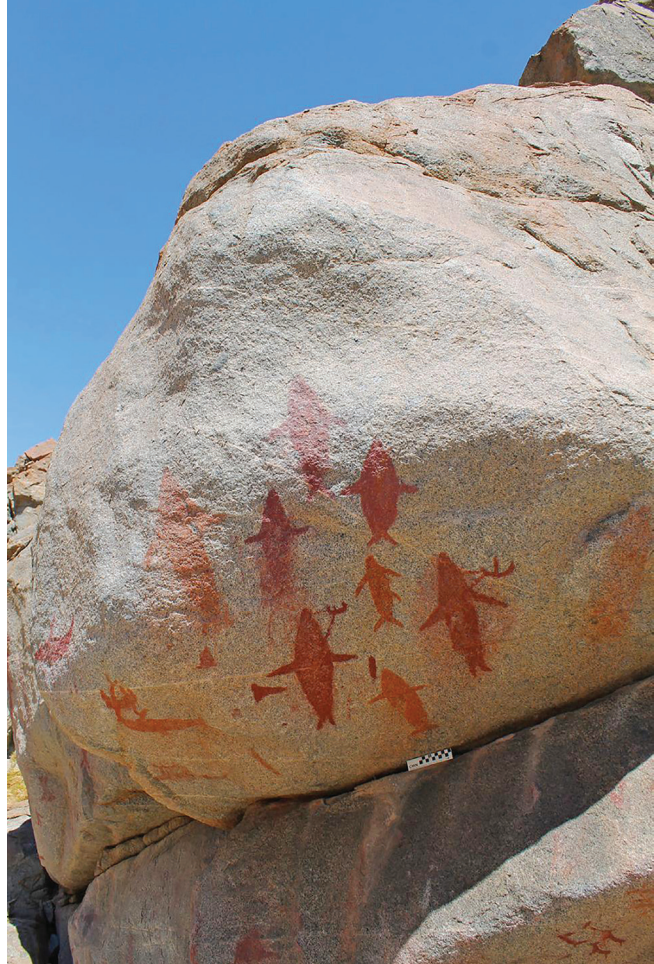
ცხოველები დახატულია დიდი ყურადღებით, მათი ანატომიური აგებულების გათვალისწინებით, ხოლო ადამიანები პირიქით — სქემატურად.

საინტერესოა, რომ ნადავლი მნიშვნელოვნად მეტია მონადირეებზე. ამას გარდა, მონადირეები ძირითადად მარტონი არიან — დიდ თევზთან ან ვეშაპთან ერთი ნავია, რომელშიც ერთი მონადირეა. მკვლევართა აზრით, ეს მიუთითებს, რომ ზღვის ცხოველებზე ინდივიდუალურად ნადირობდნენ ან თევზაობდნენ და არა კოლექტიურად.

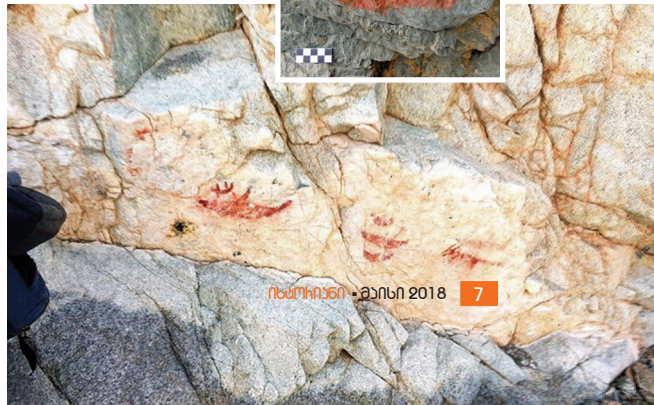
იმით, რომ ნახატებზე ზღვის ცხოველები ზომით გაცილებით აღემატებოდნენ მონადირეებს, მხატვარს სურდა ეჩვენებინა, ვინ უფრო ძლიერია ამ სცენაში. ამის გათვალისწინებით, სპეციალისტები მიიჩნევენ, რომ ზღვაზე მხოლოდ საზოგადოების ერთეული წევრები ნადირობდნენ, მათი შრომა კი უაღრესად დაფასებული იყო.

ახალაღმოჩენილი კედლის მხატვრობის თარიღთან დაკავშირებით ჯერ აზრთა სხვადასხვაობაა. რადიოკარბონული მეთოდით დადგინდა, რომ მხატვრობა თითქმის 8 ათასი წლისაა, თუმცა ეს საბოლოო შედეგი არ არის და შესაძლოა, ისინი შედარებით გვიანდელი აღმოჩნდეს.

cambridge.org-ის მიხედვით

ზღვის ცხოველებზე სანადირო საშუალებები, უძველესი მხატვრების შესრულებით

ქვის ხანის ბავშვები (მხატვრის იმპროვიზაცია, ავტორი მეტიუ ბენეტი)

ბავშვობა ქვის ხანაში

თანამედროვე სამყაროში ბავშვს იცავს ყველა — მშობლები, ნათესავები, სახელმწიფო, მაგრამ სულ სხვაგვარი იყო პატარების ცხოვრება უძველესი ადამიანების ეპოქაში.

როგორ უნდა შევიტყოთ, როგორ ცხოვრობდნენ ბავშვები ქვის ხანაში? ამის შესახებ შესაძლოა ბავშვების ფეხის ანაბეჭდებმა გვიაშობონ, რომელიც ჩვენი პლანეტის რამდენიმე კუთხეშია შემონახული.

ჰაიდელბერგელი ადამიანი

ეთიოპიის სამხრეთში, ზემო ავაშის ზეგანზე მიაგნეს ნაკვალევს, რომელიც ჰაიდელბერგელმა ადამიანმა დატოვა. ზრდასრული ადამიანების ნაკვალევთან ერთად, აქ პატარების ნაფეხურებიც ნახეს. ანაბეჭდის ზომის მიხედვით, ის 2 წლის ბავშვისა უნდა ყოფილიყო. უცნობია, რა დრო გავიდა მას შემდეგ, რაც მცირეწლოვანი ზრდასრულებთან ერთად ტალახში დააბიჯებდა, თუმცა ნაფეხურები ტალახში ჯერ მტვევრმა, შემდეგ 700 ათასი წლის წინ ამოფრქვეული ვულკანის ფერფლმა დაფარა.

ნაკვალევთან ერთად მეცნიერებმა მიაკვლიეს ფლინტის (ერთგვარი ოპტიკური მინა, რომელიც შეიცავს ტყვიას) ინსტრუმენტებსა და ბეჭემოთის ძვლებს, რომელსაც ნაჭდეები ჰქონდა. ამ მასალების მიხედვით შეგვიძლია ვთქვათ, რას აკეთებდნენ ამ ტერიტორიაზე ზრდასრული ჰაიდელბერგელები, მაგრამ რა უნდოდათ აქ ბავშვებს? პირველ რიგში იმის თქმა შეიძლება, რომ მათ სახლში არ ტოვებდნენ და თან დაატარებდნენ. ანუ კონკრეტულად ეს საზოგადოება ძიძის ინსტიტუტს არ იცნობდა. ამავდროულად, ბავშვები თვალს

ადვენებდნენ უფროსების საქმიანობას, როგორ იყენებდნენ ისინი იარაღს და სხვადასხვა ინსტრუმენტს. სწავლობდნენ, როგორ გაერჩიათ საკვებად ვარგისი და უვარგისი ნაჭრები.

მეცნიერები ვარაუდობენ, რომ ბავშვები ხშირად ახლდნენ ზრდასრულებს სხვადასხვა საქმიანობისას. მაგალითად საფრანგეთში, Tuc d'Audoubert-ის მღვიმეში ბავშვების ნაკვალევი გვხვდება იქ, სადაც კედლის მხატვრობებია. ეს ნიშნავს, რომ ისინი მხატვრის საქმიანობას აკვირდებოდნენ.

არგენტინაში, მონტე ერმოსოსში, ზღვის ნაპირას ქალებისა და ბავშვების ნაკვალევს მიაგნეს. შესაძლოა ისინი აქ ერთად აგროვებდნენ მოლუსკებს 7 ათასი წლის წინ. სწორედ ასე თარიღდება ზღვის სანაპიროზე მათ მიერ დატოვებული ნაკვალევი.

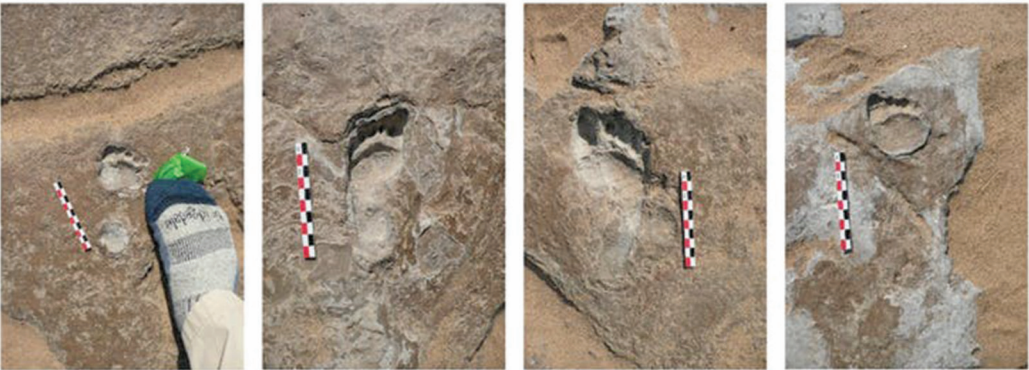
ბავშვის ფეხის კიდევ ერთი ანაბეჭდი, რომელიც 1500 წლისაა, ნამიბიაში აღმოაჩინეს, ქალაქ უოლფიშ-ბეისთან. როგორც ჩანს, ტალახზე, რომელიც შრებოდა, ბავშვე-

ბის ჯგუფმა თხების ან ცხვრების ფარასთან ერთად გაიარა. თუმცა, როგორც ირკვევა, მწყემსვასთან ერთად, ბავშვები დახტოდნენ კიდევ, ოღონდ არა რეგულარულად. ეს ნიშნავს, რომ განსხვავებული ასაკის ბავშვების ჯგუფი კი არ მოძრაობდა, არამედ რაღაცას თამაშობდა.

ქვის ეპოქაში უზრუნველი და უსაფრთხო ბავშვობა მეტად ხანმოკლე იყო. პატარების ცხოვრების სრულად წარმოდგენა რთულია. თუმცა, იმის თქმა ნამდვილად შეიძლება, რომ ბავშვები თან ახლდნენ ზრდასრულებს ნადირობისას, სამეურნეო საქმიანობისას, ზატვისას და სხვ. რას აკეთებდნენ ამ დროს, სეირნობდნენ თუ შორიახლოს თამაშობდნენ — ამის ზუსტად თქმა შეუძლებელია. არც იმის თქმა შეიძლება, რომ მათ არ ჰქონდათ სათამაშოები. შესაძლოა ნივთები, რომლებიც საკულტო დანიშნულების გვეგონია, სწორედ მათ სათამაშოებს წარმოადგენდნენ.

theconversation.com-ის მიხედვით

ქვის ხანის ბავშვის ნაკვალევი ნამიბიიდან

ნებისმიერ საკითხთან დაკავშირებით

(კითხვა, შენიშვნა, სურვილი, პრეტენზია, შეთავაზება...)

პალიტრა მედია გისმენთ!..

დარეკეთ: 219 60 13

მოგვწერეთ: contact@palitra.ge

ან: „კვირის პალიტრის“ („სიტყვა და საქმის“)

საფოსტო ყუთების საშუალებით

კომპოზიტორ მელიტონ ბალანჩივაძის გუნდი (1899 წელი). მარჯვნიდან პირველი აკაკი ჩხენკელი, შემდგომში საქართველოს პირველი საგარეო საქმეთა მინისტრი (გუნდის ერთ-ერთი წევრის ფოტო გაურკვეველი მიზეზით გადაფხეკილია). ფოტო ინახება საქართველოს ხელოვნების სასახლეში

ახალი ჩხენაძის ახტი ფოტოხაზი ნახსიდან...

საქართველოს ხელოვნების სასახლეში მრავალი უნიკალური ფოტო ინახება. მათ შორისაა არაერთი კადრი, რომელიც დამოუკიდებელი საქართველოს შემოქმედთა ცხოვრებასა და მოღვაწეობას ასახავს. ჩვენი ყურადღება მიიქცია 1918 წლის ჟურნალ „თეატრი და ცხოვრების“ მე-14 ნომერმა, რომლის თავფურცელზე გამოქვეყნებულია საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრის აკაკი ჩხენკელის სტუდენტობის დროინდელი ფოტო. ეს არის ფრაგმენტი 1899 წლით დათარიღებული ფოტოსი, რომლის ორიგინალიც ჩვენთან ინახება. მასზე ასახულია ცნობილი ქართველი კომპოზიტორის, მელიტონ ბალანჩივაძის გუნდი, რომლის ერთ-ერთი წევრიც სწორედ აკაკი ჩხენკელი ყოფილა. გამოდის, რომ საქართველოს ისტორიაში პირველი საგარეო საქმეთა მინისტრი მომდერალი იყო. ფოტოზე მას სწორედაც შესაბამისი ქულაჯა აცვია.

აქვე გთავაზობთ ამონარიდს 1918 წლის 16 ივნისის ჟურნალ „თეატრი და ცხოვრებიდან“ („მუსიკა და სახიობა“), რომელიც მკითხველს იმდროინდელი ქართული მუსიკის განვითარებაზე მოუთხრობს.

„ჩვენს მშობლიურ მუსიკას ეროვნული მონობის ხუნდები მოეხსნა და ეროვნული სამუსიკო თვითშემოქმედება ნელინელ ფრთა-სა შლის. ჩვენს დედაქალაქში თავი მოიყარეს

კომპოზიტორებმა: დიმიტრი არაყიშვილმა, მელიტონ ბალანჩივაძემ, ნიკო სულხანიშვილმა, კოტე ფოცხვერაშვილმა და მუშაობა გააჩაღეს. თითოეულმა მათგანმა უკვე გამართა კონცერტი ანუ თვისი ნაწარმოებნი საზოგადოებას მოასმენინა. თითოეული მათგანის შემოქმედება, მუსიკის ხასიათი ერთიმეორისგან საკმაოდ განსხვავდება, ხოლო ყველა ერთად კარგ მასალას წარმოადგენს ჩვენი სამუსიკო ხელოვნების ასაღორძინებლად.

დიმიტრი არაყიშვილის სამუსიკო ნაწარმოებთ უკვე იცნობს ჩვენი საზოგადოება: კომპოზიტორს ფოტოგრაფიულის სინამდვილით აქვს აღნუსხული კილო და ხასიათი ჩვენის მუსიკის. თუ ბედმა გაუღიმა და ეს ჩვენი მუსიკის დიდი ოსტატი სამშობლოში დატრიალდა, უნდა ვიფიქროთ, რომ მშობლიურ ჰანგთა პირისპირ მოსმენა და მათ იღუმ-ლობათა შეცნობა კიდევ უფრო გააღრმავებს და გაამრავალფერადებს მის შემოქმედებას. დროა საყვარელი კომპოზიტორი შეუდგეს სრულ ნაწარმოებთა შექმნას, თორემ ნამცეცებით სული ვერ გაძდება. აგერ, თითქმის სამგზის გაიმართა მის ნაწარმოებთა საღამო და სამივეჯერ ნაწყვეტებისა.

კოტე ფოცხვერაშვილმა კიდევ ერთხელ გვიჩვენა, თუ რაოდენი ორგანიზატორული უნარი შესწევს. მუშაობს მეტად აუტანელ პი-

რობებში და მიუხედავად ამისა, მაინც შესძლო საერო ჰიმნ-საგალობელთა კონცერტების გამართვა (2 ივნისს საქართველოს სახელმწიფო თეატრში, ხოლო 8 ივნისს სახალხო სახლში). ორივე კონცერტს აუარებელი ხალხი დაესწრო და დიდის პატივისცემით შეხვდა. კოტე ფოცხვერაშვილი რამდენადაც მუსიკოსია, იმდენადაც იდეური მუშაკი — მქადაგებელი: სამშობლო მუსიკის გავრცელებას იგი სიტყვიერი ქადაგებით უფრო ფიქრობს და ამიტომაც არის, რომ მისი კონცერტების დროს უფრო მეტი სიტყვა-ლექცია ისმის. მუსიკოსი კი, ჩვენი აზრით უფრო მეტად თავისი შემოქმედებით, თავისი უდიდესი ენით — მუსიკით უნდა მეტყველებდეს. განა სიმღერა-გალობაზე უფრო ძლიერი სხვა რომელიმე ენა მოიპოვება? თუმცა ყოველივე მისი ნათქვამი უადგილო არა ყოფილა და ბევრი რამ გადასცა საზოგადოებას. კომპოზიტორმა მოგვასმენინა ჰიმნი — დიდება და ლოცვა. პირველი ნაწარმოები გმირული, მჭექაერუ და აღმაფრთოვანებელია, შიგადაშიგ თითქო უცხო მუსიკის გავლენა ემჩნევა, მეორე — ლოცვა უფრო ლბილია, სასოების მომგვრელი. საზოგადოებამ ჰიმნი გაამეორებინა და დიდის ტაშით დააჯილდოვა კომპოზიტორი. ამავე კონცერტზე კოტე ფოცხვერაშვილის თხოვნით მელიტონ ბალანჩივაძემ შეასრულა თავისი ჰიმნი. ეს ჰიმნი უფრო დამუშავებული, უფრო ნაზი გამოდგა. შეატყობდით, რომ ორი სხვადასხვა ხანის ჰანგი იყო: ერთი კოტე ფოცხვერაშვილისა — რევოლუციონური ხანისა, დემოკრატიის გამძღვრების, მეორე მელიტონ

1918 წლის ჟურნალ „თეატრი და ცხოვრების“ მე-14 ნომრის თავფურცელი აკაკი ჩხენკელის ფოტოთი (ინახება საქართველოს ხელოვნების სასახლეში)

ბალანჩივაძის — მშვიდობიან დროის, სალონურ-არისტოკრატიული“.

სტატიის ავტორია (ფსევდონიმით „წინამძღვარი“) ჟურნალის დამაარსებელი და რედაქტორ-გამომცემელი იოსებ იმედაშვილი.

გიორგი კალანდია

საქართველოს ხელოვნების სასახლის დირექტორი

მარცხნიდან მეორე — აკაკი ჩხენკელი. მელიტონ ბალანჩივაძის გუნდის ეს ფოტო ინახება ხელოვნების სასახლეში. ასეთივე ფოტო არის საქართველოს ეროვნულ ბიბლიოთეკაშიც, განმარტებით: ქართველი სტუდენტები კიევში, ჯგუფური ფოტო. მელიტონ ბალანჩივაძე, შიო ჩიტაძე, ალექსი ბეთანელი, ვ. ნათიშვილი, გიორგი კვიციანი, არდიშვილი, მიხაკო ჩხენკელი, გიორგი ჭოლოშვილი (ჩამონათვალში აკაკი ჩხენკელი და კიდევ რამდენიმე პირი მითითებული არ არის)

გელათი, მარგალიტით შემკული საეკლესიო ჭურჭელი და ნივთები. დიმიტრი ერმაკოვის ფოტო

სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობის უხიოუხიობა 1918-1921 წლებში

1918-1921 წლებში საქართველოს სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობების საკითხს რამდენიმე მნიშვნელოვანი გამოკვლევა მიეძღვნა. გაშუქდა არაერთი საინტერესო საკითხი (აუცილებლად უნდა დაგასახელოთ ქეთევან ჰავლიაშვილის, სერგო ვარდოსანიძის, მეუფე ანანია ჯაფარიძის მონოგრაფიები, ასევე საინტერესო სტატია დიმიტრი გეგენაუასი). ამჯერად, ძირითადად ორ საკითხზე გვაქვს გვაქვს გვაქვს გვაქვს გვაქვს: 1. როგორი იყო სახელმწიფოს მხრიდან ეკლესიის მხარდაჭერის პოლიტიკა 1918-1921 წლებში. 2. როგორ მიმდინარეობდა ეკლესიისა და სახელმწიფოს გაყოფა.

ქართულ მეცნიერებაში აღნიშნულია, რომ თითქოს 1918-1921 წლებში სახელმწიფოს მხრიდან რეალური დახმარება ეკლესიას არ მიუღია. ამის თაობაზე მკვლევარი სერგო ვარდოსანიძე წერს: „1919 წლის ოქტომბერში დამფუძნებელი კრების საფინანსო-საბიუჯეტო კომისია დამფუძნებელი კრების პრეზიდიუმის სახელზე გაგზავნილ მიმართვაში აღნიშნავდა: „გაახლებთ შინაგან საქმეთა მინისტრის მიერ წარმოდგენილ კანონპროექტს სამღვდლოების, საკათედრო ტაძრებისა, საკათალიკოსო დაწესებულებათა შენახვისათვის 1918 წლის

პირველი აგვისტოდან 1919 წლის პირველი იანვრამდე გაწეული ხარჯების დასაფარავად, 2.501.777 მანეთის დახმარებისათვის“. კანონპროექტი კომისიამ განიხილა და მიიღო, მაგრამ რეალურად დახმარება ეკლესიას არ მიუღია“. შესაძლოა, 2.501.777 მანეთის დახმარება ეკლესიას მართლაც არ მიუღია, თუმცა საზოგადო, საქართველოს სამოციქულო ეკლესიას სახელმწიფო ფინანსურად მთელ 1918-1921 წლებში უჭერდა მხარს. ამის ნათელი მაგალითია 1919-1920 წლების სახელმწიფო ბიუჯეტი, სადაც ეკლესიის

დაფინანსება შინაგან საქმეთა სამინისტროს მუხლიდან მიმდინარეობდა. აქვე ვიტყვით, რომ თავისი საქმიანობით დემოკრატიული რესპუბლიკის შინაგან საქმეთა სამინისტრო გაცილებით ფართო უფლებამოსილებას ახორციელებდა, ვიდრე თანამედროვე უწყება.

სამინისტროს ბიუჯეტში III მუხლად შეტანილი იყო — საქართველოს საკათალიკოსო. გამოყოფილი დახმარების მთლიანი მოცულობა შეადგენდა 1.726.055 მანეთს. ეს თანხა ძირითადად ორი პრიორიტეტის დასაფინანსებლად იყო მიმართული. ის ეძლეოდა: ა) სამღვდელოებას იმ მინდობილობათა შესრულებისთვის, რომელიც მას დაჯალბული აქვს სახელმწიფოსგან (1.714.699 მანეთი) და ბ) ისტორიული და ხელოვნების მხრივ მნიშვნელოვანი ტაძრების შესანახად (11.356 მანეთი). გარდა ამისა, შინაგან საქმეთა მინისტრის ბიუჯეტის საერთო ნაწილში გათვალისწინებული იყო ასევე მუსლიმანთა სასულიერო სამმართველოების (75.699 მანეთი) და სხვა სარწმუნოებათა სამმართველოების (47.699 მანეთი) შენახვა. აქვე განემარტაეთ, რომ ეს თანხები ბიუჯეტის მიღებისას უკვე დახარჯული იყო მითითებული მიზნით.

დამფუძნებელმა კრებამ ბიუჯეტის განხილვა 1920 წლის 16 ივლისის სხდომაზე დაიწყო და 22 ივლისის სხდომაზე განაგრძო,

სადაც მოხსენებით გამოვიდა სოციალ-რევოლუციონერი ლეო შენგელაია. მან ყურადღება ეკლესიის დაფინანსების საკითხზეც გაამახვილა: „ეკლესიის საჭიროებაზე იხარჯება მილიონობით და ნუთუ ძნელი იყო ეკლესიის ჩამოშორება სახელმწიფოსგან. ეს ხომ უბრალო უფლებრივი რეფორმა არის, რომელიც დამყარებულია ძალთა განწყობილებაზე და ნუთუ სამღვდელოებას ისეთი ძალა ჰქონდა, რომ ვერ შესძლეს ეკლესიის გამოყოფა“. 1920 წლის 16 აგვისტოს დამფუძნებელი კრების მიერ მიღებული 1919-1920 წლების სახელმწიფო ბიუჯეტი უკვე გაწეული ხარჯების შეჯამებას წარმოადგენდა. სამწუხაროდ, დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობამ ვერ შეძლო ქვეყნის უპირველესი საფინანსო დოკუმენტის წინსწრებით მიღება, ამიტომაც დამფუძნებელმა კრებამ მთავრობას მხოლოდ დაუდასტურა ის ხარჯები, რომელსაც იგი წევდა.

სახელმწიფოს მხრიდან საქართველოს საპატრიარქოს დაფინანსება და საკულტო ნაგებობათა შეკეთებისთვის ხარჯების გამოყოფა 1920-1921 წლების ბიუჯეტის ფარგლებშიც გრძელდებოდა. პროექტის მიხედვით, საქართველოს საკათალიკოსო საბჭოს დაფინანსება კვლავ შინაგან საქმეთა სამინისტროს ბიუჯეტის ფარგლებში ხდებოდა (გასავალი

დამფუძნებელი კრების დეპუტატები

ლენინდე (ერისკაცობაში ლონგინოზ ოქროპირიძე),
სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი 1919-
1921 წლებში

მუხლი: 44, 45, 45, 47). საბიუჯეტო ჩანაწერიდან კარგად ჩანს მიმართულებები, რომელსაც სახელმწიფო აფინანსებდა: პირადი შემადგენლობის შენახვა; საკანცელარიო და სამეურნეო ხარჯები; სამღვდლოების შენახვა; მონასტრებისა და საკათედრო ტაძრების შენახვა; საგზაო ხარჯები (სულ 1920-1921 წლების ბიუჯეტის პროექტით გათვალისწინებული იყო 1.358.034 მანეთის დახმარება).

1920 წლის 13 აგვისტოს სხდომაზე, სპეციალური დეკრეტით, ძველი სახუროთმოძღვრო ძეგლების შეკეთება-დაცვისთვის 2 მილიონი მანეთი გამოიყო. მეორე საეკლესიო კრებაც სახელმწიფოს მიერ დაფინანსდა. სხვათა შორის, სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობის ფორმა კარგად ჩანს სწორედ საქართველოს II საეკლესიო კრების მიერ მიღებულ საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულებაში. §3-ში აღნიშნულია: „საქართველოს ეკლესიას განაგებს საქართველოს საეკლესიო კრება, რომელსაც შეადგენს ორ-ორი წარმომადგენელი თითო ოლქისგან. ამათგან ერთი უეჭველად სამღვდლო პირთაგანი უნდა იყოს, ხოლო

მეორე ეკლესიის სრულწლოვან წევრთაგან, განურჩევლად სქესისა, თანამდებობისა და ხარისხისა (შეიძლება სასულიერო პირი იყოს). ამათ გარდა საეკლესიო კრების აუცილებელ წევრებად მიიჩნევიან ყველა მმართველი მღვდელთმთავრები, საკათოლიკოზო საბჭოს წევრები, თითოეული ეპარქიიდან თითო წარმომადგენელი დედათა და მამათა მონასტრებისა, და თითო წარმომადგენელი სასულიერო უმაღლეს და საშუალო სასწავლებელთაგან და ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისგან“. როგორც ვხედავთ, საეკლესიო კრება არ იყო პირწმინდად სასულიერო პირთაგან შემდგარი, რაც განპირობებული იყო იმით, რომ ეკლესია ჯერ კიდევ არ იყო გამოყოფილი სახელმწიფოსგან.

1920 წელს სახელმწიფომ დაიწყო გამოძიება გელათის მონასტრის ბერების მიერ სამონასტრო ქონების გაყიდვის ფაქტზე. ამ საქმემ დიდი რეზონანსი გამოიწვია. გაზეთმა „საქართველომ“ ამ მოვლენას მთელი რეპორტაჟი მიუძღვნა, მათ შორის, ვრცლად არის აღწერილი ამ საკითხზე საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ლენინდესა და მთავრობის თავმჯდომარის ნოე ჟორდანიას შეხვედრა. ჩვენთვის ამჯერად საინტერესოა პატრიარქსა და ჟორდანიას შორის გამართული დიალოგის ერთი მონაკვეთი: „მისი უწმინდესობა: ჩვენ სწორედ იმისთვის მოვედით, რომ დამოუკიდებელი ეკლესიის სახელით მოგვეთხოვა თქვენი რწმუნებულის მიერ გელათის მონასტრიდან წაღებული ნივთების უკანვე დაბრუნება. მთავრობის თავმჯდომარე: საქართველოს ეკლესია დამოუკიდებელი და თავისუფალი არ არის. ის ჯერ სახელმწიფოსგან გამოყოფილია, ვერც შევქმნით სახელმწიფოს სახელმწიფოში. რაც შეეხება საეკლესიო ნივთებს, ისინი შეადგენენ სახელმწიფოს საკუთრებას და სახელმწიფოს საქმეა, სად შეინახავს მათ... უნდა იცოდეთ, ვისთან მიდიხართ“.

მმართველი სოციალ-დემოკრატიული პარტია და, საზოგადოდ, სოციალისტური პარტიები მომხრე იყვნენ, რაც შეიძლება მალე მომხდარიყო ეკლესიის სახელმწიფოსგან გამოყოფა. მაგრამ უნდა ითქვას, რომ დემოკრატიული საქართველოს არსებობის განმაჯობაში მხოლოდ და მხოლოდ ამ განცალკევებისთვის საკანონმდებლო ბაზისის შემუშავება მიმდინარეობდა და დასრულებული სახე მას არ მიუღია. ცალკეული ნაბიჯები

დამფუძნებელი კრება

1918 წელსვე გადაიღვა — სასწავლებლებში აიკრძალა საღვთო რჯულის სწავლება, ეკლესიას ჩამოერთვა სამოქალაქო რეგისტრაციის უფლება, გაუქმდა ზოგიერთი საეკლესიო უქმე დღე. ეკლესიას ჩამოერთვა ისტორიული მნიშვნელობის მატერიალური ქონება, საეკლესიო მიწები.

საზოგადოებაში ამ საკითხზე ერთსულოვნება არ იყო. გაზეთი „ნაციონალისტი“, 1920 წლის ოქტომბერში წერდა: „თუ მთავრობამ ძალით გამოყო ეკლესია სახელმწიფოდან, მაშინ ის მთავრობა მოვალე იქნება დააკმაყოფილოს ეკლესია მიწით, ტყით, წყლით, გზით, როგორც რუსეთთან შეერთებამდე იყო. აღუდგინოს ის ქონება, რომელიც რუსის მთავრობამ გაყიდა ან სხვანაირად მოიხმარა, დაუბრუნოს ეკლესიას ყველა შენობა თავისი პანსიონებით და ქონებით, რომელიც მთავრობამ ჩამოართვა და გაფლანგაო. ჩვენმა მთავრობამ არც თვითონ მიიღო დელეგატები და არც არავინ გამოგზავნა კრებაზე. არ დაინტერესდა არც კრების შემადგენლობით, არც საქმით და არც იმით, თუ რას მოითხოვდა ქართველი ერი დელეგატების პირით. ზოგმა დელეგატთაგანმა კიდევც სთქვა, მინისტრებს

მაშინ ვაგონდებით, როცა პორტუგელებს და თავის პარტიულ ინტერესს იცავსო“.

ასევე უნდა ითქვას, რომ მთავარ პრობლემას ეკლესიისა და სახელმწიფოს გაყოფისას, რა თქმა უნდა, ქონების გაყოფა წარმოადგენდა. სახელმწიფო ეკლესიას ართმევდა ყველა უძრავ ქონებას, რაც სამდღელოების პროტესტს იწვევდა. 1920 წელს გადაწყდა შექმნილიყო სპეციალური კანონი, რომლითაც მოხდებოდა ეკლესიის სახელმწიფოდან გამოყოფა. 1920 წლის სექტემბერში იუსტიციის სამინისტროში აქტიურად მიმდინარეობდა კანონპროექტზე მუშაობა. 16 ოქტომბერს იუსტიციის სამინისტროში გაიმართა კანონების გადამსინჯავი კომისიის კრება, რომელსაც თავმჯდომარეობდა დამფუძნებელი კრების წევრი სერგო ჯაფარიძე. გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“ საგანგებოდ განიხილავდა კანონის შექმნის მთელ პროცესს: პირველ სხდომას დაესწრნენ სხვადასხვა სარწმუნოებისა და ეროვნულ საბჭოთა წარმომადგენლები. „განიხილეს საკითხი ეკლესიის სახელმწიფოდან ჩამოშორების შესახებ. კანონპროექტით წინდახედულია: 1) უზრუნველყოფა რესპუბლიკის მიერ რწ-

გელათი.
დიმიტრი
ერმაკოვის
ფოტო

მენის თავისუფლებისა და სარწმუნოებრივ ღვთისმსახურების თავისუფლად წარმოებისა, პოლიტიკურ და სამოქალაქო უფლებებით სარგებლობა არ არის დამოკიდებული იმაზე, თუ რომელ სარწმუნოებას ეკუთვნის ესა თუ ის პირი და არავინ არ შეიძლება იღვენებოდეს თავისი რელიგიური შეხედულებისთვის; 2) რესპუბლიკა არ მფარველობს და არ აძლევს ჯილდოსა და სუბსიდიას, რა ფორმითაც უნდა იყოს იგი, არც ერთი სარწმუნოების მსახურთ და უკანასკნელთა უზრუნველყოფას და აგრეთვე სასულიერო დაწესებულებათ მორწმუნეთ ანდობს; 3) მართლმადიდებელ ეკლესიას ისე, როგორც სხვას, ეძლევა უფლება თავისუფალი თვითმომწყობისა; 4) არც ერთ სასულიერო დაწესებულებას არ აქვს უფლება შეიძინოს უძრავი ქონება კერძო საკუთრებად; 5) უძრავი ქონება, რომელიც სასულიერო დაწესებულებათა ხელშია, სახელმწიფოს საკუთრებაში გადადის; 6) განათლების მინისტრს ევალება შეადგინოს სია საეკლესიო ქონებისა, რომელსაც აქვს ისტორიული და მხატვრული ღირებულება და რომელიც სახელმწიფოს პირდაპირ გამგებლობაში უნდა გადავიდეს; 7) არსდება რა თავისუფლება სარწმუნოებრივი

პროპაგანდისა, რესპუბლიკა კრძალავს სასწავლებლებში საღვთო სჯულის სწავლებას; 8) ცერემონიები, პროცესიები და კულტის სხვა გარეშე გამოხატულებანი წესრიგდება ქალაქთა და ერობათა თვითმართველობების მიერ“.

კანონპროექტმა დამსწრე საზოგადოებაში ცხარე კამათი გამოიწვია. თავმჯდომარე იძულებული გახდა, პროექტის განხილვა გადაედო, მისი დახვეწის მიზნით. შემდეგი (მეორე) სხდომა 20 ოქტომბერს მოეწყო. „კომისიამ მიიღო კანონპროექტის 5 მუხლი, რომლის თანახმად: 1) სახელმწიფო არ აწესებს, არ კრძალავს, არ მფარველობს და არ ავიწროებს არც ერთ სარწმუნოებას; 2) ყველას, ვინც კი საქართველოს ტერიტორიაზე ცხოვრობს, ეძლევა თავისუფლება სარწმუნოებისა: თანახმად ამ სარწმუნოებისა სათანადო მღვდელმსახურების შესრულებისა, ერთი სარწმუნოებიდან მეორეში გადასვლისა, და აგრეთვე უფლება, რომ არ ეკუთვნოდეს არც ერთ სარწმუნოებას. ეს იმას ნიშნავს, რომ ნებადართულია თავისუფალი პროპაგანდა, ქადაგება, სარწმუნოებრივი ხასიათის ლექციების კითხვა და საერთოდ, ნებადართულია სარწმუნოებრივი ბრძოლის წარმოება. არავინ არ იქნება შევიწროებული

მოქალაქეობრივ ან პოლიტიკურ უფლებებში იმის გამო, რომ იგი ამა თუ იმ სარწმუნოებას ეკუთვნის. მოქალაქე არ შეიძლება შევიწროებულ იქნეს პოლიტიკურად არც იმ შემთხვევაში, თუ იგი არც ერთ სარწმუნოებას არ აღიარებს. 3) სახელმწიფო ხაზინის და ადგილობრივ თვითმართველობათა თანხები არ შეიძლება დაიხარჯოს რომელიმე სარწმუნოების სასარგებლოდ. შენიშვნა: მესამე მუხლი არ ვრცელდება მღვდელმსახურების შესრულების ისეთ საზოგადო დაწესებულებებზე, როგორიც არის: სატუსაღოები, საავადმყოფოები, თავშესაფრები, ჯარი, სახალხო გვარდია და ფლოტი. ეს მუხლი არ ვრცელდება არც იმ თანხაზე, რომელიც მოხმარდება ისტორიულ მხატვრულ ღირებულებებს, მონასტრებსა და ეკლესიებს. 4) თავისი სარწმუნოებრივი დაწესებულების და მათი მოსამსახურეების შესანახი თანხის შესაქმნელად და აგრეთვე სხვა სარწმუნოებრივ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად ყოველ სარწმუნოების მიმდევართ ეძლევა უფლება თავისი საზოგადოების შექმნისა (მრევლი, თემი, ჯაამათი და სხვ.). ამ საზოგადოებებს შეუძლიათ კავშირებში გაერთიანება. ყოველ წევრს შეუძლია გამოვიდეს ან შევიდეს კავშირში უბრალო განცხადებით, მაგრამ კავშირიდან გამოსული არ თავისუფლდება მასზე გაწერილი თანხის გადახდის მოვალეობისგან. 5) იურიდიულ პირთა უფლება ეძლევა იმ სარწმუნოებრივ საზოგადოებებს და კავშირებს, რომლებიც თანახმად კანონისა აღნიშნული არიან საზოგადოებათა და კავშირთა რეგისტრაციით, და რომლებსაც არ დაუსახვთ მიზნად მოგების აღება“.

როგორც ვხედავთ, კანონპროექტი კი არ დაიხვეწა, არამედ მთლიანად შეიცვალა. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ სახელმწიფო დაწესებულებებში (სატუსაღოები,

სავადმყოფოები, თავშესაფრები, ჯარი, სახალხო გვარდია და ფლოტი) სასულიერო პირთა საქმიანობა არათუ აიკრძალა, არამედ სახელმწიფო ამისთვის ფინანსურ მხარდაჭერის შესაძლებლობასაც უშვებდა (სხვათა შორის, ამ საკითხზე მსჯელობდნენ 1919 წელს საკონსტიტუციო კომისიის ფარგლებშიც და მისაღებად მიანჩნდათ ფრანგული მოდელი, რომელიც აისახა კიდევც კანონპროექტში ამ მუხლის სახით).

1920 წლის ოქტომბრის მიწურულს კომისიამ დაასრულა მუშაობა კანონპროექტზე, რომელიც მთლიანობაში 24 მუხლისგან შედგებოდა. კომისიის მუშაობაზე გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“ წერდა: „კანონების გადამსინჯავმა კომისიამ დაასრულა განხილვა კანონპროექტისა ეკლესიის სახელმწიფოდან ჩამოშორების შესახებ. 5 მუხლის გარდა, რომელიც უკვე გამოქვეყნებული იყო საქართველოს დეპუტატთა სააგენტოს მიერ, დამატებითად კიდევ მიიღეს 19 მუხლი. სხვათა შორის, მერვე მუხლში აღნიშნულია, რომ ერთი წლის განმავლობაში ამა კანონპროექტის გამოქვეყნებისა, მთელი მოძრაი და უძრავი ქონება, რომელიც კი ეკლესიების და მონასტრების ხელშია, იმ მიწების გამოკლებით, რომელთაც თანახმად აგრარული კანონისა კონფისკაცია ეხება, გადადის იმ რელიგიური საზოგადოების განკარგულებაში, რომელიც კანონიერი გზით შეიქმნა იმ სამრევლოში, სადაც ეს ქონება არსებობს. ამავე საზოგადოებათა ხელში გადავა შენობები და მასთან ერთად მოსამსახურეები, რომლებიც ამ სარწმუნოებას მღვდელთმსახურებენ.

მეცხრე მუხლის ძალით ის შენობები, რომლებსაც ისტორიული და მხატვრული მნიშვნელობა აქვს, მთელი თავისი უძრავ-მოძრავი ქონებით გადაეცემა სახელმწიფოს. ეს ქონება განათლების სამინისტროს ხელში იქნება.

გელათის მონასტრის საკურთხეველი. XX საუკუნის დასაწყისის ფოტო. მარცხნივ დასვენებულია ხაზლის კარული გაბარცკამღე

საეკლესიო შესამოსელი (ზემოთ), აწყურის ღვთისმშობლის ხატი (ქვემოთ). გელათი, დიმიტრი ერმაკოვის ფოტოები

სახალხო განათლების სამინისტროს ევალე-ბა ამა კანონის გამოქვეყნების დღიდან ერთი წლის შემდეგ შეადგინოს ამგვარ შენობათა სია და მთავრობას წარუდგინოს დასამტკიცებლად. მე-11 მუხლი აღნიშნავს, რომ იმ შემთხვევაში თუ ქონების გადაცემა სხვადასხვა მიზეზების გამო არ მოხდა განსაზღვრულ ვადაში, იმ შემთხვევაში, სადაც კი ეს ორგანოები არ იქნება, იქ ქონება დროებით გადავა ადგილობრივი ადმინისტრაციის ხელში. ყველა დავა, რომელიც კი შეიძლება ასტყდეს რელიგიურ საზოგადოებათა შორის, გადაწყდება საოლქო სასამართლოს სამოქალაქო განყოფილებაში“.

მნიშვნელოვანია, რომ XIV მუხლით

სასამართლოს ძალით შეიძლება დახურულიყო „რელიგიური საზოგადოებანი და მათი კავშირები, რომლებიც თავის მიზნებს აღარ ემსახურებიან ან სახელმწიფოს საზარალო მუშაობას ეწვეიან“. ასევე საინტერესო იყო X მუხლი, რომლის ძალით სახელმწიფო იტოვებდა უფლებას, რევიზია ჩაეტარებინა „რელიგიურ საზოგადოებათა ხარჯთაღრიცხვასა და გასავალისა“. ამიტომ ყოველი წლის ბოლოს რელიგიურ საზოგადოებებს ევალე-ბოდათ შინაგან საქმეთა სამინისტროსთვის წარედგინათ საკუთარი ბიუჯეტი.

საქართველოს ეკლესიის მესვეურნი ამ კანონის მიღების წინააღმდეგი იყვნენ. მათ თავისი მტკიცე პოზიცია ჰქონდათ ამ საკითხზე, რომელიც პატრიარქმა ლეონიდემ ჩამოაყალიბა ნოე ჟორდანიასადმი გაგზავნილ წერილში: „ნუთუ ჩემი მდგომარეობა, როგორც საქართველოს მთელი მორწმუნე მოსახლეობის მამამთავრისა და დროული საზოგადო მოღვაწისა, საბუთია თქვენთვის იმისა, რომ არაფერი ანგარიში არ გამიწიოთ, ჩვარივით მთელთ და ჩემდა სრულებით დაუკითხავად ზიდოთ ტომრებიდან თქვენს ძირგაყარდნილ ხაზინებში ვითომდა დასაცველად სასწაულმოქმედი ხატები, ჯვრები, წმინდა ნაწილები, შესამოსები, ბარძიმ-ფეშმუშები და სხვ.? არც სიცოცხლე, არც გონება და არც მორწმუნე ერისგან მინიჭებული უფლებამოსილება, ღვთის მადლით, ჯერჯერობით არ დამიკარგავს და ვერ გამიგია, რომელი უფლებით გინებებით საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპრობლის კვერთხის აღება ხელში და ბრძანების გაცემა — ისეთი რამეების გადმოტანა გელათის მონასტრიდან, რასაც მორწმუნენი მუხლს უყრიან, წმინდა სანთელს უნთებენ და თუ ებებიან მათ, მხოლოდ და მხოლოდ დიდი კრძალვა-მოწიწებით ამბორის ყოფით, ისიც სამღვდლო პირთა დახმარებით და არა სხვა რომელიმე სახით.. შეურაცხეავით მორწმუნე ერის სვინდისი. იმ ხალხს, რომელიც ეკლესიის ეზოდან გამოსული ფეხს იბურტყავს, წმინდა ადგილის მტკვერი არ გამყვესო, რომელიც ეკლესიის ეზოში ნაპოვნ ლურსმანს ხელს არ ჰკიდებს, ღვთისა არისო, თქვენ აბუჩად იგდებთ, როდესაც მისი სალოცავი და სათავანო წმინდა ნაწილებით სავსე ხატებს, ჯვრებს და ბარძიმ-ფეშმუშებს ტყემლის ტყლაპების ყუთებში აყრევიანებთ უბრალო საინების მსგავსად თქვენგან გაგზავნილ საერო პირს. განა

ეს თქვენის მხრით სხვისი სვინდისის შეგინება არ არის მორწმუნეთათვის და ბრძოლაში გამოსაწვევი ხელთათმანის გადაგდება არ არის? ნუთუ თქვენ წარმოგიდგენიათ, რომ ამგვარ პროფანაციას მორწმუნე ქართველობა აპატიებს და შეარჩენს ვისმეს? სასტიკად სცდებით“.

ამ წერილს მოჰყვა ზემოთ უკვე ნახსენები პატრიარქისა და მთავრობის თავმჯდომარის შტევედრა, რომელიც ასევე მძიმე ვითარებაში წარიმართა. ოფიციალური ცნობით, ჟორდანიას შეურაცხყოფა მიაყენეს სასულიერო პირებმა და, კერძოდ, საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა. მეორე დღესვე ეს ამბავი პრესის განხილვის საგნად იქცა. ოფიციალური ინფორმაცია კი ასეთი იყო: „საკათალიკოსო საბჭომ ორი დღის წინათ სთხოვა ბ-ნ მთავრობის თავმჯდომარეს, დაენიშნა დრო საკათალიკოსო საბჭოს დელეგაციისთვის აღნიშნულ საქმის გამო მოსალაპარაკებლად. ბ-ნ მთავრობის თავმჯდომარემ მოსალაპარაკებელ დროდ საბჭოს დაუნიშნა დეკემბრის ექვსი 12 საათზე. აღნიშნულ დროზე ბ-ნ მთავრობის თავმჯდომარეს წარუდგა საკათალიკოსო საბჭოს დელეგაცია კათალიკოს-პატრიარქის ლეონიდეს მეთაურობით. მისვლისთანავე კათალიკოსმა მიმართა მთავრობის თავმჯდომარეს სრულიად დაუშვებელ და შეუწყნარებელ სიტყვებით. მან სამღვდელოების სახელით მთავრობის თავმჯდომარეს გამოუცხადა „გაკიცხვა, აღსაშფოთებელი გულისწერობა და პროტესტი“ სხვა ასეთი სრულიად უდიერი სიტყვებით. ბ-ნ მთავრობის თავმჯდომარემ ამის შემდეგ დელეგაციას განუცხადა: საქართველოს რესპუბლიკის წარმომადგენელი და მისი მთავრობის თავმჯდომარე ასეთ შეურაცხყოფელ სიტყვებს ვერ მოისმენს და ამიტომ მათთან ყოველგვარ ლაპარაკს სწყვეტსო. მე ვფიქრობდი, — განუცხადა თავმჯდომარემ, — რომ თქვენ მობრძანდით საქმეზე მოსალაპარაკებლად და არა შეურაცხყოფის მოსაყენებლად. ამის შემდეგ დელეგაცია იძულებული იყო დაეტოვებინა მთავრობის თავმჯდომარის კაბინეტი“.

ვითარება სხვაგვარად აქვს წარმოდგენილი გაზეთ „საქართველოს“, რომელმაც თანამედროვე ტერმინით რომ ვთქვათ, ე-წ-ჟურნალისტური გამოძიება ჩაატარა. ამ მასალით აშკარად ჩანს ნოე ჟორდანიას ნეგატიური დამოკიდებულება იმ საკითხების მოგვარებასთან დაკავშირებით, რისთვისაც

მას სამღვდელოების დელეგაცია ეწვია. ბუნებრივია, სახელმწიფოსა და ეკლესიის ასეთმა წინააღმდეგობამ ნაწილობრივ შეაფერხა კანონის მიღება. მოგვიანებით 1921 წლის კონსტიტუციაშიც კარგად ჩანს, რომ მთავრობამ ბოლომდე შეინარჩუნა სიფრთხილე ამ საკითხთან დამოკიდებულებაში. კონსტიტუციის მე-16 თავი ეძღვნება სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობას და შედგება სამი მუხლისგან: სახელმწიფო და ეკლესია განცალკევებულნი და დამოუკიდებელნი არიან; არც ერთ სარწმუნოებას არ აქვს უპირატესობა; ხარჯის გაღება სახელმწიფოს ხაზინიდან და ადგილობრივ თვითმართველობათა თანხიდან სარწმუნოებრივ საქმეთა საჭიროებისათვის აკრძალულია.

მიუხედავად იმისა, რომ საკონსტიტუციო კომისია ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობის საკითხზე ვრცლად მსჯელობდა, მთელი 1919-1920 წლის განმავლობაში, მაინც საბოლოო ვარიანტში მოკლე ფორმულირებით შემოიფარგლა და ამ საკითხის საბოლოოდ გადაწყვეტა შესაბამისი კანონის საგნად მიიჩნია. თუმცა, ბოლშევიკების საქართველოში შემოსვლის შემდეგ ეს საკითხი დღის წესრიგში აღარ დამდგარა.

ჯაბა სამუშია

თსუ პროფესორი, ჟურნალ „ისტორიანის“ მთავარი რედაქტორი

1921 წლის კონსტიტუციაში სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობას მე-16 თავი ეძღვნება, რომელიც სამი მუხლისგან შედგება

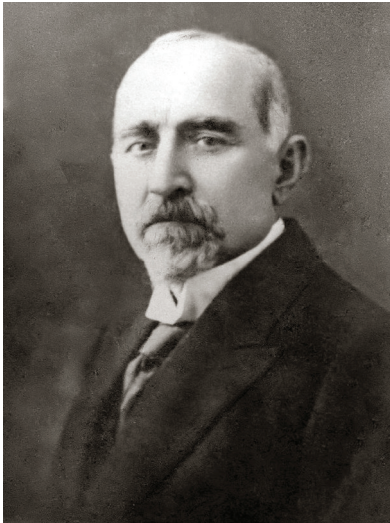

26 მაისი ისხოიანი მოვლენის ქონიხა

ამიერკავკასიის სეიმის უკანასკნელი სხდომა

1918 წლის 26 მაისს გაიმართა ამიერკავკასიის სეიმის უკანასკნელი სხდომა. უკვე წინასწარ იყო ცნობილი, რომ 26 მაისის სხდომა უკანასკნელი იქნებოდა, რადგან საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხი საბოლოოდ გადაწყვეტილი იყო.

კარლო
ჩხეიძე

სასახლესთან დილიდან ბევრ ხალხს მოეყარა თავი. ელოდებოდნენ სეიმის გადაწყვეტილების ფორმალურ დაკანონებასა და საქართველოს დამოუკიდებელ რესპუბლიკად გამოცხადებას. თვით სეიმის სხდომათა დარბაზი ხალხით იყო გადაჭვდილი. სეიმის წევრებმა შეკრება პირველის ნახევრიდან დაიწყეს. 12:45 საათზე სხდომა გახსნილად გამოაცხადა მისმა თავმჯდომარემ, კარლო ჩხეიძემ. სიტყვით გამოვიდა ამიერკავკასიის რესპუბლიკის მთავრობის დროებითი თავმჯდომარე ნოე რამიშვილი, რომელმაც კრების წინაშე ვრცელი სიტყვით წარმოადგინა შექმნილი პოლიტიკური მდგომარეობა, საზავო მოლაპარაკების შედეგები და ამიერკავკასიის საშინაო მდგომარეობა. როგორც ნოე რამიშვილის სიტყვიდან ირკვეოდა, საზავო დელეგაციებმა აქამდე გამართა ერთი ოფიციალური სხდომა, რომელშიც მონაწილეობდნენ ამიერკავკასიის, ოსმალეთისა და გერმანიის წარმომადგენლები. ორატორის თქმით, საზავო მოლაპარაკებებს ბათუმში არანაირი პრაქტიკული შედეგი არ მოჰყოლია. ამის შემდეგ სხდომაზე სიტყვით გამოვიდა ირაკლი წერეთელი. მან სოციალ-დემოკრატიული ფრაქციის სახელით განაცხადა, რომ

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამფუძნებელი კრების სხდომა. პრეზიდენტში: დამფუძნებელი კრების თავმჯდომარის მოადგილე ალექსანდრე ლომიათიძე. მთავრობის ლოჯაში სხედან: ნოე ჟორდანიანი, გიორგი ლასხიშვილი, შალვა ალექსი-მესხიშვილი, ეგვინი გვგუჭკორი, ნოე ხომერიკი. ჟურნალისტთა ლოჯაში დგას მწერალი და ჟურნალისტი ილია ზურაბიშვილი

ფრაქციის აზრით, საჭირო იყო გადადგმულიყო გამამყვეტი ნაბიჯები, რომელიც ქვეყანას გამოიყვანდა იმჟამინდელი გაჭირვებიდან. „ჩვენ კარგად გვესმის, — განაცხადა ორატორმა, — რომ სხვადასხვა ერებს შორის შეიძლება არსებობდეს სხვადასხვა მისწრაფება და ორიენტაცია და ამ თვალსაზრისით ამიერკავკასია უკვე არ წარმოადგენს ერთს მთლიანს სახელმწიფოს. სახელმწიფოებრივი ერთობა მტკიცდება ხანგრძლივ ისტორიულ ჟამთა მსვლელობაში, ხოლო ჩვენ იძულებული ვიყავით შეგვექმნა ეს ერთობა საჩქაროდ, მტრის მახვილის ქვეშ. ჩვენთვის საშიშია არა გარეშე მტერი, არამედ ის გამთიშველი ძალები, რომელიც თან დაჰყვა ამიერკავკასიის სახელმწიფოებრიობას. შექმნილი მდგომარეობიდან გამომდინარე, ქართველ ხალხს უნდა მიეცეს საშუალება, თავისი სახელმწიფოებრივი ცხოვრება მოიწყოს. ჩვენი ვალდებულებაა ვუთხრათ ქართველ ხალხს, რომ ის დარჩენილია მარტოდმარტო, რომ მან თვით უნდა იზრუნოს თავის ბედზე. ერთიანი ამიერკავკასია, ფაქტობრივად, არ არსებობს, ეს უნდა აღიაროს სეიმმა და უარი თქვას თავის უფლებებზე (ხანგრძლივი ტაში)“.

სხდომაზე ასევე სიტყვით გამოვიდნენ:

რუსტამბეკოვი (მუსავატელი), აღამალოვი, სემენოვი (კადეტი), ხაჩატურიანი (დამნაკი), ბერეზოვი (სოციალისტ-რევოლუციონერი), გიორგი ლასხიშვილი (სოციალ-ფედერალისტი), გობენია (სოციალისტ-რევოლუციონერი) და გიორგი გვაზავა (ეროვნულ-დემოკრატი).

დასასრულ, სოციალ-დემოკრატებმა წარმოადგინეს რეზოლუცია: „ვინაიდან ომისა და ზავის საკითხში აღმოჩნდა ძირითადი სხვადასხვაობა იმ ერთა შორის, რომელთაც შეჰქმნეს დამოუკიდებელი ამიერკავკასიის რესპუბლიკა, შეუძლებელი შეიქნა გამოსვლა ერთი ავტორიტეტიან მთავრობისა დამოუკიდებელ ამიერკავკასიის სახელით. სეიმი ადასტურებს ამიერკავკასიის ფაქტობრივად დაშლას და უარს აცხადებს თავის უფლებებზე“. ეს რეზოლუცია მიიღეს ხმის დიდი უმეტესობით. წინააღმდეგი იყო მხოლოდ ორი კაცი დამნაკების ფრაქციიდან. სხდომა ამით დასრულდა.

სეიმის თავმჯდომარემ ბერლინის, სტამბოლის, პარიზის, ვენის, ლონდონის, რომის, ვაშინგტონის, მოსკოვის, მადრიდის, ჰააგის, კიევის, სტოკჰოლმის, კოპენჰაგენის საგარეო საქმეთა მინისტრებს აცნობა ამიერკავკასიის ფედერაციული რესპუბლიკის დაშლის შესახებ.

ირაკლი წერეთელი

საქართველოს
ეროვნული
საბჭოს
ისტორიული
სხდომის
მონაწილეები

პროვინციული საბჭოს ისტორიული სხდომა

ამიერკავკასიის სეიმის დაშლის შემდეგ გაიმართა საქართველოს ეროვნული საბჭოს ისტორიული სხდომა, სადაც საქართველოს დამოუკიდებლობა გამოცხადდა. გაზეთი „საქართველო“ ასე აღწერს სხდომის იმ წუთებს, როცა გამოცხადდა დამოუკიდებლობა: 17:00 საათი — „საათით, თუ საათ-ნახევრით წინ დასრულდა ამიერკავკასიის სეიმის უკანასკნელი სხდომა. წავიდ-წამოვიდნენ ისინი, ვინც დიდის სიხარულით არ შეეგებნენ საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკი-

დებლობის გამოცხადებას. იწმინდება ჰაერი. ყვეთელ დარბაზში გაისმის დამოუკიდებელ საქართველოს შვილთა წყნარი საუბარი. მათი მხიარული თვალები ხან თუ დარბაზში მოდღესასწაულე საქართველოს ეროვნულ დროშას აჩერდებიან, ხან ფიქრებში წასულნი, უმზერენ დღესასწაულზე შემსწრე უცხოელ სტუმრებს. გარეთ: — ფრიაბული... ტაში... დუდუკი... მალე პრეზიდიუმის მაგიდასთან წარმომდგარ ნოე ჟორდანიას ფეხზე ამდგარი ხალხი მქუხარე ტაშით ეგებება. ისმის მხიარული შემახილები: გაუმარჯოს საქართველოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოს! გაუმარჯოს საქართველოს დამოუკიდებლობას!“

გიორგი
გვაზავა

ნოე ჟორდანიამ გახსნა საქართველოს ეროვნული საბჭოს სხდომა და ვრცელი სიტყვით მიესალმა დამსწრე საზოგადოებას. შემდეგ უკვე გადავიდა საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების საკითხზე: „ეხლა, ნება მომეცით გადავიდეთ იმ საგანზე, რომლისთვისაც ჩვენ დღეს აქ შევიყარებით. ჩვენ გვაქვს შემუშავებული აქტი საქართველოს დამოუკიდებლობისა. მომეცით ნება, ეს აქტი იქმნას წაკითხული (ხმები: გთხოვთ! გთხოვთ! გაუმარჯოს დამოუკიდებელ საქართველოს!)“.

ნოე ჟორდანიას კითხულობს დამოუკიდებლობის აქტს. ხალხი ხანგრძლივი ტაშით ეგებება... (მოისმოდა ხმები: „გაუმარჯოს საქართველოს!“ „ხალხს მივულოცოთ,

ხალხს!“ აივანზე გააქეთ დროშა და ისმოდა ყიჟინი და ხანგრძლივი ტაში. იმავე ტექსტს გრიგოლ ვეშაპელი კითხულობს რუსულად. სხდომაზე საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის წინააღმდეგ ხმა არავის მიუცია, ასევე არავის შეუკავებია თავი ხმის მიცემისგან. საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი ერთხმად მიიღეს. სხდომა ამით დასრულდა, თუმცა ზეიმი არ დასრულებულა. ამ ფაქტის მონაწილენი მხიარული სახეებით ერთმანეთს ულოცავდნენ საქართველოს დამოუკიდებლობას. სასახლის ეზოში ქართველ ჯარისკაცთა რაზმი იდგა. მოითხოვდნენ ორატორებს: „წერეთელი, წერეთელი. ჩხეიძე... მესხიშვილი, ქარუმიძე... გვეგვკორი...“ ილაპარაკეს: წერეთელმა, ჩხეიძემ, მესხიშვილმა, ქარუმიძემ, ვლასა მგელაძემ, როსტომაშვილმა და სხვებმა.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი:

მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში საქართველო არსებობდა, როგორც დამოუკიდებელი და თავისუფალი სახელმწიფო.

XVIII საუკუნის დასასრულს ყოველმხრივ მტრისგან შევიწროებული საქართველო თავის ნებით შეურთდა რუსეთს იმ პირობით, რომ რუსეთი ვალდებული იყო საქართველო გარეშე მტრისგან დაეცვა.

რუსეთის დიდი რევოლუციის მსვლელობამ რუსეთში ისეთი შინაგანი წყობილება შექმნა, რომ მთელი საომარი ფრონტი სრულ-

ლიად დაიშალა და რუსის ჯარმაც დატოვა ამიერკავკასია.

დარჩნენ რა თავის ძალღონის ამარად, საქართველომ და მასთან ერთად ამიერკავკასიამ თავად ითავეს საკუთარი საქმეების გაძლოლა, პატრონობა და შესაფერი ორგანოები შექმენეს; მაგრამ გარეშე ძალთა ზეგავლენით ამიერკავკასიის ერთა შემაერთებელი კავშირი დაირღვა და ამით ამიერკავკასიის პოლიტიკური მთლიანობაც დაიშალა.

ქართველი ერის დღევანდელი მდგომარეობა აუცილებლად მოითხოვს, რომ საქართველომ საკუთარი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია შექმენას, მისი საშუალებით გარეშე ძალის მიერ დაპყრობისგან თავი გადარიჩინოს და დამოუკიდებელ განვითარების მტკიცე საფუძველი ააგოს.

ამისდა თანახმად, საქართველოს ეროვნული საბჭო, 1917 წლის ნოემბერს არჩეული, საქართველოს ეროვნული ყრილობის მიერ აცხადებს:

- 1) ამიერიდან საქართველოს ხალხი სუვერენულ უფლებათა მატარებელია და საქართველო სრულყოფილებიანი დამოუკიდებელი სახელმწიფოა.
- 2) დამოუკიდებელ საქართველოს პოლიტიკური ფორმა — დემოკრატიული რესპუბლიკა.
- 3) საერთაშორისო ომიანობაში საქართველო მუდმივი ნეიტრალური სახელმწიფოა.
- 4) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სურს საერთაშორისო ურთიერთობის ვეგლა წყურთან კეთილშობილური განწყობილება დააფაროს, განსაკუთრებით — მოსახლურ სხელმწიფოებთან და ერებთან.
- 5) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა თავის სასწერებში თანასწორად უზრუნველჰყოფს ვეგლა მოქალაქის სამოქალაქო და ზოლიტეურ უფლებებს; განურწმუნებლად ეროვნების, სარწმუნოების, სოციალურ მდგომარეობისა და სქესისა.
- 6) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა განვითარების თავისუფალ ასპრესს გაუსწინს მის ტერიტორიაზე მოსახლე ვეგლა ერს.
- 7) დამუშონებელ ერების შევრამდე მთელის საქართველოს მართვა-გამკეობის საქმეს უძეგბა ეროვნული საბჭო, რომელიც შევსებული იქნება ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებით, და დროებით მთავრობას პასუხისმგებელი საბჭოს წინაშე.

საქართველომ დამოუკიდებლობის აქტი

„მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში საქართველო არსებობდა, როგორც დამოუკიდებელი და თავისუფალი სახელმწიფო.

„მეოთხმეტე საუკუნის დასასრულს ყოველ მხრივ მტრისგან შევიწროებული საქართველო თავის ნებით შეურთდა რუსეთს იმ პირობით, რომ რუსეთი ვალდებული იყო საქართველო გარეშე მტრისგან დაეცვა.

„რუსეთის დიდი რევოლუციის მსვლელობამ რუსეთში ისეთი შინაგანი წყობილება შექმნა, რომ მთელი საომარი ფრონტი სრულად დაიშალა და რუსის ჯარმაც დატოვა ამიერკავკასია.

„დარჩნენ რა თავის ძალღონის ამარად, საქართველომ და მასთან ერთად ამიერკავკასიამ თავად ითავეს საკუთარი საქმეების გაძლოლა, პატრონობა და შესაფერი ორგანოები შექმენეს; მაგრამ გარეშე ძალთა ზეგავლენით ამიერკავკასიის ერთა შემაერთებელი კავშირი დაირღვა და ამით ამიერკავკასიის პოლიტიკური მთლიანობაც დაიშალა.

„ქართული ერის დღევანდელი მდგომარეობა აუცილებლად მოითხოვს, რომ საქართველომ საკუთარი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია შექმენას, მისი საშუალებით გარეშე ძალის მიერ დაპყრობისგან თავი გადარიჩინოს და დამოუკიდებელ განვითარების მტკიცე საფუძველი ააგოს.

„ამისდა თანახმად საქართველოს ეროვნული საბჭო, 1917 წლის ნოემბერის 22-ს არჩეული საქართველოს ეროვნულ ყრილობის მიერ, დღეს აცხადებს:

1) ამიერიდან საქართველოს ხალხი სუვერენულ უფლებათა მატარებელია და საქართველო სრულყოფილებიანი დამოუკიდებელი სახელმწიფოა.

2) დამოუკიდებელ საქართველოს პოლიტიკური ფორმა — დემოკრატიული რესპუბლიკა.

3) საერთაშორისო ომიანობაში საქართველო მუდმივი ნეიტრალური სახელმწიფოა.

4) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სურს საერთაშორისო ურთიერთობის ვეგლა წყურთან კეთილშობილური განწყობილება დააფაროს, განსაკუთრებით — მოსახლურ სხელმწიფოებთან და ერებთან.

5) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა თავის სასწერებში თანასწორად უზრუნველჰყოფს ვეგლა მოქალაქის სამოქალაქო და ზოლიტეურ უფლებებს; განურწმუნებლად ეროვნების, სარწმუნოების, სოციალურ მდგომარეობისა და სქესისა.

6) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა განვითარების თავისუფალ ასპრესს გაუსწინს მის ტერიტორიაზე მოსახლე ვეგლა ერს.

7) დამუშონებელ ერების შევრამდე მთელის საქართველოს მართვა-გამკეობის საქმეს უძეგბა ეროვნული საბჭო, რომელიც შევსებული იქნება ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებით, და დროებით მთავრობას პასუხისმგებელი საბჭოს წინაშე.

გიორგი
ლასხიშვილი

თობის ყველა წევრთან კეთილმეზობლური განწყობილება დაამყაროს, განსაკუთრებით კი მოსახლურე სახელმწიფოებთან და ერებთან.

5) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა თავის საზღვრებში თანასწორად უზრუნველყოფს ყველა მოქალაქის სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებებს განურჩევლად ეროვნებისა, სარწმუნოებისა, სოციალური მდგომარეობისა და სქესისა.

6) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა განვითარების თავისუფალ ასპარეზს გაუხსნის მის ტერიტორიაზე მოსახლე ყველა ერს.

7) დამფუძნებელ კრების მოწვევამდე მთელი საქართველოს მართვა-გამგეობის საქმეს უძღვება ეროვნული საბჭო, რომელიც შევსებული იქნება ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლობით, და დროებითი მთავრობა პასუხისმგებელია საბჭოს წინაშე.

გრიგოლ
გიორგაძე

საქართველოს დროებითი მთავრობის შემადგენლობა:

თავმჯდომარე და შინაგან საქმეთა მინისტრი — ნოე რამიშვილი

საგარეო საქმეთა მინისტრი — აკაკი ჩხენკელი

სამხედრო მინისტრი — გრიგოლ გიორგაძე

ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის მინისტრი — გიორგი ჟურული

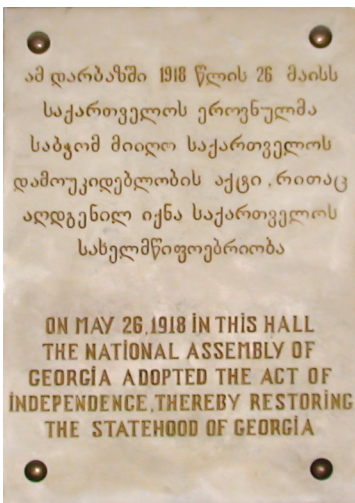
განათლების მინისტრი — გიორგი ლასხიშვილი

მიწათმოქმედებისა და შრომის მინისტრი — ნოე ხომერიკი

იუსტიციის მინისტრი — შალვა მესხიშვილი

გზათა მინისტრი — ივანე ლორთქიფანიძე

სამახსოვრო
წარწერა
დარბაზის
კედელზე

მილოცვები 1918 წლის 26 მაისს

საქართველოს დამოუკიდებლობა მიულოცეს საბჭოზე მყოფმა სხვადასხვა წარმომადგენლებმა.

მაჰმადიანთა წარმომადგენელი ხან-ხოელი ულოცავს საქართველოს დამოუკიდებლობას: „მაჰმადიანთა ცენტრალური კომიტეტის სახელით მოგილოცავთ, დამოუკიდებელ საქართველოს მოქალაქენო თქვენს დღევანდელ ბედნიერებას. საუკუნეზე მეტია, რაც საქართველო იბრძოდა

თავის დამოუკიდებლობისთვის და აი, დღეს აგისრულდათ ის ნატურა, რომელიც ჩამარხული იყო ყოველ ქართველ მამულიშვილის გულში“.

პოლონელთა წარმომადგენლის მილოცვა: „ჩვენ, პოლონეთის შვილები, მივესალმებით მეტროპოლ საქართველოს თავისუფალ შვილებს და ვუსურვებთ ყოველივე სიკეთეს. გაუმარჯოს საქართველოს“.

ოსების წარმომადგენლის გაგლოვის მილოცვა: „ამხანაგებო და მოქალაქენო! ამ ტრიბუნაზე მე განვიცდი იმავე გრძობას, რომელსაც განიცდით თქვენ. ეს გასაგებიც არის, მე ვარ წარმომადგენელი არა მარტო ოსების, არამედ საქართველოს ეროვნული საბჭოს წევრიც. თვით ეს ფაქტი ამტკიცებს, რომ ამ ორ ერს შორის არის ისეთი რამ კავშირი, რომელიც აერთიანებს მათ“.

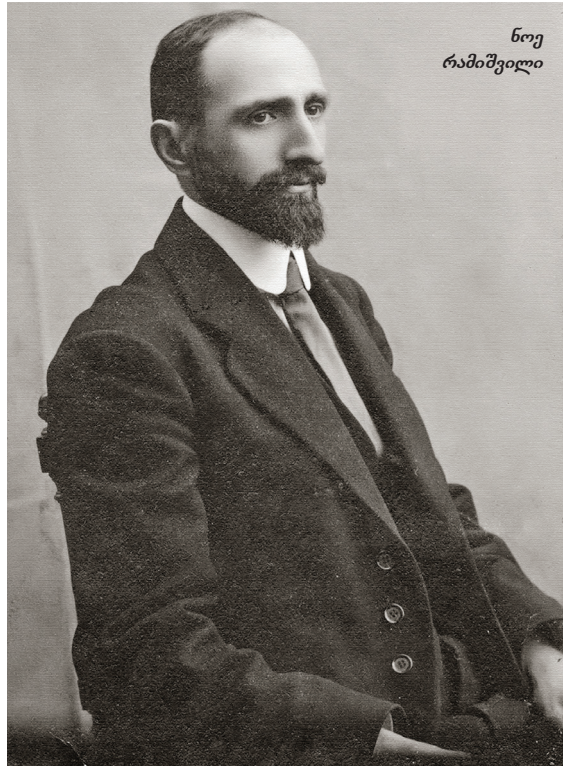
ქართველ მაჰმადიანთა წარმომადგენელი ჰაიდარ-ბეგ აბაშიძის მილოცვა: „ძვირფასო ძმანო! დღეს თქვენი მოძვე ქართველი მაჰმადიანები გილოცავენ საქართველოს განთავისუფლებას. გილოცავენ მრავალტანჯულ საქართველოს დამოუკიდებლობას. მე იმედი მაქვს, რომ სამაჰმადიანო საქართველო დღეს თუ არა, ხვალ ჭირშიც და ღვინშიც თქვენთან იქნება. მაშ, გაუმარჯოს დღეს ამ საქართველოს, შემდეგ კი ეროვნულ ტერიტორიულად შეკავშირებულ საქართველოს“.

გერმანიის რწმუნებულის კაიზერის მილოცვა: „თუმცა მე ჩემი მთავრობისგან არ მაქვს ოფიციალური დავალება, მაგრამ მე პირადად მოგილოცავენ დამოუკიდებლობის დამყარებას და ვუსურვებ ახლად დაარსებულ სახელმწიფოს ყოველივე სიკეთეს და წარმატებას“.

ამიერკავკასიის გერმანელთა წარმომადგენელი ფრიკი ამიერკავკასიის გერმანელ ახალშენთა სახელით ულოცავდა კრებას საქართველოს დამოუკიდებლობას, გამოსთქვამდა სურვილს, რომ საქართველო აღმდგარიყო ნანგრევებიდან და განახლებულიყო როგორც ფენიქსი.

საქართველოს ეროვნული საბჭოს სხდომის დასრულების შემდეგ მთავრობის თავმჯდომარემ ნოე რამიშვილმა მსოფლიოს სახელმწიფოთა მთავრობებს ტელეგრამით ამცნო ახალი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს — საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დაბადება.

გიგი გიოჰვილი

ნოე რამიშვილი

აკაკი ჩხეკელი

ՀԻՆՉՆԵՐ

2018 ՏՐԻՆ ՁԻՆՆԸՆ ԵՄՁՅԴՅՈՒ ՈՒՆԸՅՈՒ

ჰოლკოვნიკი სკრიპალი ჰუჯინის ზურისძიების მორიბი მსხვერპლია?

გასულ თვეში რუსეთის სამხედრო დაზერვის (გე-ერ-უ) ყოფილი პოლკოვნიკის, სერგეი სკრიპალის ქალიშვილი, იულია სკრიპალი, საავადმყოფოდან განერეს. გავრცელებული ცნობით, ის უსაფრთხო ადგილას გადაიყვანეს. აპრილის დამდეგს დიდი ბრიტანეთის პოლიციამ გაავრცელა იულიას განცხადება, რომ მისი მდგომარეობა დღითი დღე უმჯობესდებოდა. „დაახლოებით ერთი კვირის წინ მოვედი გონს. მიხარია, რომ ყოველდღე ძალა მემატება. მადლობას ვუხდის ბევრ ადამიანს ჩემს ჯანმრთელობაზე ზრუნვისთვის. განსაკუთრებული მადლობა მინდა ვუთხრა სოლსბერელებს, რომლებიც მე და მამაჩემს დაგვეხმარნენ“, — ნათქვამია განცხადებაში. რაც შეეხება სერგეი სკრიპალს, ის კვლავ საავადმყოფოშია, თუმცა მისი მდგომარეობა უმჯობესდება. თითქოს ყველაფერი „ბედნიერი დასასრულისკენ“ მიდის, თუმცა კითხვა ჯერ კიდევ მრავალია.

12 მარტს, მომხდარი დანაშაულიდან ცხელ კვალზე, პარლამენტში სიტყვით გამოსვლისას დიდი ბრიტანეთის პრემიერ-მინისტრმა ტერეზა მეიმ განაცხადა, რომ სკრიპალი და მისი ქალიშვილი მონამლეს სამხედრო ნერვულ-პარალიტიკური ნივთიერებით, რომელიც ე.წ. ნოვიჩოკის ჯგუფს განეკუთვნება და ის რუსეთში მზადდებოდა. ეს დანაშაული ან პირდაპირ რუსეთის დავალებით ჩაიდინეს, ან რუსეთმა კონტროლი დაკარგა ამ მომნამვლელი ნივთიერების შენახვაზე, ამგვარი იყო ტერეზა მეის დასკვნა...

თავისუფლების ჯარისკაცი

მისეილ ქავთარაძის ბახსენება

ათი წლის წინ, საქართველოს დედაქალაქში, მიწას მიაბარეს ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი, ჟურნალისტი და პუბლიცისტი მისეილ ქავთარაძე (1906-2008). იგი გამორჩეული ბედის მქონე ადამიანთა რიცხვს განეკუთვნებოდა. ამაში დარწმუნდება ყველა, ვინც კი მის მიერ განვლილი ცხოვრების ხანგრძლივ და წინააღმდეგობებით აღსავსე გზას გაეცნობა.

მისეილ ქავთარაძე ემიგრაციაში წასვლამდე

საბჭოთა არმიის მიერ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ოკუპაციის (1921 წ.) შემდეგ, ქართველ მამულიშვილთა მნიშვნელოვანი ნაწილი იძულებული გახდა, ემიგრაციაში გახიზნულიყო. მათ უმეტეს-

ობას ღრმად სწამდა, რომ საზღვარგარეთ დროებით მიდიოდა და თავის სათაყვანებელ სამშობლოში ადრე თუ გვიან აუცილებლად დაბრუნდებოდა.

ქართული ემიგრაციის ტალღას 1927 წლიდან შეუერთდა 21 წლის მისეილ ქავთარაძე — სენაკელი საეკლესიო აზნაურის, ერისტო ქავთარაძის ვაჟი.

დიდი ილია ჭავჭავაძის იდეებზე აღზრდილმა, საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წევრმა, დასავლეთ ევროპაში მთელი 76 წელიწადი იცხოვრა. ამის მიუხედავად, არასოდეს უცხოვრია საქართველოს გარეშე, რისი ნათელი დადასტურებაც არის მისი მემუარები, პუბლიცისტური წერილები და ლექსები.

97 წლისას ოცნება აუხდა და 2003 წელს საქართველოში დაბრუნდა. სამშობლო დატოვა სიმპათიურმა, წარმოსადგემა ჭაბუკმა, რომელიც უკან ღრმად მოხუცებული და თვალდაშრეტილი დაბრუნდა. ოთხ წელიწადზე ოდნავ მეტხანს იცხოვრა ახალ საქართველოში და ბოლოს მშობლიურ მიწას შეუერთდა... 102 წელს მიღწეული მისეილ ქავთარაძე 2008 წლის 9 იანვარს, თბილისში გარდაიცვალა. ფაქტობრივად, არ ყოფილა სხვა ქართველი ემიგრანტი, რომელსაც საუკუნეზე მეტხანს სიცოცხლის შემდეგ სუ-

ემიგრანტი მისეილ ქავთარაძე პარიზის ქუჩებში სეირნობისას. გადაღებულია II მსოფლიო ომის დასრულების შემდეგ

ლი სამშობლოში დაელია. ბატონი მიხეილი ამ მხრივაც გამორჩეული ბედის გამოღდა.

მასხენდება მისი გაცნობის უჩვეულო ამბავი...

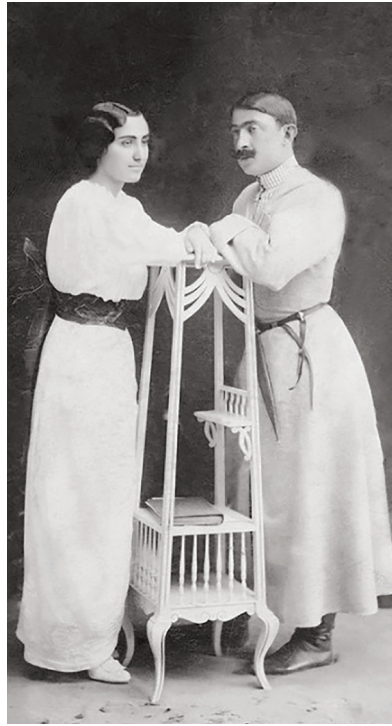
2004 წლის შემოდგომაზე, უნივერსიტეტში ლექციის კითხვისას, საუბარი ჩამოვაგდე ქართველ ემიგრანტებზე და მათ შორის მიხეილ ქავთარაძეც ვახსენე. თან დავძინე, რომ იგი შარშან სამშობლოში დაბრუნდა-მეთქი.

უცებ, ჩემს ლექციაზე მყოფმა ნიჭიერმა სტუდენტმა სოფო ჯაჯანაშვილმა წამოიძახა, — მიხეილ ქავთარაძე დედაჩემის ბიძაა და ჩვენს ოჯახში ცხოვრობსო...

ყოველივე ამას მოჰყვა ჩემი მიწვევა სოსო ჯაჯანაშვილის (მიხეილ ქავთარაძის ძმისწულის — ნანა ქავთარაძის მეუღლე) ოჯახში.

იმხანად უკვე წაკითხული მქონდა მიხეილ ქავთარაძის მემუარული ნაშრომი „იანიჩარები“, საიდანაც მასსოვდა, რომ იგი სენაკიდან იყო. ასევე ვიცნობდი მის პოეტურ შემოქმედებას, სადაც ბატონი მიხეილი ქართულად დაწერილ ლექსებში ზოგჯერ მეგრულ სიტყვებსაც ჩაურთავდა ხოლმე. მაგალითად, ლექსს „პარიზიდან ტფილისამდე“ ასე ამთავრებდა:

გთხოვთ, მეგობრებო, ნუ ფიქრობთ ჩემს აქაურ სამარხზე,

ოდიშის თავად გიორგი ჩიჩუას ასული — ნუცა და მისი მეუღლე, აფხაზი თავადი ასტამურ საათ-ბეის ძე ინალ-იფა

აფხაზეთის წარჩინებული თავადები. მარცხნიდან: გიორგი კონსტანტინეს ძე შარვაშიძე, ალექსანდრე გრიგოლის ძე შარვაშიძე, ალექსი ძიაშვილი (დგას), მელიტონ ბატას ძე ემუზგარი და ასტამურ საათ-ბეის ძე ინალ-იფა (XX საუკუნის დასაწყისი)

საგანგებო დანიშნულების რაზმის, „თამარ II“-ის სამხედრო მოსამსახურეები. ცენტრში ზის მიხეილ ქავთარაძე. მარცხნიდან დგანან: ვიქტორ ნოზაძე, მიხეილ დადიანი, უცნობი, არჩილ დადიანი და გიორგი ნოზაძე. ფოტო გადაღებულია ბუქარესტთან მდებარე კოტროჩენის ბანაკში (1941 წ.)

გემუდარებით, მომწეროთ
ტფილისურ მისამართზე.
გული იმ მიწის ერთგულად
ხომ იქვე დარჩა.

როგორც იტყვიან მეგრულად:
„ჩქიმი ღურაშ დღაშა“.

ყოველივე ზემოთქმულის გათვალისწინებით გადავწყვიტე, ბატონი მიხეილისთვის სასიამოვნო სიურპრიზი მომეშადებინა.

იოსებ ყიფშიძის ქუჩაზე მდებარე ჯაჯანაშვილების ბინას ჩემს უფროს მეგობართან, ექიმ ზურაბ ჩიქოვანთან ერთად ვესტუმრე. ბატონი ზურაბი შემთხვევით არ შემირჩევია. იშვიათად მინახავს არაისტორიკოსი, რომელმაც მასავით ღრმად იცოდეს საქართველოს ისტორიული მხარეების (განსაკუთრებით ოდიშ-აფხაზეთის) ისტორია და ეთნოგრაფია. ვფიქრობდი, გარდა იმისა, რომ ორივე საქართველოს ერთ-ერთი უმშვენიერესი კუთხის — სამეგრელოს შვილები არიან, ქართულთან ერთად, მეგრულიც იციან და ერთმანეთს კარგად გაუგებენ-მეთქი.

ოჯახში შესვლისთანავე ნანა ქავთარაძემ ბიძასთან წარგვადგინა. საგარძელში დარბაისლურად იჯდა ჭარბაგი, სიმპათიური მამაკაცი,

რომელიც თავის ასაკთან შედარებით გაცილებით ახალგაზრდას ჰგავდა.

თავდაპირველად სიტყვაძუნწობდა. ვითარება მხოლოდ მას შემდეგ შეიცვალა, რაც ადამიანურ ურთიერთობათა კარგმა მცოდნემ, ზურაბ ჩიქოვანმა მასპინძელს მეგრულად მიმართა და გაიხსენა მიხეილ ქავთარაძის მშობლების ახლობლები: გიორგი ჩიჩუა, მისი ასულის, ნუცა ჩიჩუას აფხაზი მეუღლე — კალდახვარელი თავადი ასტამურ ინალ-იფა, შარვაშიძეები, დადიანები, მარღანიები და საუკუნის წინანდელი ოდიშ-აფხაზეთის სხვა უწარჩინებულესი წარმომადგენლები.

მანამდე თავშეკავებული მოხუცი მოულოდნელად ენაწყლიან მოსაუბრედ იქცა. მათი ქართულ-მეგრული საუბარი კარგა ხანს გაგრძელდა...

ბატონმა მიხეილმა აღნიშნა, რომ ემიგრანტი ქართველი მამულიშვილებისთვის ზნეობრივ იდეალს წარმოადგენდა ლევენდარული ქაქუცა ჩოლოყაშვილი, რომლის დაკრძალვას 1930 წელს, სენტ-უანის სასაფლაოზე თავდაც დასწრებია. მისივე თქმით, 42 წლის გმირის გარდაცვალება ქართველებთან ერთად იგლო-

ვეს დაკრძალვაზე მოსულმა ჩრდილოეთკავკასიელმა ემიგრანტებმაც.

მიხეილ ქავთარაძემ წუხილი გამოთქვა, ჩოლოყაშვილის სახელს სათანადოდ ვერ ვაფასებთ (მოგვიანებით, როცა ვაცნობე, რომ გადაწყდა ქაქუცას ნეშტის მთაწმინდაზე გადმოსვენება და მისი პორტრეტის გამოსახვა საქართველოს ეროვნული ბანკის 200-ლარიან კუპიურაზე, მახსოვს, ძალიან გაიხარა).

მან ასევე პატივისცემით გაიხსენა ეროვნულ-დემოკრატიული ლიდერი სპირიდონ კეღია და მისი მეუღლე — გამორჩეული მანდილოსანი სოფიო ჩიჯავაძე, რომელიც 108 წლის ასაკში პარიზში გარდაიცვალა და შესანიშნავი მემუარები დაგვიტოვა...

დაუვიწყარია მიხეილ ქავთარაძის მონათხრობი II მსოფლიო ომის დროს ჩრდილო-დასავლეთ კავკასიაში მისი ჩამოსვლის შესახებ. იმხანად, გერმანიის შეიარაღებული ძალების შემადგენლობაში შემაჯალმა და ძირითადად ქართველი ემიგრანტებისგან დაკომპლექტებულმა სამხედრო შენაერთმა ბრძოლით მოაღწია საქართველოს საზღვრამდე და ზემო რაჭის გადაღმა დაბანაკდა.

მიხეილ ქავთარაძემ გაიხსენა: „1942 წლის ზაფხულში ჩრდილოეთ კავკასიაში შეჭრილი გერმანული არმია, რომლის შემადგენლობაში ქართული ლეგიონიც ირიცხებოდა, აღმოსავლეთით წინსვლას განაგრძობდა. მან თანამიმდევრულად დაიკავა ქალაქები: სტავროპოლი, არმავირი, მაიკოპი და კრასნოდარი, ხოლო 21 აგვისტოს ვეროპის უმაღლეს მწვერვალ იალბუზზე სვასტიკიანი დროშა ააფრიალა. ამის შემდეგ გერმანულმა ჯარმა აიღო ჩრდილოეთ ოსეთის ქალაქი მოზდოკი, ყაბარდო-ბალყარეთის დედაქალაქი ნალჩიკი, ბოლოს კი ინგუშეთის ქალაქ მაღვობეკამდეც მიადწია. ქალაქი ორჯონიკიძე (ვლადიკავკაზი) დასავლეთიდან და ჩრდილოეთიდან, ფაქტობრივად, ალყაში იყო მოქცეული და მის დაცემას დღე-დღეზე ველოდით. ჩრდილოეთი ოსეთის დასავლეთ ნაწილში მდებარე ურუხის ხეობაში დაბანაკებულ ჩვენს სამხედრო შენაერთს, რომელიც ქართული სამფეროვანი დროშის ქვეშ იბრძოდა, საქართველომდე სულ რამდენიმე კილომეტრიღა აშორებდა. იმედით გავყურებდით კავკასიონის დათოვლილ ქედს, რომლის გადაღმაც ჩვენს სამშობლო გვეგულეებოდა. რამდენჯერმე საქართველოდანაც გადმოვიდნენ და გვამცნეს — თბილისში

საიდუმლო ანტისაბჭოური ორგანიზაციები მოქმედებენ და თქვენი შემოსვლისთანავე საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენას აპირებენო. თვით ქართველი კომუნისტების ერთი ნაწილიც კი გვიგზავნიდა შუამავლებს და გარიგებას გვთავაზობდა.

ამასობაში, მიხეილ კედიას საიდუმლო დავალებით, ბერლინიდან ნალჩიკში ჩამოვიდნენ ალექსანდრე ასათიანი და ალექსანდრე ცომაია, რომლებმაც ყაბარდოში მცხოვრები რაჭველების მეშვეობით კავშირი დაამყარეს საქართველოს საბჭოთა ხელისუფლებასთან. ქართული ემიგრაციის მიმართვა საბჭოთა ხელისუფლებისადმი შეიცავდა შემდეგ ინსტრუქციას: „სანამ გერმანულ ჯარს კავკასიონი არ გადმოულახავს, სიმშვიდე შეინარჩუნეთ, ხოლო როდესაც დაიწყება მათი წინსვლა სამხრეთით, დაასწარიეთ და საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა გამოაცხადეთ!“ ნალჩიკელმა რაჭველებმა, რომლებიც საქართველოსთან მუდმივ კავშირს მამისონის უღელტეხილის საშუალებით ინარჩუნებდნენ,

მიხეილ ქავთარაძე საგანგებო დანიშნულების რაზმის „თამარ II“-ის ქართველ მოხალისეებთან ერთად, კოტროჩენის ბანაკში (1941 წ.)

▲ გერმანელმა სამთო მკვრებმა დალაშქრეს ევროპის უმაღლესი მწვერვალი — იალბუზი (1942 წლის 21 აგვისტო)

▼ სვასტიკიანი დროშა იალბუზზე

თბილისიდან ჩამოგვიტანეს ქართველ ხელი-სუფალთა საიდუმლო შემონათვალი: „ჩვენც ასევე ვფიქრობთ“.

ეს გეგმა ჩაშალა გერმანელების კატასტროფულმა მარცხმა სტალინგრადთან, რის გამოც იძულებული შევიქენით, დაგვეტოვებინა ჩრდილოეთ კავკასია და სამშობლოში დაბრუნების იმედიც კარგა ხნით გადაგვეწურა... მახსოვს, იმ დღეს, როცა უკან ვიხვედით, კავკასიონის მთები არაჩვეულებრივად ნათლად ჩანდა. ჩვენს სამხედრო ნაწილს ბოლოში მოვექეცი, რომ მშობლიური მთებისთვის რაც შეიძლება დიდხანს მეყურებინა“...

ბოლოს ბატონმა მიხეილმა დასძინა: „1942 წლის შუა ხანებისთვის ისეთი ვითარება იყო შექმნილი, რომ გერმანიის ძლევამოსილ გამარჯვებას თითქოსდა ველარაფერი შეაფერხებდა. მეც იმიტომ ვიყავი იმ ქართველ

ემიგრანტთა შორის, ვინც აღნიშნული გამარჯვების შემდეგ შექმნილ რეალობაში საქართველოს როლსა და ადგილზე ზრუნავდა. ამიტომაც, ქართველთა ამ ნაწილის გამიზნული მოქმედება სწორედ ამით უნდა აიხსნას.

დღევანდელი გადასახედიდან კი ვფიქრობ, რომ კიდევ კარგი, გერმანელებმა საქართველოში ვერ შემოაღწიეს. ასეთი სიტყვების მოსმენა, ალბათ, გიკვირთ ჩემგან — იმ კაცისგან, რომელსაც იმხანად გერმანული სამხედრო ფორმა ეცვა და საქართველოში დაბრუნებაზე ოცნებობდა... მაგრამ ჩვენ უნდა წარმოვიდგინოთ, თუ რა მოხდებოდა გერმანული არმიის საქართველოში შეღწევის შემთხვევაში: ნაცისტები გაანადგურებდნენ ქართველ კომუნისტებს და ყველას, ვინც მათ წინააღმდეგობას გაუწევდა. ქართველთა მნიშვნელოვანი ნაწილი, განსაკუთრებით კი თავადაზნაურობიდან გამოსული ინტელიგენცია და განკუთვლადი გლეხობა, რომელიც უკმაყოფილო იყო საბჭოთა რეჟიმით, თანამშრომლობას დაიწყებდა გერმანულ საოკუპაციო რეჟიმთან. როგორც მოგეხსენებათ, ომის ვითარებიდან გამომდინარე, 1943 წლის დასაწყისიდან, გერმანული ჯარი იძულებული გახდა, უკან დაეხია და დაეტოვებინა მის მიერ დაკავებული კავკასიის ნაწილი. გერმანელთა საქართველოდან წასვლის შემთხვევაში კი დაბრუნდებოდა გამძვინვარებული საბჭოთა რეჟიმი, რომელიც დაუყოვნებლოდ რეპრესიებს დაიწყებდა და მუსსსს გააგლებდა კოლაბორაციონიზმში ბრალდებულ ქართველობას, რომელთა რაოდენობაც ცოტა არ იქნებოდა. სხვათა შორის, ასეთი ვითარება შეიქმნა სსრ კავშირის ტერიტორიის ყველა იმ ნაწილში, რომელშიც გერმანულმა არმიამ მცირე ხნით მაინც შეაღწია. იქ ცოდვის კალო დაატრიალეს ჯერ ნაცისტებმა, ხოლო მათი უკან დახევის შემდეგ, მობრუნებულმა კომუნისტებმა. მოვლენათა ასეთი სცენარით განვითარების შემთხვევაში კი, რაც იმხანად სასუსებით მოსალოდნელი იყო, ისედაც მცირერიცხოვანი ქართველი ერი კატასტროფულად შემცირდებოდა. აი, რას გადაურჩა მაშინ საქართველო!

მართალია, მე ყოველთვის ვიყავი და დღესაც ვრჩები საქართველოს დამოუკიდებლობის დამასამარებელი საბჭოთა რეჟიმის დაუძინებელ მტრად, უნდა ვაღიარო, რომ აღნიშნული განსაცდელი საქართველოს ააცილა პირადად სტალინმა, რომლისთვისაც სრულიად დაუმ-

საქართველოს დამოუკიდებლობის 25 წლისთავის საზეიმოდ აღნიშვნა გერმანიის შეიარაღებული ძალების შემადგენლობაში შემაჯალ ქართულ ლეგიონში. ცენტრში: ჩოხოსანი შალვა მაღლაკელიძე. ქართულ ლეგიონერებს აღმართული აქვთ საქართველოს პირველი რესპუბლიკის დროშები (1943 წლის 26 მაისი. პოლონეთის ქალაქი კრუშნა)

ვებელი იყო, რომ მის მშობლიურ ქვეყანაში მტერს შეეღწია. მან ზედმიწევნით კარგად იცოდა ანტისაბჭოური განწყობა ქართველთა მნიშვნელოვანი ნაწილისა, რომლებიც საქართველოში გერმანელთა შესვლის შემთხვევაში, მათთან თანამშრომლობას დაიწყებდნენ. ამიტომაც მოაგვინა სტალინმა კავკასიაში ლავრენტი ბერია, რომელმაც უდიდესი ორგანიზატორული უნარი გამოავლინა და საქართველო გადაარჩინა როგორც გერმანული ოკუპაციის საფრთხეს, ასევე მის მოსალოდნელ ტრაგიკულ შედეგებს. მან ჩრდილოეთ კავკასიაში მოქმედი 46-ე საბჭოთა არმიის სარდალი ვასილი სერგაცკოვი, რომელიც გამუდმებით უკან იხევდა, დაუყოვნებლივ მოხსნა და ამ თანამდებობაზე გენერალი კონსტანტინე ლესელიძე დანიშნა. ამიტომაც იბრძოდა ასეთი თავგანწირვით ლესელიძის სარდლობით დარაზმული ხსენებული არმია, რომელშიც ქართული დივიზიებიც შედიოდნენ“...

ღიასახლისი გამოგვიტყდა: „როგორც ჩანს, ძია მიშას თქვენთან შუხვედრა უსიამოვნა, რადგან ამდენ ხანს და ასე გულწრფელად არავისთან უსაუბრიაო“.

თვით მიხეილ ქავთარაძემაც აღნიშნა: „ასეთი დახვეწილი მეგრული, როგორსაც ბატონი ზურაბ ჩიქოვანი ფლობს, დიდი ხანია აღარ მომისმენიაო“.

ამის შემდეგ, ბატონი მიხეილის ნახვის შესაძლებლობა კიდევ რამდენჯერმე მომეცა

მისი ძმისწულის სტუმართმოყვარე ოჯახში. მახსოვს ავტორის მიერ წაკითხული თავისივე ლექსები, რომელიც დამუხტული იყო სამშობლოს სიყვარულითა და მისი მონატრებით. მაგალითად, ლექსში „ნოსტალგია“ ავტორი ასეთ აღსარებას გვანდობს:

*ჰოი, ჩემო წაბლის ოდა,
დახურულო მუხის ყავრით,
შენთან ყოფნა რომ დამცლოდა,
არ დაგებრდებოდი ჯავრით.*

საგულისხმოა, რომ მიხეილ ქავთარაძე ყოველთვის ხაზს უსვამდა ქართველი კაცის ღირსებებს, თუმცა ნაკლსაც ამჩნევდა. ლექსში „ქართველი კაცი“ იგი წერს:

ქართველი ლეგიონერები ეროვნული დროშით სამხედრო აღლუმზე

ცხოვრებამ ის ვერ ალაგმა,
ძველ წესს ვერ გადააჩვია,
ცა ქუდად ჰხურავს, ქალამნად
მას დედამიწა აცვია.

უკანასკნელად მიხეილ ქავთარაძე 2007 წლის 25 დეკემბერს ვნახე, როცა ქაქუცა ჩოლოყაშვილის სახელობის სრულიად საქართველოს ჩოხოსან რაინდთა დასის (წინამძღოლი – კინომცოდნე გოგი დოლიძე) ინიციატივით კინოს სახლში გაიმართა მისი სქელტანიანი წიგნის „ცხოვრების 100 წელი (იანიჩარები, წერილები, თარგმანები, ლექსები)“ პრეზენტაცია.

ბატონი მიხეილი ტრადიციულად დარბაისლურად იჯდა უზარმაზარ ხის საკარცხულში და ყურადღებით უსმენდა გამომსვლელებს: გოგი დოლიძეს, ჯანრი კაშიას, ოთარ ჯანგიძეს, პაატა ნაცვლიშვილს, რუსუდან დაუშვილს, რუსუდან კობახიძეს, ამ სტრიქონების ავტორსა და სხვებს, რომლებმაც ისაუბრეს მხცოვანი ემიგრანტის ხანგრძლივი და მრავალწინაგოვანი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ.

კვლავ მინდა გავიმეორო, რაც მაშინ ჩემს გამოსვლაში ვთქვი: „ამ შესანიშნავი წიგნის წაკითხვის გარეშე შეუძლებელია ქართული ემიგრაციის ისტორიის სრულყოფილად შესწავლა. აქვე უნდა აღვნიშნო ქალბატონი ნანა ქავთარაძისა და მისი ოჯახის უდიდესი დამსახურება ბატონი მიხეილის სამშობლოში დაბრუნების, მოვლა-პატრონობისა და მისი შემოქმედებითი მემკვიდრეობის წიგნად გამოცემის საქმეში. ამ მხრივ ქართველი საზოგადოებრიობა ვალშია ამ დიდებული ოჯახის წინაშე!“

პრეზენტაციის დღეს მიხეილ ქავთარაძე ბერძენულსავე გამოიყურებოდა. მისი ღიმილიანი სახის შემხედვარე ძნელად დაიჯერებდა, რომ მოხუცს სულ რამდენიმე დღის სიცოცხლედა დარჩენოდა...

2008 წლის 12 იანვარს, მხცოვანი მამულიშვილის დაკრძალვისას, უჩვეულოდ ციოდა და საბურთალოს სასაფლაო თოვლით იყო დაფარული. ამას ხელი არ შეუშლია მისი ახლობლებისა და თაყვანისმცემლებისთვის, რომ სამშობლოს ერთგული ჯარისკაცის ნატანჯი სხეული სათანადო პატივით მიგვებარებინა მშობლიური მიწისთვის.

უფალმა ნათელში ამყოფოს საუკუნის კაცის — ბატონი მიხეილ ქავთარაძის სული! ...

ნიკო ჯავახიშვილი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი

▲ მიხეილ ქავთარაძე პარიზის გარეუბანში

▲ მიხეილ ქავთარაძე საფრანგეთში აკრედიტებულ ინდიოეთის საელჩოში მუშაობის პერიოდში

▲ ზურაბ ჩიქოვანი

როგორ შეიქმნა საქართველოში სახალხო გვარდია 1918 წელს

სახალხო გვარდიელები მთავრობის სასახლის შიდა ეზოში (ეროვნული არქივის ფოტო)

საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებამდე, ჯერ კიდევ 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის შემდეგ, საქართველოში ყალიბდებოდა ქართული რევოლუციური ჯარის ნაწილები და სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წითელი გვარდიის შენაერთები. დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ კი პარტიული წითელი გვარდია სახალხო გვარდიად გარდაიქმნა. ყოველთვის ისმებოდა და დღესაც ისმება კითხვა — რატომ არ გააუქმეს გვარდია დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ და ის რევოლუციურ ჯარს არ შეუერთეს?

ერთ-ერთი მიზეზი ალბათ მმართველი სოციალისტური ძალის იდეალიზმი გახლდათ, რომლისთვისაც ქვეყნის სამხედრო ძალების მოწყობის საუკეთესო ვარიანტი შვეიცარიული სახალხო მილიცია იყო. პრაქტიკული საჭიროებიდან გამომდინარე კი, რადგანაც რესპუბლიკაში, ფაქტობრივად, მუდმივი საომარი ვითარება იყო, არც რევოლუციური ჯარის ჩამოყალიბებაზე ამბობდნენ უარს. ხოლო მომავალში, როცა ქვეყანაში და მის გარშემო სიმშვიდე დაისადგურებდა, მმართველი პოლიტიკური ძალის აზრით, სახალხო გვარდია შვეიცარიული მილიციის კადრად, ჩანასახად გამოადგებოდათ. მმართველი ძალის იდეალიზმის კიდევ ერთი გამოვლინება გახლდათ

ის, რომ გვარდიაში ინერგებოდა პრინციპები, რომლის მიხედვითაც გვარდიელთა მორჩილება უფრო მეტად „მასობრივ შეგნებას“ ეყრდნობოდა. ამას კი ზოგჯერ უდისციპლინობა მოსდევდა. თუმცა, უნდა ითქვას, რომ პირველი რესპუბლიკის პერიოდში მოხალისე გვარდიელები ხშირად მთავარ დამრტყმელ ძალას წარმოადგენდნენ და მათი საბრძოლო მოტივაცია საკმაოდ მაღალი იყო. მმართველი პოლიტიკური ძალის იდეალიზმთან ერთად, არსებობდა ასევე რეალური საფრთხეები, რის გამოც სოციალ-დემოკრატებმა არ დაუშვეს გვარდიის გაუქმება. ერთ-ერთი ასეთი გახლდათ ბოლშევიკური საფრთხე ჯარის ნაწილებში. ამის მაგალითები

ფონ კრეს კრესენშტაინი

გიორგი მაჩაბელი

იყო დამოუკიდებლობის გამოცხადებამდე და გაბოლშევიკებულ ჯარისკაცთა რამდენიმე ამბოხი (თელავში, ქუთაისში, გორში) გვარდიელებმა იარაღის ძალით ჩაახშეს. დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგაც, ბოლშევიკების არალეგალური მუშაობა ქართული ჯარის ნაწილებში არ შეწყვეტილა და რამდენიმე სამხედრო შეტაკებაც კი მოხდა. ამას გარდა, ბოლომდე არ ენდობოდნენ ოფიცერთა კორპუსს, ჯერ კიდევ რევოლუციამდე ბარიერის მეორე მხარეს მდგომ ადამიანებს, ემინოდან მათში „ბონაპარტიზმის“ შესაძლო გამოვლინებისა. მაგალითად მოჰყავდათ რუსეთში დროებითი მთავრობის წინააღმდეგ კორნილოვის ამბოხი და სამხედრო დიქტატურის დამყარების მცდელობა.

დამაფიქრებელი და სამშინო გახლდათ მმართველი პოლიტიკური ძალისთვის ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიისა და ქვეყანაში შემოსული გერმანელების შესაძლო ალიანსი და მათ მიერ სამხედრო გადატრიალების მოწყობა. ეროვნულ-დემოკრატი რევოლუციამ გაბაშვილი თავის მემუარებში წერს, რომ მას გერმანული სამხედრო-დიპლომატიური მისიის ხელმძღვანელმა ფონ კრეს კრესენშტაინმა შემდეგი წინადადებით მიმართა:

„თქვენი მთავრობა სრულებით არ ფიქრობს სახელმწიფოს აშენება-გამაგრებაზედ, არამედ მხოლოდ რევოლუციონურ ცარცვა-გლეჯაზედ. ამას ბოლო უნდა მოეღოს! მე ვხედავ, თქვენ არა გაქვთ საკმაოდ დიდი ორგანიზაცია, საბოლოო გადატრიალება მოახდინოთ. სამაგიეროდ, მე უკვე იმდენი ჯარი მყავს, 24 საათში შემიძლია განვაიარაღო მაგათი გვარდიის ბანდები და, — ხელი გაიშვირა სასახლისკენ, — თითო კამარაზედ, თითო მინისტრი ჩამოვიკიდო. მაგრამ, ეს იქნებოდა გარეშე ძალის ჩარევა შინაურ საქმეებში, რასაც მე ვერ ვიზამ, როგორც საქართველოს მეგობარი. თუ თქვენ თვითონ მოახერხებთ, გინდ ერთი საათით, სასახლის დაჭერასა და მთავრობის გარეკვას, გამოაცხადებთ ამ მომხდარ გადატრიალებას, მაშინ მე მთელი ჩემი უფლებით და ჯარით დავიცავ ახალ რეჟიმსაო“.

რევოლუციის მემუარების თანახმად, მისთვის ეს მიუღებელი აღმოჩნდა, თუმცა მისივე თანაპარტიულ გრიგოლ ვეშაპელსა და პარტიის კიდევ ერთ წევრს ეს აზრი ჭკუაში დასჯდომიან და ქართველ ოფიცრებთან გა-

ქცეულან, რომელთაც ამაზე კატეგორიული უარი განუცხადებიათ, იმ მოტივით, რომ მათთვის წარმოუდგენელი იყო საკუთარი მთავრობის წინააღმდეგ წასვლა. ამავე ისტორიას, ოღონდ სრულიად საპირისპიროდ იხსენებდა თვითონ კრესენშტაინიც თავის მემუარებში, რომელიც მან 1943 წელს დაწერა და სახმელეთო ჯარების არქივს გადასცა. თან მიუთითა, რომ მემუარები ყველანაირად პირად დღიურებს და დაწერა არა გამოსაქვეყნებლად, არამედ მხოლოდ ოჯახისთვის. გერმანელი გენერალი წერს, რომ მისთვის გასაგები იყო, რატომ ეკიდებოდნენ უნდობლად საქართველოს მთავრობაში მყოფი თავდაჯერებული მარქსისტები მას, როგორც კაიზერული გერმანიის გენერალსა და არისტოკრატს და საშინაო საქმეებში ჩარევის ეშინოდათ: „ამ უნდობლობას ეროვნულ-დემოკრატების მოუხეშავი საქციელიც აძლიერებდა. მათი პარტია, ძირითადად, უფლებააყრილი თავადახნაურებისგან, ექსპროპრირებულ მიწისმფლობელთაგან, დათხოვნილ ოფიცერთა და მოკლედ, ყველანაირი კონსერვატიული და რეაქციული ელემენტებისგან შედგებოდა. ამ საზოგადოებრივი იერარქიითაც აგრეთვე ჩვენთან ახლოს მდგომმა ბატონებმა ხელგაშლილად მიგვიდეს, მაშინვე სცადეს ჩვენით ესარგებლათ და არც მალავდნენ, რასაც ჩვენგან ელოდნენ — ჩვენ მათ სოციალ-დემოკრატიული მთავრობის დამხობასა და თავიანთი ძველი უფლებების აღდგენაში უნდა დაეხმარებოდით“.

გერმანული მისიის ხელმძღვანელისევე მტკიცებით, დიდი ტაქტი და თავშეკავება დასჭირდათ სოციალ-დემოკრატების დარწმუნებაში, რომ მათ საშინაო საქმეებში არ ჩაეროდნენ. ის, რომ ოპოზიციურ ძალთა და მათთან დაახლოებულ სამხედროთა ნაწილი მზად იყო, გერმანელთა დახმარებით სისხლი დაედვარა და საკუთარი მთავრობა ამ გზით დაეშო, კარგად ჩანს გიორგი მაჩაბლის მიერ სპირიდონ კვდიასადმი 1928 წელს მიწერილ პირად წერილში. მაჩაბელი ნანობდა, რომ მან, სპირიდონმა, მიხაკო წერეთელმა და სხვებმა არ დაუჯერეს ლეო კერესელიძეს, არ ისარგებლეს კერესელიძის ლეგიონით და გერმანელებით, ამის ნაცვლად ადვილად დათანხმდნენ კრესის სოციალისტურ მთავრობასთან თანამშრომლობაზე.

საუბრები შესაძლო სახელმწიფო გადა-

ნოე ჟორდანია (ეროვნული ბიბლიოთეკის ფოტო)

ფონ კრეს კრესენშტაინი ქუთაისში — შეხვედრა ჟურნალ-გაზეთების კანტორა „იმერეთში“. მარცხნიდან: კ. დათუშიძე, ქუთაისის ქალაქის თავი დ. კალანდარიშვილი, გენერალი დ. ართმელიძე, გერმანული სამხედრო მისიის მეთაური, გენერალი ფონ კრესენშტაინი, გენერალი ტ. ვაშაკიძე, კრესენშტაინის ადიუტანტი ბარონი ვამი, მწერალი დავით კლდიაშვილი (ქუთაისი, 1919 წლის 30 იანვარი. ეროვნული არქივის ფოტო)

სახალხო გვარდიელთა ჯგუფი
(ეროვნული არმიის ფოტო)

ტრიალების შესახებ, ბუნებრივია მთავრობის ყურამდეც აღწევდა, რაც მათ სიფრთხილისკენ უბიძგებდა. სწორედ ამას უნდა მიანიშნებდეს ეროვნულ საბჭოში, სახალხო გვარდიის

ლევო კერესელიძე (ეროვნული ბიბლიოთეკის ფოტო)

კანონის მიღების პროცესში, 1918 წლის 21 თენის გამართულ დებატებზე ნოე ჟორდანიას გადაკრული სიტყვა ეროვნულ-დემოკრატიები-სადმი, უცხო ძალებთან თანამშრომლობაზე: „ნაციონალ-დემოკრატიებმა სთქვეს, რომ თუ 90 პროცენტი მასისა თქვენ მოგდევთ და ჩვენისთანა უმნიშვნელო პარტიის რატომ გეშინიათო, ჩვენ თქვენი კი არ გვეშინია, უბედურება იმაშია, რომ თქვენ იმედებს ამყარებთ სხვა ძალებზე, რომელიც ჩვენი ერის ფარგლების გარეშეა (ტაში)“. ყოველივე ამის შემდეგ, საცნაური ხდება მმართველი პოლიტიკური ძალის სიფრთხილე და გვარდიის არგაუქმების კიდევ ერთი მოტივი.

მთლიანობაში შეიძლება ითქვას, რომ სოციალ-დემოკრატიები ვერ შეეღობნენ ერთგულ სამხედრო შენაერთს — წითელ გვარდიას და იგი სახალხო გვარდიად გარდაქმნეს, რითაც დაუშვეს ორი ტიპის შეიარაღებული ძალის არსებობა ქვეყანაში (სახალხო გვარდია და რევოლუციური ჯარი). ეს კი ზოგჯერ ანტაგონიზმს იწვევდა მათ შორის და საერთო საქმეს აფუჭებდა კიდევ. თუმცა, როგორც ვხედავთ, 1918 წლის ზაფხულისთვის სახალხო გვარდიის შექმნა არა მხოლოდ პარტიული პლატფორმის ერთგულებით, არამედ რეალური საფრთხეებით ნაკარნახევი გადაწყვეტილება გახლდათ.

დიმიტრი სილაძე

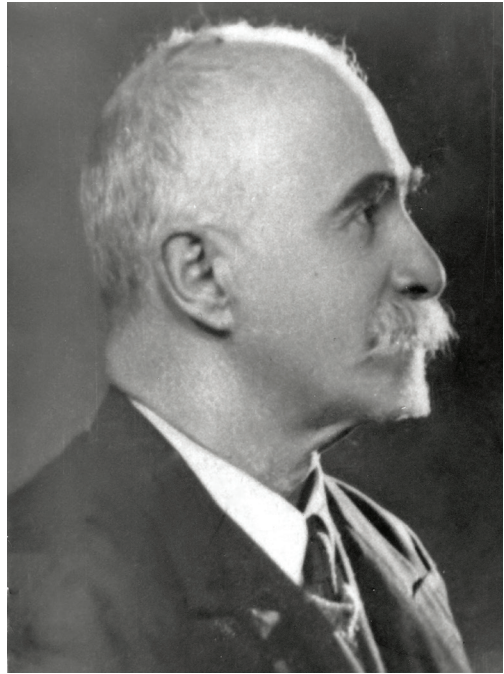
ისტორიის დოქტორანტი

ვანოლია სენაქვიძე დამნაშავეობის მტერი №1

**როგორ დამარცხდა
პრიმინალი ქუთაისში 1918
წელს და საქართველოს
რკინიგზაზე – 1920 წელს**

„ვლადიმერ სულაქველიძე საქართველოში საკმაოდ ცნობილი პიროვნებაა. მისებრ ენერჯიის და თავდადების კაცი იმეიათია რესპუბლიკაში. სულაქველიძე უმაღლესი სწავლით არის აღჭურვილი და არის ყოფილი რუსის ჯარის ოფიცერი. მან ადმინისტრაციაში სამსახური დაიწყო ქუთაისის მილიციის უფროსის თანამდებობიდან და შემდგომ თბილისის მილიციის უფროსად გადაიყვანეს სამაგალითო სამსახურისთვის. რესპუბლიკის განსაცდელის დღეებში სულაქველიძე ახსოვს ჩვენს მცხოვრებლებს რკინისგზების გენერალ-გუბერნატორად, როს წითელი პროვოკაციით გაბოროტებული ბრბო მატარებლებს გვიმსხვრევდა თბილისის ახლოს. სულაქველიძეს აი, მაშინ ჩააბარა მთავრობამ რკინისგზების დაცვა; აფხაზეთის კრიტიკულ ჟამს, როს სოხუმის ოლქს ემუქრებოდა წითელი და შავი რეაქცია აწინდელ რუსეთიდან, სულაქველიძე მთავრობამ გააგზავნა სოხუმის ზურგის დარაჯად. ჩვენში ყველამ იცის, რომ სულაქველიძემ დავალბა ყველგან სანაქებოდ შეასრულა. სულაქველიძე ამას წინათ პოლკოვნიკის ხარისხზე აიყვანეს, მაგრამ ასეთი ხარისხები მისთვის არაფერს ნიშნავს. სულაქველიძეს უყვარს რესპუბლიკა და მისთვის არის ის თავდადებული“.

1920 წლის ზაფხულში გაზეთი „ბათუმის ფურცელი“ ასე ახასიათებდა ბრიტანელებისგან ახალგადმობარებული ქალაქისა და ოლქის ადმინისტრაციის უფროსს — ვალოდია (ვლადიმერ) სულაქველიძეს. ოლქის საგანგებო კომისრად დანიშნულმა ბენია ჩხიკვიძემ იგი თბილისიდან თან წაიყვანა ბათუმში ახალი მმართველობის მოსაწყობად. სულაქველიძის ბათუმის ოლქში გამოჩენა საყურადღებო სიგნალი იყო „რესპუბლიკის მტრებისთვის“, რადგან ამ სახელით თვით წესრიგი ლაპარაკობდა.

ვლადიმერ სულაქველიძე (ფოტო, სუარაულოდ, გადაღებულია 40-იან წლებში)

სასჯელი მუხნარის ტყეში

1921 წლის მარტის დასაწყისში ქუთაისის ციხე ადგილობრივი და თბილისიდან ევაკუირებული ბოლშევიკებით იყო გადაჭედული, რომლებიც ციხიდან თავის დაღწევას ელოდნენ. მე-11 წითელი არმია წინ მოიწვედა და მისი შეჩერება ქართულმა ჯარმა და გვარდიამ ვერც სურამის უღელტეხილზე შეძლო. ციხეში აღწვედა ხმები, რომ წითელმა არმიამ მამისონის უღელტეხილიც გადმოლაზა და რიონის ხეობით ქუთაისისკენ მოიწვედა ბრ-

ვლადიმერ სულაქველიძე (ფოტო გადაღებულია ემიგრაციაში გამგზავრების წინ. 1921 წ.)

გრიგოლ ურატაძე

ძოლით. პატიმარი ბოლშევიკები ზეიმობდნენ, რადგან უკვე ყველა ხვდებოდა, რომ მათთვის სამულველი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა არსებობას შეწყვეტდა და ციხიდან გამოსული კვლავ კომუნისტური პარტიის რიგებს შეაყვებდნენ. თუმცა მალე გაირკვა, რომ საქართველოს მთავრობა მათ დატოვებას ქუთაისში სულაც არ აპირებდა და 7 მარტს პატიმრების ჯგუფების ბათუმში გადაყვანა დაიწყო. იმ დროისთვის ქუთაისის ციხეში 923 ბოლშევიკი იჯდა და პირველ ნაკადად ბათუმის ციხეში 500-მდე პატიმარი გადაგზავნეს. პატიმრებმა არეულობით ისარგებლეს და გაჯიუტდნენ. ისინი მოითხოვდნენ, ბათუმში არ გადაეყვანათ და პროტესტის გამოხატვა დაიწყეს სხვადასხვა ფორმით, რომლის ორგანიზატორიც ბოლშევიკების „პოლიტიკური კომისარი“ პავლე მარდალეიშვილი იყო. ვითარება ჩიხში შვეიდა და ადმინისტრაციას ძალის გამოყენებამ მოუწია. მალე ციხის დერეფნები სახალხო მილიციის და განსაკუთრებული რაზმის თანამშრომლებით აივსო, რომელთაც სისხლის სამართლის მილიციის უფროსი პლატონ ფაჩულაია, თბილისის მილიციის უფროსი ვლადიმერ სულაქველიძე, ქუთაისის მილიციის უფროსი სილიბისტრო მადნარაძე და ქუთაისის მილიციის უფროსის ყოფილი

მოადგილე ამბერკი ადგიშვილი ხელმძღვანელობდნენ. მილიციელებმა სასტიკად სცემეს ყველას, ვინც ევაკუაციას ქვინააღმდეგებოდა. მათ შორის მეთაურები ვანო სტურუა, მიხა ჩორიშვილი, ნესტორ ცერცვაძე, ფიალკოსკი და სხვები მაუზერის ტარით ნაცემები და თავგატეხილები, საკაცვებით წაიყვანეს ეშელონზე.

ქუთაისის დატოვების წინ, 9 მარტის ღამეს ვლადიმერ სულაქველიძის ბრძანებით, პავლე მარდალეიშვილი, საბჭოთა რუსეთის დაზვერვის აგენტი პოლკოვნიკი ნიკოლოზ ივანოვი და სისხლის სამართლის დამნაშავე დავით უკლება საღორიის ტყეში დახვრიტეს და გვამები დაწვეს. ამის გამო ათწლეულების განმავლობაში საბჭოთა პროპაგანდა ვლადიმერ სულაქველიძეს განსაკუთრებული სიმულვილით მოიხსენიებდა და მისთვის „ჯვალათის“ და „სისხლისმსმელის“ ეპითეტებს არ იშურებდა. თუმცა, თითქმის საუკუნის შემდეგ, თავისუფალ საქართველოში, საინტერესოა გავიხსენოთ, სინამდვილეში ვინ იყო ეს ქართველი მილიციელი.

პრიზინალის დამარცხება ქუთაისში

1918 წლის დასაწყისში, ქუთაისის მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოს თავმჯდომარის, გრიგოლ ურატაძის კაბინეტის კარი მაღალმა, ძლიერი აღნაგობის ახალგაზრდა კაცმა შეადლო. ურატაძე მას ელოდა. წინა დღით საბჭოს სხდომაზე დიდი განსჯა იყო, ვინ დაენიშნათ ახალშექმნილი მილიციის უფროსად — ქალაქში გახშირებული მარცვა-გლეჯისა და ახალჩამოყალიბებული ნაციონალური პოლკების თავნებობისთვის (რომლებიც ბოლშევიკურ აგიტაციას იყვნენ აყოლილი და ხშირად ქალაქს არბევდნენ) ბოლო რომ მოეღო. ამ დრომდე ვერც ერთი მილიციის უფროსი ვერ გაუძღვავდა ამ ძნელ ამოცანებს. დეპუტატთა ერთმა ჯგუფმა მორიგ ცდაზე ვლადიმერ სულაქველიძეს გაუწია რეკომენდაცია.

ვლადიმერ (ვალოდია) სულაქველიძე 1884 წელს დაიბადა ქალაქ ქუთაისში. მისი მამა ამბაკო სულაქველიძე სასულიერო სემინარიის მასწავლებელი იყო და ცხრა შვილი ჰყავდა. მათგან სამი — ვალოდია, კონსტანტინე და ანეტა აქტიურად იყვნენ რევოლუციური მოძრაობაში ჩაბმული. კონსტანტინე (კოწია) სულაქველიძე, ცნობილი სოციალ-დემოკრატი („მენშევიკი“) ქუთაისის ერობის თავმჯდომარე იყო 1918 წლიდან, ხოლო და ანეტა

— აქტიური ბოლშევიკი; იგი 1907 წელს, თბილისში „ერივანსკის“ მოედანზე გახმაურებულ ბანკის მარცვაშიც მონაწილეობდა. ამბაკოს ოჯახში იზრდებოდა ცნობილი ქართველი მწერალი გრიგოლ რობაქიძე, როცა იგი ქუთაისის გიმნაზიაში სწავლობდა.

ურატაძე ახალგაზრდა კანდიდატს აღმაცერად უყურებდა. უმაღლესი განათლების მქონე ფილოლოგი, რომელიც ადრე მასწავლებლად მუშაობდა და მეფის არმიის რეზერვის პორუჩიკის წოდებაც ჰქონდა, მილიციისთვის შესაფერის კადრად არ მიაჩნდა. ვერ იჯერებდა, რომ ეს უწყინარი გარეგნობის ტიპური ინტელიგენტი, გამხეცებული ყაჩაღების თარეშს რამე რეალურ მოქმედებებს დაუპირისპირებდა.

ურატაძის შეკითხვაზე, — შეძლებდა თუ არა ქალაქში წესრიგის დამყარებას, სულაქველიძემ უპასუხა, — შეძლებ, თუკი თქვენგან შესრულებული იქნება ორი პირობა: ერთი, მეყოლება საჭირო რაოდენობის მილიციელები და მეორე — მექნება მოქმედების თავისუფლება.

ორივე პირობაზე თანხმობა მიიღო და უფლება მიეცა, შტატი თვითონვე შეედგინა. მეორე დღეს ვლადიმერ სულაქველიძე უკვე მილიციის უფროსი იყო და ბოროტმოქმედებისგან ქალაქის გაწმენდას ენერგიულად შეუდგა. რამდენიმე კვირაში ვალოდიამ ქუთაისი სრულად გაწმინდა ყველა საეჭვო პირისგან და სანიმუშო წესრიგი დაამყარა; ქალაქი ნორმალური ცხოვრების წესს დაუბრუნდა. გადმოცემის თანახმად, როცა ქუთაისში, ბაღის კიდეზე სამხედრო შინელით, ზურგზე ხელგადაწყობილი მილიციის უფროსი ვლადიმერ სულაქველიძე გაისეირნებდა, შემორჩენილი თითო-ოროლა ბაცაცა მაშინვე გულგახეთქილი იმალებოდნენ. დაუმორჩილებლობას მხოლოდ ნაციონალური პოლკების ჯარისკაცები იჩენდნენ კვლავ, რის გამოც თბილისიდან გვარდიის ჯაფშონოსანი მატარებლის გამოძახება გახდა საჭირო. ამგვარად განაიარაღეს ჯარისკაცები, რომელთა ნაწილმა მაინც მოახერხა იარაღით ქალაქიდან მშობლიურ სოფლებში გაქცევა და იქ ანარქიის შეტანა.

ვლადიმერ სულაქველიძემ და მისმა მოადგილემ — ქუთაისის სისხლის სამართლის მილიციის უფროსმა ამბერკი ადემიშვილმა თავი განსაკუთრებით 1918 წლის ზაფხულში გამოიჩინეს, სწორედ ამ გაბოლშევიკებული ჯარისკაცების მიერ ლეჩხუმისა და ოკრიბის მხარეებში მოწყობილ აჯანყებათა ლიკვიდაციისას,

ალექსანდრე (საშა) გვეგეჯორისა და თადეოზ მორჩაძის რაზმების წინააღმდეგ ბრძოლაში. თუმცა, კამპანიის დასასრულს ამბერკი ადემიშვილი, ოპოზიციის პროტესტისა და მოთხოვნების შემდეგ, უფლებამოსილების გადამეტების ბრალდებით (რაც ბოლშევიკების თანამგრძობი მოსახლეობის ცემა-ტყევაში გამოიხატებოდა), შს მინისტრმა ნოე რამიშვილმა თანამდებობიდან გადააყენა და პასუხისგებაში მისცა.

ვლადიმერ სულაქველიძის ქუთაისის მილიციის უფროსის თანამდებობაზე ყოფნის დროს, 1918 წლის დეკემბერში, სომხეთის რესპუბლიკამ საქართველოს ომი გამოუცხადა. საომარი მდგომარეობის პირობებში, სულაქველიძის ძალისხმევით ქუთაისში, ქალაქის სომხური მოსახლეობის დარბევისა და შურისძიების მცდელობაც არ ყოფილა, რაც მის მაღალ სამოქალაქო შეგნებაზე მეტყველებს. „ჩვენი სამშობლო ამჟამათ მეტად სერიოზულ წამს განიცდის. იგი ომის წინაშე სდგას. საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკის ყველა მოქალაქე ვალდებულია შეასრულოს რესპუბლიკის მთავრობის ბრძანება, არ აყვეს გრძნობას და კერძო პირთა მოწოდებას და პროვოკაციას. ამჟამათ შინაური წესრიგი ყველაზე უმფრო გვეჭირვება. წესიერება და სიმშვიდე ყველაზე უფრო დიდი თავდება ქვეყნის დაცვის საქმეში. ქუთაისის მოქალაქენო! მე მოგიწოდებთ დაიცვათ სრული წესიერება. ამიტომ, მე როგორც ქალაქში წესიერების დამცველი, რომელსაც მაქვს უფლება მინიჭებული დემოკრატიულ თვითმმართველობიდან, რევოლუციონურ ორგანიზაციებიდან, ვაცხადებ თქვენს საყურადღებოთ შემდეგს:

1. სასტიკათ აკრძალულია ერთი ერის

პავლე მარდალაიშვილი

მეორეზე წასისიანება და ამ ნიადაგზე კრების, მსჯელობისა და რაიმე გამოსვლის მოწყობა.

2. ქეიფი და ქუჩაში დროს ტარება.

ჩემამდინ უკვე მოაღწია ცნობამ, რომ ზოგიერთი ვაჟბატონები პროვოკაციას ეწევიან და პოგრომისკენ მოუწოდებენ. ყველა ასეთი პირი ჩემგან სასტიკათ დაისჯება, მხოლოდ გამოსვლას იარაღით ჩაუქრობ.

ქუთაისის სახალხო მილიციის უფროსი ვ. სულაქველიძე“.

ეს განცხადება ადგილობრივ პრესაში დაიბეჭდა და ქუჩებშიც გამოაკრეს, რამაც შედეგი გამოიღო და ქუთაისში არავითარი უწყსრიგობა არ მომხდარა. სულაქველიძის ავტორიტეტი კიდევ უფრო გაიზარდა.

თბილისის მცველი

ამ პერიოდში თბილისის მილიცია ქალაქის სიდიდის, მილიციელთა უპასუხისმგებლობის თუ სხვა მიზეზთა გამო წესრიგის დაცვას თავს ვერ ართმევდა. შინაგან საქმეთა მინისტრმა ნოე რამიშვილმა გადაწყვიტა, თბილისის მილიციის უფროსად ქალაქის თვითმმართველობისთვის ვლადიმერ სულაქველიძის კანდიდატურა შეეთავაზებინა და 1919 წლის აპრილის დასაწყისში ის სპეციალური ბრძანებით თბილისში მიიწვია. ქუთაისის ქალაქის საბჭომ შუამდგომლობა აღძრა შინაგან საქმეთა სამინისტროსადმი, რომ ვლადიმერ სულაქველიძე ქუთაისში დაეტოვებინათ, მაგრამ შსს-მ მოთხოვნა არ გაითვალისწინა. 14 აპრილს ქალაქის საბჭოს სხდომაზე ქუთაისის ქალაქის თავმა დიმიტრი კალანდარიშვილმა სპეციალური მადლობა გამოუცხადა უკვე ყოფილ მილიციის უფროსს. ქალაქის საბჭოს წევრებმა, სოციალ-დემოკრატიული, ეროვნულ-დემოკრატიული და სოციალ-ფედერალისტების პარტიის წარმომადგენლებმა, სიტყვით მიმართეს სულაქველიძეს და თვლადებული მუშაობისთვის მადლობა გამოუცხადეს.

1919 წლის მაისიდან ვლადიმერ სულაქველიძე უკვე თბილისში იყო და ქალაქის მილიციის რეორგანიზებას ენერგიულად შეუდგა. ორი კვირის განმავლობაში მან დაითხოვა ყველა უბნის კომისარი და სამსახურში ახალი კადრები მოიწვია, მთლიანად გადასინჯა შტატები და ის მილიციელები, ვინც დაკისრებულ მოვალეობას არ ასრულებდნენ ან კანონსაწინააღმდეგო საქმიანობაში იყვნენ შემჩნეული, დააპატიმრა. იგი პირადად ამოწმებდა სადარაჯოებზე მყოფ მილიციელებს, მალევე მიაღწია იმას, რომ თა-

ნამშრომლები სამსახურში ფორმის დარღვევით არ გამოცხადებულყვნენ და რომ განმასხვავებელი ლითონის სანიშნეები ყველა მათგანს წესრიგში ჰქონოდა. სამსახურიდან დათხოვნილ თანამშრომლებს კი ფორმის ტარება სასტიკად აუკრძალა. თბილისში ქუჩების განათება სუსტად იყო ორგანიზებული. მილიციას უნდა შეემოწმებინა, როგორ ასრულებდნენ სახლის პატრონები კანონის მოთხოვნას, დაბინდებისთანავე აენთოთ სახლების გარე განათების ფანრები ელექტრონით ან ნავთით, რაც არ სრულდებოდა. სულაქველიძემ მიზნად დაისახა ამის გამოსწორება და მცირე ხანში ქუჩის განათება სრულად აღადგა. ასევე მან დაავალდებულა მოსახლეობა, ღამით სადარბაზოები და ეზოები დაეკეტათ. ამ ღონისძიებებმა საგრძნობლად შეამსუბუქა კრიმინალური მდგომარეობა და მილიციას დანაშაულთან ბრძოლა გაუადვილა. მისივე დავლებით აიკრძალა დანაშაულში ეჭვმიტანილთა სახლების ღამით ჩხრეკა, გარდა განსაკუთრებული შემთხვევებისა და მილიციელებს სასტიკად აუკრძალათ სადარაჯოებზე მათრახით დგომა. აღსანიშნავია, რომ ვლადიმერ სულაქველიძე პირადად მონაწილეობდა ყველა მნიშვნელოვან ოპერაციაში, რიგითი დანაშაულების დაკავება იქნებოდა თუ გენერალ ბარათოვზე თვლასხმის გახმაურებული შემთხვევა, რისთვისაც შინაგან საქმეთა მინისტრისგან მადლობა მიიღო. ვლადიმერ სულაქველიძემ

ქართველი (თბილისის მე-8 უბნის) სახალხო მილიციელთა ჯგუფი. ფოტო გადაღებულია 1918-1921 წწ

მთავრობის იმედი გაამართლა. ისევე როგორც ქუთაისში, თბილისშიც მნიშვნელოვნად შეიცვალა მდგომარეობა წესრიგის დამყარების თვალსაზრისით, რისთვისაც სულაქველიძემ მთავრობისგან კიდევ უფრო მეტი ნდობა და პატვიისცემა დაიმსახურა.

საიმიერო ზურგი

1919 წლის ზაფხულში საქართველოს რკინიგზის სისტემა დიდი პრობლემების წინაშე აღმოჩნდა. ბოროტმოქმედებმა თუ დუშეთის ბოლშევიკური აჯანყების ნაშთებმა სწორედ ეს სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი სატრანსპორტო საშუალება ამოიღეს მიზანში და დღე არ გავიდოდა, შემადგენლობა არ გაემარცხათ ან ლიანდაგი არ აყვარათ. სადგურ გრაკალთან სარკინიგზო შემადგენლობაზე თავდასხმამ მდგომარეობა საბოლოოდ დაამძიმა. სარკინიგზო მილიცია, რომელსაც რკინიგზის დაცვა და უსაფრთხოება ვეალებოდა, განშირებული თავდასხმების წინაშე უძლური აღმოჩნდა. მთავრობა არჩევანის წინაშე დადგა — ან სწრაფი და ეფექტიანი მოქმედებით მოგვარებინა პრობლემა, ან ანარქიისთვის დაეხარა თავი. საჭირო იყო ადამიანი, რომელსაც კრიმინალთან ბრძოლის გამოცდილება ექნებოდა. შედეგად, 1919 წლის 18 სექტემბრის N 21 დადგენილებით მთავრობამ მოსახლეობას აუწყა: „საქართველოს რესპუბლიკის რკინის-

გზები გამოცხადდეს სამხედრო წესებზე და დროებით გენერალ-გუბერნატორის თანამდებობის აღმასრულებლად დაინიშნოს პორუჩიკი ვლადიმერ ავაკუმის ძე სულაქველიძე, მილიციის უფროსის თანამდებობაზე დატოვებით.

მთავრობის მეთაურის მაგიერ ნ. რამიშვილი

მთავრობის საქმეთა მმართველი კ. ჯაფარიძე“.

სულაქველიძე ჩვეული ენერგიულობით შეუდგა მისთვის დაკისრებული მოვალეობის შესრულებას. პირველ რიგში, დაიწყო სარკინიგზო მილიციის რეორგანიზაცია და არსებულ შემადგენლობას 250 მილიციელი დაამატა. სანამ ახალი კადრები დაკომპლექტდებოდა, ყველაზე რთულ მონაკვეთებზე, მის განკარგულებაში მყოფი სახალხო გვარდიის მფრინავი დანაყოფები პატრულირებდნენ. მცხეთის რაიონის სოფლებში, საიდანაც ძირითადად ხდებოდა თავდასხმები, ექსპედიციები ჩააყენა, რომელთაც დარტყმა მიაყენეს ბოროტმოქმედთა თავშესაფრებს. რკინიგზაზე პატრულირება დაიწყო ჯგუზისთანმა მატარებელმა და გამკაცრდა ზედამხედველობა მგზავრთა ნაკადზე. სულაქველიძე არც ეჭვმიტანილების დაპატიმრებასა და ბოროტმოქმედთა ლიკვიდაციას მორიდებია. მალე, როგორც სავარაუდო იყო, რკინიგზაზე წესრიგი დამყარდა და მიმოსვლა ჩვეულ რიტმს დაუბრუნდა. მიღწეული წარმატებების გამო ვლადიმერ სულაქველიძეს პოლკოვნიკის სამხედრო წოდება მიენიჭა და თბილისის სახალხო მილიციის უფროსის თანამდებობასთან ერთად, რესპუბლიკის ზურგის უფროსი შეიქნა. ეს კი საომარ და საგანგებო მდგომარეობებში მისი ხელმძღვანელობის ქვეშ აქცევადა ყველა მნიშვნელოვან დაწესებულებას, რომელთა ამოცანა ზურგის უსაფრთხოება იყო. ასე იყო 1920 წლის მაისში და შემდეგ — უკვე საბედისწერო 1921 წლის თებერვალშიც, საბჭოთა რუსეთის თავდასხმების დროს. ვლადიმერ სულაქველიძის ადმინისტრაციული ნიჭისა და თავდადების შედეგად, ორივე ომის დროს ქართულ შეიარაღებულ ძალებს ზურგი საიმედოდ ჰქონდა დაცული და მტერმა ვერც ერთი დივერსიული აქტისა და არეულობის მოწყობა ვერ მოახერხა.

ქუთაისის საგუბერნიო ციხე
(ეტიორის ფოტო, 2017 წ.)

ემიგრაცია

1921 წლის საბჭოთა რუსული ოკუპაციის შემდეგ, ვლადიმერ სულაქველიძე მთავრობასთან ერთად ემიგრაციაში გაემგზავრა. ერთხანს სტამბოლში იყო და მონაწილეობდა ბოსფორზე გემების საპასორტო კონტროლისა და კონტრდაზვერვით ოპერაციებში; ქართული სპეცსამსახურების, ბრიტანელი და ფრანგი კოლეგების საბჭოთა დაზვერვის წინააღმდეგ თანამშრომლობაში. მოგვიანებით საფრანგეთში ჩავიდა და პატარა რესტორანი „ამაყი მამალი“ გახსნა, რითაც თავის რჩენას ახერხებდა. გადმოცემით, რესტორნის შენობის ფასადს ქართულ ჩოხაში გამოიწყობილი მამლის გამოსახულება ამშვენებდა. თუმცა რესტორანი მალე გაკოტრდა. როგორც ზეპირი გადმოცემები მოწმობენ, ვლადიმერ სულაქველიძე თურმე ხშირად უფასოდ მასპინძლობდა სამშობლოდან გადახვეწილ მშვიერ-მწყურვალ თანამემამულეებს (როგორც გრიგოლ ურატაძე აღნიშნავს, „თავისი პა-
ვლადიმერ სულაქველიძის საფლავი ლვეილში

ტიოსანი შრომით ირჩენდა თავს და არავის აწუხებდა. პირიქით, ეხმარებოდა კიდეც სხვებს“), რაც კომერციამ ვერ აიტანა.

მძიმე ბედი ერგო სამშობლოში დარჩენილ მის დიდ ოჯახს: მძა — კონსტანტინე (კოწია), საქართველოში სპეციალური დაგალებით არა-ლეგალურად დაბრუნებული, 1925 წელს ჩეკამ ბათუმში დააპატიმრა; პატიმრობის დროს იგი იძულებული გახადეს საჯაროდ დაეგმო თავისი პოლიტიკური შეხედულებები, რის გამოც აღარ დახვრიტეს და შემდეგ, როგორც წარმატებული მათემატიკოსი, სიცოცხლის ბოლომდე მუშაობდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. ანეტა სულაქველიძე 1937 წელს დააპატიმრეს და დახვრიტეს „ტროცკისტობის“ ბრალდებით. ვლადიმერ სულაქველიძეს სამი შვილი დარჩა საქართველოში: უფროსი სილვია (დოდო) სულაქველიძე, ირაკლი სულაქველიძე, რომელიც ცნობილი მოჭიდავე იყო და მეტსახელად „ვაგონეტკას“ ეძახდნენ (მადაროს ვაგონის სადგარს სწევდა) მეორე მსოფლიო ომის დროს ჯარში გაიწვიეს და დაიკარგა, ხოლო უმცროსი ვახტანგ სულაქველიძე ცნობილი მსახიობი გახლდათ. ვლადიმერ სულაქველიძე 1954 წლის 18 აგვისტოს 70 წლის ასაკში გარდაიცვალა საფრანგეთში, არპაჟონის საავადმყოფოში. დაკრძალულია ლვეილის ქართველთა სასაფლაოზე.

P.S. სტატიანზე მუშაობისას გაწეული დახმარებისა და მასალების მოწოდებისთვის მადლობას ვუხდით: დავით სულაქველიძეს, ლევან სულაქველიძესა და ლადო სულაქველიძეს.

დავით ხვადაგიანი

საბჭოთა წარსულის კვლევის
ლაბორატორიის მკვლევარი

„დამოუკიდებლობის აქტმა საქართველო განადგურებას გადაარჩინა“

ნოე ჟორდანიას სიტყვა საქართველოს პარლამენტში, დამოუკიდებლობის 6 თვის აღსანიშნავად

ნოე ჟორდანია

1918 წლის 1-ელ დეკემბერს, კვირა დღეს, საქართველოს დემოკრატიულმა რესპუბლიკამ დამოუკიდებლობის 6 თვისთავი იზეიმა. თბილისში ამ დღის აღსანიშნავად გაიმართა სახალხო ზეიმი, რუსთაველის გამზირზე სადღესასწაულო მსვლელობა მოაწვევეს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტებმა. მთავრობის სასახლის წინ

საზეიმო აღლუმში გაიმართა და მოსახლეობას მიმართა მთავრობის თავმჯდომარე ნოე ჟორდანიამ. სახალხო დღესასწაულის შემდეგ მოეწყო პარლამენტის საგანგებო სხდომა, რომელზეც ნოე ჟორდანიამ წარმოთქვა დამოუკიდებლობის 6 თვის შემავჯამებელი სიტყვა და იმავდროულად, გააანალიზა მიმდინარე მომენტი ქვეყნის ისტორიაში. 100 წლის შემდეგაც ნოე ჟორდანიას მიერ დასმულ აქცენტებს მნიშვნელობა არ დაუკარგავს, ამიტომ ჩვენი მკითხველისთვის საინტერესო უნდა იყოს მისი სიტყვის სრულად გაცნობა.

მოქალაქენო! ამ ასი წლის წინად საქართველომ ხელი აიღო თავის დამოუკიდებლობაზე. ამ 6 თვის წინად იმავე საქართველომ გამოაცხადა თავისი დამოუკიდებლობა (ტაში).

ეს ორი, ერთი მეორის მოპირდაპირე, ერთი მეორის საწინააღმდეგო აქტი არის, იმავე დროს აქტი ჩვენი ცხოვრების ძირითადი პრობლემისა.

ამ ორ აქტს შორის არის ბევრი რამ საერთო. ამ ორივე აქტის მიზეზი იყო ერთი და იგივე, და ორივე აქტმა მიაღწია ერთსა და იმავე შედეგს. ამ ორი აქტის საერთო მიზანი იყო ის, რომ საქართველოს ხალხს თავი დაეღწია აზიურ ბარბაროსობისაგან და შედეგი ორივე აქტისა იყო ის, რომ საქართველო იხსნა ბარბაროსების შემოსევისაგან.

აქ თქვენ ხედავთ, რომ აქტი 26 მაისისა არ ყოფილა აქტი შემთხვევითი, აქტი უცაბედითი, აქტი შექმნილი რომელიმე პირის, ჯგუფის ან პარტიის მიერ. ეს იყო აქტი აუცილებელი და ხალხის გულიდან ამოხეთქილი. ამ აქტმა საქართველო გადაარჩინა განადგურებას. ამ აქტმა საშუალება მისცა საქართველოს, რომ მის მიწა-წყალში არ შემოსულიყო შეიარაღებული ძალა მტრისა. თუმცა ასეთი ძალა შემოვიდა, მაგრამ ჩვენ საშველად. და დარწმუნებული ვართ, რომ თუ კიდევ შემოვა ჩვენში შეიარაღებული ძალა ევროპისა, ის იქნება ჩვენთვის საკეთილო. ეს იმიტომ, რომ მთელი ჩვენი მისწრაფება იყო, რომ რამენაირად მოეშორებოდით აზიურ კულტურას და შევსულიყავით ევროპის კულტურაში. ამიტომ ჩვენ არასოდეს გვქონია

საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრი ვეგენი გვეტქორი (მარჯვნივ) და პრეზიდენტი უმაღლესი კომისარი ამიერკავკასიაში სერ ოლეგერ უორდროპი (მარხნიდან მორე) (თბილისი, 1919 წლის 30 აგვისტო)

მტრული დამოკიდებულება ევროპასთან და არც ევროპას ექნება ჩვენთან.

თუ ძველი რეჟიმის გერმანიის ჯარს არ შეუღალავს ჩვენი სუვერენობა, ახალი გერმანიის და სხვა სახელმწიფოების, მით უმეტეს, დაიცავს ჩვენს ხელშეუხებლობას. ამიტომ არ გვმართებს არც ცრემლთა ფრქვევა, არც უიძებლობა. ჩვენ უნდა ვიდგეთ მაგრად ჩვენ ისტორიულ გზაზე და გადაჭრით ვთქვათ: „არ გვინდა არც ქაოსი, არც ანარქია, სულ ერთი იქნება ის სამხრეთიდან თუ ჩრდილოეთიდან (ტაში).“

დღეს ჩვენ შეგვიძლია პირდაპირ და უშუალოდ შევიდეთ ევროპაში. ჩვენ უკვე ამ გზაზე ვართ და მას არ გადავუხვევთ (ტაში). გვეტყვიან, ეს თვენი სურვილია და მარტო სურვილით სხვა ვინ შესულა სამოთხეშიო. ეს სურვილი ვუპასუხებთ ჩვენ, არ არის უნიადგო და ვინც ფიქრობს, რომ ეს მხოლოდ სურვილია ის ძალიან სცდება.

მოხდა ერთი დიდი ფაქტი, ისეთი ფაქტი, რომელსაც ვერ უარყოფს ვერავინ: მოხდა რუსეთის დიდი რევოლუცია, თებერვლის რევოლუცია და მან მხოლოდ საქართველოში ჰპოვა განმტკიცება. მთელს რუსეთში ბოლშევიკების მოქმედებამ ერთის მხრით აამუშავა ანარქია, მეორეს მხრით რეაქცია. ხოლო აქ, საქართველოში რევოლუციამ იპოვა თავისი ღირსეული პატრონი. საქართველოს დემოკრატია ვერ წაიყვანეს ვერც ანარქიის,

ვერც რეაქციის გზით. დემოკრატია მხოლოდ აქ იშვა და დაეპატრონა მთელს ქვეყანას.

აქ, მხოლოდ აქ აღმოჩნდა დემოკრატია იმდენად ძლიერი, რომ ის გადასცილდა თავის ისტორიულ გზას და არ აპყვა არც ერთ ამ გზას, რომელიც რუსეთში გამოჩნდა. თავისუფლება მხოლოდ აქ განმტკიცდა, წესიერებამ მხოლოდ აქ ჰპოვა დამცველი: მოსპეთ თქვენ ეს თავისუფლება, და აქ გაჩაღდება დიდი არევ-დარევა. მოსპეთ წესიერება — მოისპობა თავისუფლებაც.

და ჩვენ ვამბობთ, რომ ვართ ხალხი ევროპიული და დემოკრატიული (ტაში).

ეს ხომ დაინახა ყველამ, მტერმა თუ მოყვარემ. დაინახა, რომ ჩვენ არა თუ გვსურს დამოუკიდებლობა, თავისუფლება და წესიერება, არამედ შეგვიძლია ვიყოთ დამოუკიდებელნი, თავისუფალნი და შეგვწვეს უნარი წესიერების დაცვისა. ამ ექვსი თვის განმავლობაში ჩვენ მივიღეთ ყოველივე ზომები, რომ ამ თავისუფლებას მისცემოდა იურიდიული და კონსტიტუციური სახე. ჩვენი პარლამენტი და ჩვენი მთავრობა ამ მხრით დიდ მუშაობაში იყო.

წინად ჩვენ ვმუშაობდით რევოლუციისათვის, მაგრამ არ იყო ღრო, რომ ჩვენ გვემუშავა სახელმწიფოს აღდგენისათვის. მხოლოდ თვეა, რაც ჩვენ შევუდექით ამ რევოლუციის მონაპოვართათვის კონსტიტუციური ხასიათის მიცემას. ექვსი თვის განმავლობაში მოვაწყეთ აპარატი, შემოვიღეთ ერობა, მო-

გახდინეთ აგრარული რეფორმა. რაც უფრო საყურადღებოა. ჩვენ ყურადღება მივაქციეთ, რომ ჩვენს სახელმწიფოს ჰქონოდა საკმარისი ქონება; არ გვეკონია, რომ სხვა, დიდი რესპუბლიკებსაც ჰქონდეს იმდენი უძრავი ქონება რამდენიც აქვს ჩვენს რესპუბლიკას.

ჩვენ მოაწვევთ ჯარი, საბაჟოები, შვეიმუშავეთ გადასახადების ახალი სისტემა, გავამრავლეთ ფოსტა-ტელეგრაფის დაწესებულებები და მოვჭვინეთ სოფელს ტელეფონის ქსელი. ჩვენ მივაქციეთ განსაკუთრებული ყურადღება, იმას რომ ხალხში გაგვერცელებინა სწავლა-განათლება. ჩვენ გავამრავლეთ სახალხო სკოლები, შევქმენით ქართული უნივერსიტეტი. ჩვენ მივიღეთ ყოველი ზომა, რომ ჩვენი ქვეყანა მართლა დამსგავსებოდა სახელმწიფოს. ჩვენ დიდი ყურადღება მივაქციეთ სასამართლოს და შევქმენით სამართალი გასაგებ ენაზე.

აი, ყველაფერი ის, რაც ნებას გვაძლევს ვთქვათ, რომ ექვსი თვის განმავლობაში ჩვენი მუშაობით დაგამტკიცეთ, რომ არა თუ გვსურს დამოუკიდებლობა, არამედ შეგვიძლია და შეგვწევს უნარი განვამტკიცოთ იგი.

უკანასკნელი სიტყვა ეკუთვნის დამფუძნებელ კრებას, რომელიც ამ მოკლე ხანში იქნება. აქ მინდა ყურადღება მივაქციო ერთ გარემოებას: ჩვენ აქ შეგვიძლია მუშაობა არა მარტო საქართველოსთვის, არა მარტო საქართველოს მაგიერ, არამედ რუსეთისთვის, რუსეთის მაგიერაც. ჩვენი მტრები ავრცელებენ ხმებს, რომ ჩვენ აქ აღვმართეთ დეენა რუსების, განსაკუთრებით რუსი ოფიცრების წინააღმდეგ. ამის თქმა დიდი შეცდომა და უსამართლობა იქნებოდა. ჩვენ ღირსეულად გავაცილეთ რუსები თავის სამშობლოსკენ. ხელთ მაქვს ციფრები, რომლის წინაშე უნდა

დადუმდეს ყოველი ორგული და ცილისმწამებელი... ჩვენმა ხაზინამ 98 მილიონი მანეთი გადასდვა რუსეთის მაგიერ. და თუ მაინც ჩვენ ცილს გვწამებენ, რომ ჩვენ აქედან ვერეკებოდით და ძალით გავრეკეთ ვინმეო, ეს მომდინარეობს მტრობით ჩვენი დამოუკიდებელი რესპუბლიკისადმი. და აქ ჩვენ ვეტყვიტ მტრებს: „ხელი შორს, ნურას უკაცრავად“... ჩვენ გვსურს გვექონდეს ჩვენი უცხო-ბილება.

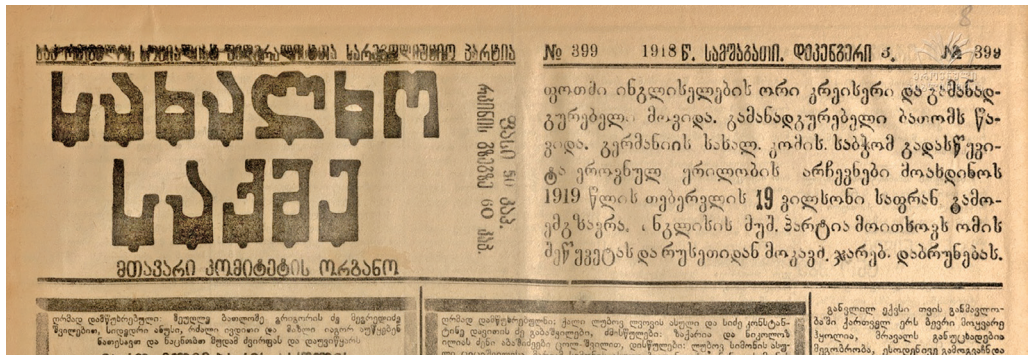
ჩვენ მოხარული ვიქნებით აღდგენილი რუსეთისა, მაგრამ მოხარული ვიქნებით, რომ მეზობელი მოძმეები იყვნენ უკეთეს პირობებში. მაგრამ, ეს განა მოითხოვს იმას, რომ ჩვენი წყობილება, ჩვენი დამოუკიდებლობა მოუპკლათ?! დემოკრატიული წყობილება არ მოითხოვს იმას, რომ მეორე დემოკრატიული წყობილება მოისპოს. ისინი სხვა სურვილებით, სხვა მიზნებით არიან გატაცებულნი. ჩვენ ამ სურვილების წინააღმდეგ მივიღებთ ენერგიულ ზომებს.

ჩვენ ვემობით დემოკრატიულ რესპუბლიკას და მჭიდრო ეკონომიურ კავშირს ვიქონიებთ მასთან. მაგრამ მოვითხოვთ, რომ როგორც ჩვენ ვსცნობთ მათ სახელმწიფოს, მათაც სცნონ ჩვენი დამოუკიდებლობა და ვიყვნეთ ერთმანეთთან, როგორც თანასწორი თანასწორთან. (ტაში).

ჩვენი ბედი არის ჩვენს ხელში. ჩვენი რესპუბლიკა იარსებებს, თუ ამ ნიადაგზე მტკიცედ ვიდგებით. გისურვებთ და ვუსურვებ ჩვენს თაობას, რომ 26 მაისი იყოს ჩვენი დღესასწაული. ეს არის დღე საქართველოს გამარჯვებისა (ძლიერი განუწყვეტელი ტაშის ცემა).

**„სახალხო საქმე“ N399,
1918 წლის 3 დეკემბერი**

გაზეთ „სახალხო საქმის“ 1918 წლის 3 დეკემბრის ნომრის ქული

ვალიკო ჯუღელი ფრონტის საზღვა

1918 წლის მარტის „ბოლშევიკურ“- ყარალური აჯანყება

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახალხო გვარდიის შემქმნელი ვალიკო ჯუღელი დაიბადა 1887 წელს, ცნობილი ქართველი საზოგადო მოღვაწისა და ხალხოსნის, ანთიმოზ ჯუღელის ოჯახში. სწავლობდა ჯერ თბილისში, შემდეგ უმაღლესი განათლების მისაღებად მოსკოვს მყოფი — მრწამსით სოციალ-დემოკრატი, სხვა ქართველ სტუდენტებთან ერთად, აღფრთოვანებით შეეგება 1905 წლის რევოლუციას. იბრძოდა მოსკოვში, ბარიკადებზე. 1917 წლიდან ჯუღელი საქართველოშია...

ვალიკო ჯუღელი

ოქტომბრის გადატრიალების შემდეგ რუსის ჯარმა თვითნებურად მიატოვა კავკასიის ფრონტი და რკინიგზით შინისკენ დაიძრა. ჯარისკაცთა უმართავი, მრავალათასიანი მასები წალეკვით ემუქრებოდნენ ამიერკავკასიის დედაქალაქს — თბილისს. მაშინ ვალიკო ჯუღელის ინიციატივით შეიქმნა საზოგადოებრივი უშიშროების კომისია, რომლის კრებაც დაადგინეს: შეეიარაღებინათ თბილისის მუშები და რევოლუციური ინტელიგენცია ქალაქის დასაცავად. თბილისის არსენალში განლაგებულმა ბოლშევიკურად განწყობილმა 218-ე პოლკმა იარაღის გაცემაზე უარი განაცხადა. მაშინ ჯუღელისა და მუშა-რკინიგზელების, სანდრო მაისურაძისა და ალექსანდრე დგებუაძის ინიციატივით, რკინიგზის სახელოსნოების მუშები შეაიარაღეს ამიერკავკასიის რკინიგზის სამმართველოს საწყობებიდან წამოღებული ძველი ბერძანკებითა და ასევე მოძველებული სისტემის შვეიცარიული „ვეტერ-ლის“ შაშხანებით. 1917 წლის 12 დეკემბერს, ღამით, ვალიკო ჯუღელის მეთაურობით რკინიგზისა და ტრამვაის დეპოს მუშებმა, მე-5 ქართული ლეგიონის დახმარებით თბილისის

არსენალი აიღეს, ხოლო 218-ე პოლკი რუსეთში წასვლას დათანხმდა.

თბილისის არსენალის აღების თარიღი — 12 დეკემბერი აღინიშნებოდა, როგორც წითელი გვარდიის (მოგვიანებით, სახალხო გვარდიის) შექმნის დღე. რუსეთის მიერ მიტოვებული საქართველო თურქეთის პირისპირ აღმოჩნდა, ფაქტობრივად, საომარ მდგომარეობაში. საქართველოს შეიარაღებული ძალები არ ჰყავდა. გაჩაღდა მუშაობა მეფის არმიის ქართველი ჯარისკაცების მობილიზაციისთვის, მათგან ქართული ჯარის შესაქმნელად. იმედს ამყარებდნენ ქართულ პოლკებზე, მათგან ზოგიერთი ბოლშევიზმის გავლენას განიცდიდა. საჭირო გახდა მათი განიარაღება. ეს განახორციელა სახალხო გვარდიამ. განიარაღება ხდებოდა 1918 წლის იანვარ-თებერვალში. გვარდია არასანდო ნაწილებს შლიდა და იარაღსაც იძენდა, მაგრამ ანარქიას ვერ სპობდა. სოფლებში აგრარულ ნიადაგზე დაიწყო მიწების დატაცება და არეულობა. გლეხები თავდაზნაურობას, ფაქტობრივად, ანადგურებდნენ, მათ სახლ-კარს იკლებდნენ. გორის მაზრაში ამოხოცეს ციციშვილები, ვეზირიშვილები და სხვები.

სიტუაცია უმართავი გახდა. გორის პოლკის განიარაღების შემდეგ ჯარისკაცები სოფლებში გაიფანტნენ. სახალხო გვარდია გლეხობის განიარაღებას შეუდგა. გვარდიელებმა შეიპყრეს ციციშვილებისა და ვეზირიშვილების მკვლელი გლეხები და სველე სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ადგილზე დახვრიტეს. ამან ქაოსი უფრო გაამწვავა. უკმაყოფილო ელემენტებმა თავი მოიყარეს ცხინვალსა და ჯავაში, სადაც ოსი გლეხობა შეუდგა მზადებას გვარდიისთვის წინააღმდეგობის გასაწევად. გვარდია კი აპირებდა არა მარტო ოსი, არამედ ყველა გლეხის განიარაღებას, მიიჩნევდნენ რა მათ რეაქციულ-კონტრრევოლუციურ ძალად.

განიარაღება არ ყოფილა მიზეზი ოსთა შეიარაღებული გამოსვლისა, აქ ერთმანეთში იყო გადახლართული სოციალური და სეპარატისტული მოტივები. აი, რას წერდა გაზეთი „სახალხო საქმე“ 1918 წლის 30 მარტს წერილში „ცხინვალის ამბები“. კორესპონდენტი წერს: „სურათი ცხინვალის აოხრებისა ამაირად იშლება ჩვენს თვალწინ“:

16 მარტს დილით ცხინვალს მოდის ოსთა დელეგაცია, რომელსაც მოაქვს პაკეტი, დაწერილი გორის აღმასრულებელი კომიტეტის სახელზე... მოთხოვნილებაა: 1) დაუყოვნებლოდ დაგვიყავით მიწები; 2) გორის მაზრიდან გააძევეთ რევოლუციონურ ორგანიზაციებში

მომუშავე შემდეგი პირნი: კოსტა კახაშვილი, სოსიკო გოგინოვი, შაქრო კასრაძე და ილია მაისურაძე; 3) გორის მაზრიდან გააძევეთ ყველა თავადი და აზნაური; 4) მოგვეცით სიტყვისა და კრების თავისუფლება. პასუხისთვის უკანასკნელი ვადა არის იმავე დღის (16 მარტის) ნაშუადღევს 3 საათი.

ცხინვალის მუშათა და გლეხთა საბჭო და აღმასრულებელი კომიტეტი საგონებელში ვარდება: მოთხოვნილებათა მუხლები მათი განხილვის საგანს არ შეადგენს და დროც ასე ცოტა აქვთ. მინც იმართება საბჭოს და კომიტეტის სასწრაფო შეერთებული კრება, თუმცა თითონაც არ იციან რა უნდა გადაწყვიტონ. თავად-აზნაურების გაძევება მათი საქმე არ არის. რაც შეეხება მიწების დაყოფას — შესაფერი მუშაობა უკვე სწარმოებს თანახმად ახალი მთავრობის გამოცემული საადგილმამულო დეკრეტისა. სიტყვის და კრების თავისუფლება ზომ უკვე განხორციელებულია?

საბჭოსა და კომიტეტის კრებას ჯერ არაფერი არა აქვს დადგენილი, რომ უკვე სამ საათზე მეტია. ამ დროს მთებიდან სროლა იწყება და კრებაც წყდება.

სხვა გზა არ არის და სანდრო კეცხოველის მეთაურობით დელეგაცია მიდის ოსებთან. დელეგაციაში არიან: რაჟდენ გაგუა, პორფილე ფერემიძე, გრიშა ოქროპირიძე, ალექსანდრე

სახალხო გვარდიის მეტყვეიამფრქვევთა რაზმი, ბრიტანული წარმოების „ლუისის“ ხელის ტყვიამფრქვევებით

ეროვნული გვარდიის პირველი ყრილობის მონაწილეთა ჯგუფი. ცენტრში სხედან ნოე ზომერტიქი, გრიგოლ ლორთქიფანიძე, ნოე ჟორდანიას, ვალიკო ჯუღელი და ნოე რამიშვილი

ჩოხელი და ვასო იარალოვი. მათთან ერთად მიდის ოსთაგან გამოგზავნილი დელეგაციის წევრი ჩოჩიევი.

დგვრისის მოედანზე ოსები მაღლიდან სროლით ეგებებიან დელეგაციას, რომელსაც თეთრი ბაირალები აქვს გამოფენილი. დელეგატები იძულებული არიან თხრილში დაიმალონ. ჩოჩიევი მაინც ახერხებს ოსებთან ასვლას და მათ გაჩერებას. მათთან ადიან სანდრო კეცხოველი და ვასო იარალოვი. სანდრო მათ არიგებს და ჰპირდება, რაც შესაძლებელია ყველაფერს აგისრულებთო...

მეორე დღეს 17 მარტს ცხინვალში ამოდის გორის წითელი რაზმი სამაზრო კომისრის გიორგი მაჩაბლის ხელმძღვანელობით. იმართება მოლაპარაკება. ოსებს ყველა მოთხოვნის დაკმაყოფილებას ჰპირდებიან გარდა თავდაზნაურობის გაძევებისა. 18 მარტისთვის ინიშნება მიტინგი დგვრისის მოედანზე. ოსები თავიანთ მოთხოვნებს ადასტურებენ. გიორგი მაჩაბლის შემდეგ ლაპარაკობს ცხინვალის კომისარი კულუმბეკოვი (ოსი)... ამბობს: დაპირება კმარა, საჭიროა დაპირებულის ასრულებათ, და ორივე ხელს მაღლა აიჭევს. ამ ნიშანზე იწყება სროლა, ზღუდრის კალითდან და ნაცარ-გორიდან. თავზარდაცემული ხალხი იშლება და მუცელზე ხოხვით შორდება საბედისწერო მოედანს. დაბინდებისას სროლა წყდება... ცხინვალის ვენახებს ოთხივე მხრიდან

ცეცხლი ედება. შეუძლებელია ღონისძიების მიღება ბრბოს მხეცობის წინააღმდეგ.

ცხინვალის შტაბში ამ დროს ბჭობაა და მოუთმენლად ელიან გათენებას. დილის ხუთ საათზე შესაძლებელი ხდება ბრბოსთან შებრძოლება. სხვადასხვა მხრისკენ იგზავნიებიან რაზმელები, რომლებიც მედგარ წინააღმდეგობას უწევდნენ ბრბოს. სროლა მხოლოდ ნაშუადღევს ოთხ საათზე წყდება. ამის მიხედვით არის, რომ წითელ რაზმელებს ტყვია-წამალი შემოაკლდათ და შეუძლებელია ბრძოლა, საჭიროა თავის გადარჩენა.

ცოტა ხნის შემდეგ საზარელი სურათი იშლება: ცხინვალში შემოიჭრება გამხეცებული ბრბო. იწყება ძარცვა-რბევა, ღრიალი, დუქნების მტკვრევა, ყუმბარების სროლა (წითელ რაზმელთა მხრით). ისმის ყვირილი: დაარტყით, მოკალით. ბრბო შეიარაღებულია. აქვთ „ვინტოვკები“, ბერდენის თოფები. ბევრს სისხლიანი ხანჯლები, ხიშტები აქვთ გაკეთებული ჯოხებზე. ძარცვა-რბევაში მონაწილეობას იღებენ ერედველი ქართველები.

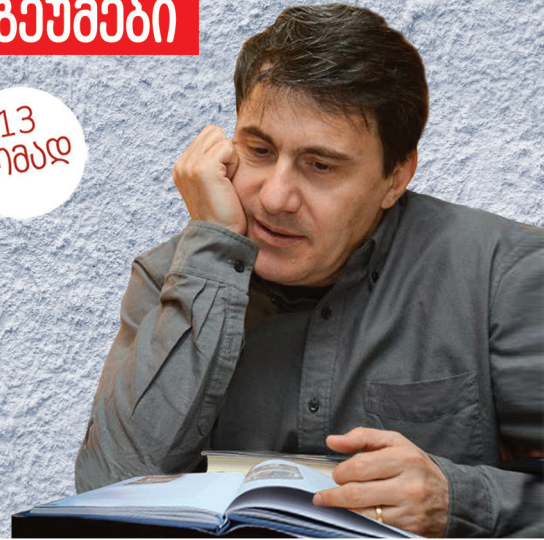
ალაგ-ალაგ ბრბოს უმკლავდებიან გიორგი მაჩაბელი, კოსტა კახიშვილი, ილია მაისურაძე და სხვები; მაგრამ გადარჩენის იმედი მაინც არ არის, რადგანაც მათულები გორსა და ცხინვალს შუა წინათვე გადაჭრილია და გორიდან მაშველი ჯარის მოლოდინი არაეის აქვს. ხიდის ყურზე ლუისის ტყვიამფრქვევი

მსოფლიოს საუკეთესო მუზეუმები

13
ტომად

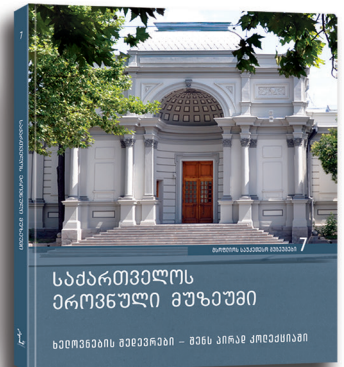

ეს უნიკალური სერია მათთვისაა, ვისაც სურს, ჰქონდეს მსოფლიო შედევრების საკუთარი კოლექცია, ნებისმიერ დროს შეეძლოს მისი დათვალიერება და თითოეული შედევრის ისტორიის გაცნობა.

„წიგნი, რომელიც მუზეუმს შეგაყვარებს!“
დათო ტურაშვილი - მწერალი

საქართველოს ეროვნული მუზეუმი
მსოფლიოს ლემენდარულ
13 მუზეუმს შორის

7 ბაისიდან თვეში ერთხელ
„ჰერის კალითრასთან“ ერთად
ტომი VII

სპეციალური ფასი 13.50 ლ გამეტთან ერთად 15 ლ

ორსვეს მუზეუმი
ტომი 8

საქართველოს ეროვნული მუზეუმი
ტომი 7

მაგარი ყდით და სუკერით

თუ წინასწარ გამოიწერთ ან შეაგროვებთ სერიის ყველა წიგნს,

ჩვენ გზუქნით!

თქვენ მიერ არჩეული შედევრის ასლს!

ორიგინალთან მიახლოებული ასლი სპეციალური ტექნოლოგიით იბეჭდება მაღალხარისხიან ტილოზე და გადაჭიმულია ხის კარკასზე!
იმისთვის, რომ გარანტირებულად შეძლოთ კოლექციის ყველა ტომის შეგროვება და საჩუქრად მიიღოთ მხატვრული ტილო, გირჩევთ გამოიწერთ ეს სერია!

დამატებითი ინფორმაციისთვის
დარეკეთ: 0322 38 38 71

იკითხეთ წიგნის მაღაზიებსა და პრესის გავრცელების წერტილებში
ან დარეკეთ ნომრებზე: 0(32) 238 26 73; 0(32) 238 26 74
და elva.ge ადგილზე მოგართმევთ. www.palitra.ge [Palitra.L.Publishing](https://www.facebook.com/Palitra.L.Publishing)

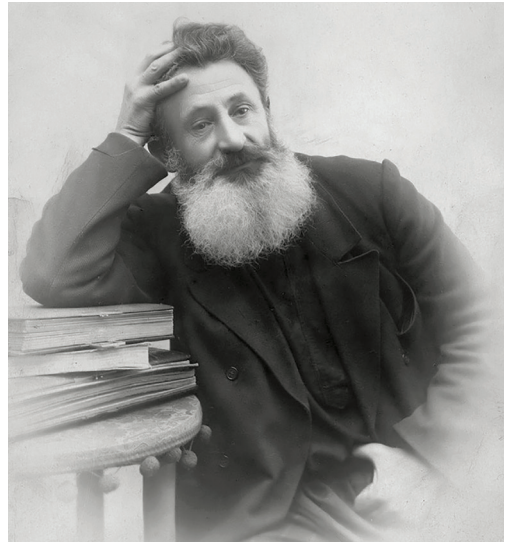

მუშაობს. აქ მძიმედ დაჭრიან გიორგი მაჩაბელს და შემდეგ საავადმყოფოს წინ კლავენ. ჩქარა იმავე ადგილას გიორგისავით მოვალეობის მსხვერპლი ხდება და სახელოვან სიკვდილს პოეზს კოსტა კაშიშვილი. სანდრო კეცხოველიც ხიდის ყურზე დგას და ალბათ, მისი გულიც საზარლად იგმინება ძვირფასი ადამიანების დაკარგვით. იგი მაინც მხნეობას არ კარგავს და ხალხს ანუგეშებს, სანამ ურცხვად არ შეეხება ბრბო მის ჭადარას და ტყვიით არ გაუგმირავს პატიოსანს და კაცთმოყვარე გულს. ბრბო ამით არ კმაყოფილდება. გაციებულ გვამს საშინლად ასახიჩრებენ.

19 მარტი ასე საზარლად მთავრდება ცხინვალელთა და იქ მისული წითელგარდიელებისათვის. გამარჯვება რჩება ბრბოს და სრული ბატონ-პატრონი ხდება მთელის ცხინვალისა... როდესაც გაიგებენ გორიდან წამოსული ჯარის მოახლოებას ლაჩრულად ტოვებენ აოხრებულ ქალაქს“.

გაზეთი „ერთობა“, 1918 წლის 23 მარტი, კორესპონდენცია „ცხინვალის ამბები“: „გუშინ, 21 მარტს ცხინვალიდან დაბრუნდა ამხანაგი კირილე ნინიძე და შემდეგი გვიამბო: გამარცვულთა რიცხვის დადგენა შეუძლებელია. მიჰქონდათ საათები, ფული, მანუფაქტურა, კოვხები. ქალებს ბეჭდებს აძრობდნენ. ცალ ხელში ვინტოკა ეჭირათ, ზურგზე საგსე ტომარა ჰქონდათ წამოკიდებული“ (აი, ასეთი საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა მაშინ ცხინვალში)!

გაზეთი „ერთობა“, 1918 წლის 24 მარტი, კორესპონდენცია „ცხინვალის ამბები“: „გუშინ ამიერკავკასიის მთავრობას ცხინვალიდან შემდეგი დეპეშმა მოუვიდა ვალიკო ჯუღელი-გან: „22 მარტს ჩვენმა წითელმა გვარდიამ ცხინვალი და მისი შემოგარენი ხელში ჩაიგდო. მოწინააღმდეგეებ ბრძოლა არ მიიღო და მთებში გაიქცა. მათი ძალა გროვდება ჯავის ხეობაში. მთელი დღე სამი სოფლის გაწმენდას მოვანდო-

სანდრო კეცხოველი, სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მოღვაწე, რევოლუციონერი. იყო გაგზავნილი კატორღაში, იაკუტსკში

მეთ... ჩვენმა არტილერიამ სოფლები დაზოგა და გამოსულ მოწინააღმდეგეს ყუმბარები დაუშინა. ფედერალისტთა რაზმი და ტფილისიდან ჩამოსული წითელი გვარდია გავიდა მდინარე ლიახვში და დასავლეთით ცხინვალს ალყა შემოარტყა. ქალაქი სამწუხარო სურათს წარმოადგენს: ყველაფერი განადგურებულია. ქუჩებზე ჩვენი ამხანაგების დანთხეული სისხლია დამხმარი. მცხოვრებნი ალტაცებით შეგვხვდნენ. ჯერჯერობით გავათავისუფლეთ 150 ტყვე. ხვალ მთვლიდებთ საჭირო გადამჭრელ ზომებს. მომხდარი ამბები მეტად რთულია და ტრადიკული. ზოგი სოფელი სულ დაიცალა. დამნაშავეები სასტიკად დაისჯებიან“.

(გაგრძელება მომდევნო ნომერში)

ნიკო შპარელიძე

საქართველოს სამხედრო ისტორიის საზოგადოების წევრი

თავისუფლებისთვის წამებული ცხინვალში სანდრო კეცხოველი.

სანდრო კეცხოველის ეს სურათი გამოქვეყნებულია ჟურნალში „თეატრი და ცხოვრება“, 1918 წლის 20 ოქტომბერს (№14)

იოანე ბაგრატიონი

პირველი ქართველი ბანმანათლებელი

მწერალი, მთარგმნელი, ენციკლოპედისტი, ლექსიკოგრაფი, განმანათლებელი, სახელმწიფო მოღვაწე, შეუდრეკელი მეომარი და სარდალი — ასე აფასებენ თანამედროვე მკვლევრები პიროვნებას, რომელსაც ქართველი ხალხის წინაშე დიდი დამსახურება აქვს. იოანე ბაგრატიონი ქართლ-კახეთის ბოლო მეფის, გიორგი XIII-ის შვილია. დაიბადა 1768 წელს თბილისში. მეფე გიორგი თავისი შვილებიდან იოანეს ყველაზე მეტად აფასებდა და ენდობოდა. მეფე ერეკლესაც დიდი იმედი ჰქონდა შვილიშვილის. სამეფო კარზე იმასაც ამბობდნენ, — მეფობა არავის შეუძლია იოანე ბატონიშვილის გარდაო.

იოანე ბაგრატიონი, მეფე გიორგი XIII-ის ძე

იოანე გმირულად იბრძოდა კრწანისის ომში, მან თავგანწირვით გაარღვია ერეკლეს გარს შემოჯარული მტრის ალყა და თავის თანამებრძოლებთან ერთად, მეფე დატყვევებასა და დაღუპვას გადაარჩინა.

ნიახურას ომში ქართველთა ჯარს სარდლობდა, მონაწილეობდა თავდამსხმელთა წინააღმდეგ გამართულ მრავალ ბრძოლაში. 1798 წელს მეფე გიორგიმ იოანე ფელდცეხ-მეისტერად (არტილერიისა და მეთოფეთა უფროსად) დანიშნა.

რუსეთთან მიერთების შემდეგ, ქართლ-კახეთის სამეფოსა და რუსეთის იმპერიას შორის გათვალისწინებული პირობების დარღვევის გამო აღშფოთებული იყვნენ ბაგრატიონებიც. ამიტომ რუსეთის იმპერიამ მათი რუსეთში გადასახლება დაიწყო. იოანე 1801 წელს, ერთ-ერთი პირველი გაამწესეს რუსეთში. მალე მასთან მისი მუულის, ქეთევან წერეთლის გაწვევაც მოითხოვეს, რათა იოანეს უკან დაბრუნების სურვილი აღარ ჰქონოდა.

ჯერ კიდევ საქართველოში ყოფნისას, 1798 წელს, იოანემ მამას წარუდგინა „ქართლ-კახეთის სახელმწიფოებრივი რეფორმების პროექტი — ანუ „სჯულდება“, სადაც იოანე ყველა მნიშვნელოვან სახელ-

მწიფოებრივ საკითხს განიხილავდა და ცვლილებებს აუცილებლად მიიჩნევდა. თუმცა, ამ ცვლილებების განხორციელება ქართველებს არ დასცალდათ.

ჩანს, რომ იოანე ქვეყნის გაერთიანებაზე ფიქრობდა. მისი გეგმით, აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს შორის აუცილებელი იყო თანხმობის მიღწევა და ერთიან საქართველოში უნდა ემეფა ხან აღმოსავლეთისა და ხან დასავლეთის ბაგრატიონთა გვარის წარმომადგენელს. პროექტში იოანე ყველა მნიშვნელოვან საკითხს ეხებოდა. მისი გეგმით თბილისში, გორსა და თელავში უნდა გახსნილიყო უმაღლესი სასწავლებლის ტიპის დაწესებულებები, სასწავლო სახლი, სამშობიარო, ბიბლიოთეკა, აფთიაქი, მუზეუმი, ფოსტა, უნდა აშენებულიყო და გამაგრებულიყო ციხესიმაგრეები, შექმნილიყო რეგულარული ჯარი, დაკანონებულიყო განსაზღვრული წესები.

ეს ყველაფერი ევროპაში უკვე დიდი ხნის დამკვიდრებული გახლდათ, მაგრამ მძიმე ისტორიული ბედის გამო საქართველო, რომელიც ერთ დროს აღმოსავლური რენესანსის სათავეში იდგა, ახლა ბევრი სახელმწიფოებრივი თუ საზოგადოებრივი რგოლის განვითარებას იყო მოკლებული.

გიორგი XIII

„სწორედ იმ დროს, როცა დასავლეთ ევროპაში რენესანსად წოდებული კულტურის მძლავრი აყვავება დაიწყო და შეუჩერებელი წარმატებით მიმდინარეობდა, საქართველოს ყოველგვარი საშუალება მოეპოვა, რომ ამ ნაყოფიერს შემოქმედების წყაროს გასცნობოდა და თვითონაც ამ მოძრაობის მოზიარე გამხდარიყო“, — წერდა ივანე ჯავახიშვილი.

1798 წელს იოანემ აღწერა ქართლ-კახეთი და მისი მეზობელი მხარეები. ამ ნაშრომში 2300-მდე ტოპონიმი მოცემული. მოგვარდა ქართველ თავადთა და აზნაურთა გვარების წარმომავლობა. სპარსულიდან თარგმნა „სეილანიანი“, სპარსული დასთან (ამბავი), ჩაიწერა „ვეფხისტყაოსნის“ ხალხური ვარიანტი — „ტარიელიანი“.

იოანე თავის მასწავლებლად დავით რექტორს, დავით ალექსი-მესხიშვილს მიიჩნევდა.

იცოდა იოანემ, რომ „ქვეყანას მეცნიერება ალაშენებს“, მაგრამ რას იზამ, „მტრიანი ქვეყანა გვაქვს და ყოველთვის ბრძოლა —

და მაგგვარებისათვის ვერ მოგვიცლია“, — ათქმევინებს იოანე „კალმასობის“ ერთ-ერთ გმირს.

იოანემ სიცოცხლის ბოლო პერიოდი, 1801 წლიდან 1830 წლამდე, რუსეთში გაატარა. აქ მან მთელი თავისი ცხოვრება საქართველოსთვის სასარგებლო საგანმანათლებლო საქმიანობას მიუძღვნა. ამისთვის საგანგებოდ შეისწავლა რამდენიმე უცხო ენა.

იოანეს გარდაცვალებამდე ერთი წლით ადრე შეუდგენია თავისი ქართულად ნათარგმნი შრომების სია, რომელიც ასე გამოიყურება:

„ექვსი ტომი ლექსიკონი რუსული და ქართული, კონდილიაკის „ლოლიკა“, ინგლისური ზნეთსწავლება (შოტლანდიელი ფილოსოფოსის ადამ ფერგიუსონის ნაშრომი „ზნეობითი ფილოსოფიის მოძღვრება“. — თ.პ.), საღმრთო და საერო თანამდებობის წიგნი, ორი ტომი საზოგადო ისტორია, ენციკლოპედიური გვარი წიგნი, ვიდრე სხვადასხვა ჰსწავლათა ორასამდინ სწავლა, იკონოლოღია, შემოკლებული დავითნის განმარტება, დოდოს ანგელიელის პასტორის განსახვა, არიხმეტიკა, ლოგარიტმა, ლეომეტრია, მტერომეტრია, დონგიმეტრია, პლანომეტრია, ტრიღონომეტრია, ვიშედომეტრია, ფორთუფიკაცია, არხიდექტურა, არტელერია, ტაკტა, სამკურნალო წიგნი, ბოდანიკა, ნატურალური ისტორია, ევლექსია, და სხვანიცა“.

აღსანიშნავია, რომ ეს სია სრული არ არის.

ზოგი ნამუშევარი უშუალოდ იოანეს არ უთარგმნია, მაგრამ მისი დავალებით, ბიოლოგიისა და სხვა მეცნიერებების კარგად მცოდნეთა მონაწილეობით და თავისივე რედაქტორობით ითარგმნა და მასალაც დაემატა. ასეთებიდან აღსანიშნავია „საბუნებისმეტყველო განმარტებითი ლექსიკონი“.

1795 წლის კრწანისის ბრძოლა (ბორის რომანოვსკი, 1939 წ.)

ნიახურის (ავრის, კაკაბეთის) ბრძოლა 1880 წლის 7 ნოემბერს (ნიკოლაი სამოიკოვი, 1899 წ.)

იოანე ბაგრატიონი პეტერბურგში მოღვაწე ქართველ მოწინავე პირთა ჯგუფს ხელმძღვანელობდა, ითვლებოდა ქართული კოლონიის სულისჩამდგმელად.

იოანემ დიდი წვლილი შეიტანა მედიცინაში. შეადგინა სამედიცინო ლექსიკონი, თარგმნა სამკურნალო კარაბადინი და ბევრი მასალა თავადაც დაამატა. შეადგინა სამკურნალო მცენარეთა ლექსიკონი, 274-გვერდიანი „სამკურნალო წიგნი“, რომელშიც გარდა აუადმყოფობათა აღწერისა, მოცემულია რეცეპტურა და წამლის დამზადების წესები.

იოანე ხელოვანიც იყო. გამოსცა „მუსიკალური სახელმძღვანელო“. იყო მხატვარი, პოეტიც, თარგმნიდა ლექსებს. ათარგმნინა გერმანულიდან ხაზვა-ხატვის შემსწავლელი სახელმძღვანელო. მიუხედავად იმისა, რომ იოანე მორწმუნე ქრისტიანი იყო, მაინც თარგმნა ვოლტერის ლექსები.

რაც შეეხება „კალმასობას“, ეს ნაწარმოები, ალექსანდრე ბარამიძის სიტყვებით, „ძველი ქართული მწერლობის უკანასკნელი და ახალი ქართული მწერლობის პირველი თვალსაჩინო ძეგლია“.

„ხუმარსწავლა“ ანუ „კალმასობა“ XVIII-XIX საუკუნეთა მიჯნაზე თანამედროვე ქართული საზოგადოების საკმაოდ ნათელ სურათს წარმოადგენს“, — მიიჩნევს შალვა ნუცუბიძე. თხზულება ენციკლოპედიური ხასიათისაა, კითხვა-პასუხის სახით, იუმორთან შეზავებით, უზარმაზარი ენციკლოპედიური მასალაა მოცემული მეცნიერების ყველა დარ-

გიდან. მათ შორის ავტორი აღწერს, თუ რა საგნების ცოდნა სჭირდება ექიმს, გვანჯღის სამოცამდე ქვეყნის ისტორიულ თუ გეოგრაფიულ მონაცემს.

როგორც „სჯულდება“, ისე „ხუმარსწავლა“ ანუ „კალმასობა“ ვრცელი ცალკე თემაა ცალკე განხილვისთვის და უაღრესად საინტერესო ქმნილებებია.

სამშობლოდან მოშორებული იოანე, ისევე, როგორც მისი ძმები, ცდილობდა, საქართველოსთვის რაც შეიძლება სასარგებლოდ ემოქმედა.

სიცოცხლის ბოლო წლებში, თავის ქვეყანას მონატრებულმა იოანემ, კიდევ ერთხელ ამგვარად გამოხატა თავისი აზრი: „სიყვარულისა და ერთგულებისა გამო მამულისა ჩუენისა ვიძულე ხელ-ხებად წიგნისა ამისა“.

დარწმუნებულმა, რომ ნანატრ სამშობლოს ვედარასდროს იხილავდა, გამოთქვა დიდი სურვილი, რათა საქართველოში არ დაეიწეებოდათ მისი სახელი, ხოლო მის ნაშრომებს იქ გაეცნობოდნენ, გამოიყენებდნენ: „საქართველოს შინა მოსწავლენი არა უგულუბელს ჰყოფენ და ამით ვიქნები მათგან დაუვიწყებელ“.

იოანე 1830 წელს გარდაიცვალა. დაკრძალულია პეტერბურგში. იმავე წელს გარდაიცვალა მისი ვაჟი გრიგოლი, რომელიც კახეთის 1812 წლის აჯანყების აქტიური მონაწილე იყო. გრიგოლის შთამომავლები ბაგრატიონ-გრუზინსკის გვარს ატარებდნენ.

თიბიშრაზ პატრიაშვილი

ბაშის ციხე

ბაშის ციხის
ნანგრევები

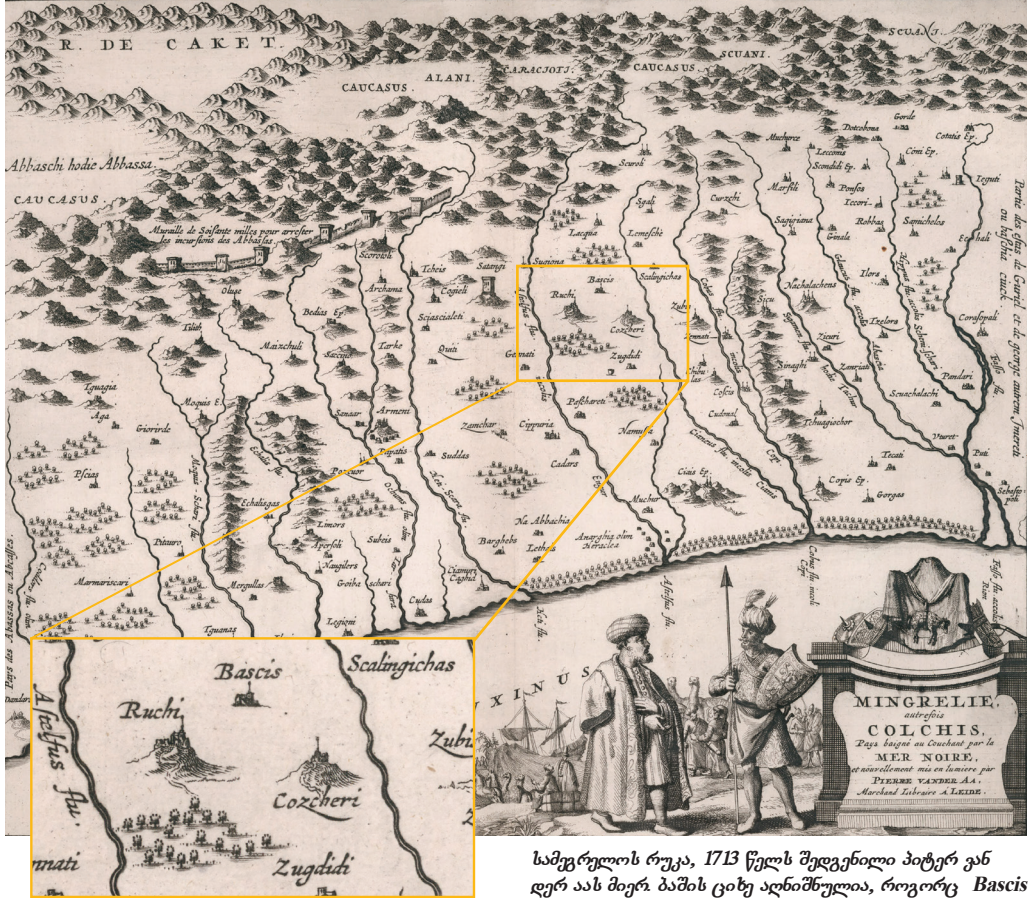
საფორტიფიკაციო კვალი სამეგრელოში საკმაოდ პრცემლ ტერიტორიას აკონტროლებდა

სამეგრელოს ერთ-ერთი ყველაზე შეუსწავლელი და ამასთანავე საინტერესო საფორტიფიკაციო ნაგებობა — ბაშის ციხე, იგივე ჩიჟიშკარი, მდებარეობს ოდიშის პლატოზე, მდინარე ჩხოუშის მარცხენა ნაპირას. ზღვის დონიდან 240 მეტრზე, ქალაქ ზუგდიდიდან 7,5 კილომეტრის დაშორებით. ბაშის ციხე სოფლის საკმაოდ მაღალ სერზეა აშენებული. მასთან მისვლასა და ნაგებობის ჩახატვას ვერ შევძლებდით, რომ არა ადგილობრივების, ლადო ჭანტურიასა და კარლო ლაშხიას დახმარება. მათი წყალობით ციხის სამხრეთით, თითქმის გაუვალ ფერდობზე, რომელიც ამჟამად სათიხლეებითა და ყანის ღობეებით არის დასერილი, ასასვლელი ბილიკი მოეძებნეთ.

ბაშის ციხის ტერიტორიაზე დღეს დიდი ზომის 12 საკმაოდ შთამბეჭდავი ნანგრევების გარჩევა შეიძლება. მათგან ყველაზე გამორჩეული სამხრეთ აღმოსავლეთით არის შემორჩენილი. ეს რიყის ქვისგან ნაგები, 4-5 მეტრის ოთხკუთხა კოშკის ფრაგმენტები უნდა იყოს. მთლიანად ციხე-გალავნის ფართობი 3500 კვმ-ს მეტრს აღწევს. გვიანი შუა საუკუნეებიდანვე ნაგებობასთან მისასვლელი სამხრეთ-აღმოსავლეთით იყო და მას გოზორხილს, ანუ გახერხილს უწოდებდნენ. მართლაც, დღემდე კარგად შეიძლება გაარჩიო თეთრ გრუნტში ღრმად ამოჭრილი გზის ნაკ-

ვალევი. იგი ციხის დასავლეთით, მდინარეების — ჩხოუშისა და ენგურის ხეობებისკენ ეშვებოდა. დღეს ციხის ტერიტორიაზე ლაგვილავების სამი ოჯახი ცხოვრობს, რომლებიც აქ სავარაუდოდ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ უნდა დასახლებულიყვნენ. ბაშიც ციხის კედლების წყობაში, დიდი ზომის რიყის ქვების გარდა, მცირე რაოდენობით, მაგრამ მაინც განირჩევა აგურით აშენებული ფენები. ჩიჟიშკარს სამხრეთით ჰქონდა წყარო, რომელიც დღემდეა შემორჩენილი. მისთვის საგანგებოდ სათავე ნაგებობაც ყოფილა აშენებული, რომელიც ახლა ბეტონის ორფერდა

სამეგრელოს რუკა, 1713 წელს შედგენილი პიტერ ვან დერ აას მიერ ბაშის ციხე აღნიშნულია, როგორც Bascis

სახურავეკემ არის მოქცეული. ციხის შიგნით წყლის არსებობა, სხვა დამხმარე ნაგებობების საკმაოდ დიდი ზომის ფრაგმენტები და უზარმაზარი ტერიტორია მიუთითებს, რომ ბაში თავის დროზე საკმაოდ მნიშვნელოვანი საფორტიფიკაციო გამაგრება იყო. ამას ხელს ხელსაყრელი მდებარეობაც უწყობდა. აქედან კარგად მოსჩანს რუხის, ენგურს გაღმა სათანჯოს, ნაცმერის, წყოუშის, ფახულანის ციხეები. აქედანვე იკვეთება სოფელ ლიის ფეოდალური ხანის ციხესიმაგრის, დიდა ქირსას კონტურები. როგორც ჩანს, ბაში საკმაოდ ვრცელ ტერიტორიას აკონტროლებდა: ენგურის მარცხენა სანაპიროს რუხიდან ლიამდე, ჩხოუშისა და ჯუშის ხეობათა ნაწილს.

ბაშიც ციხეზე, იმავე ჩიჟომკარზე, ისტორიული წყაროები არსებითად არ გავაჩნია. არც ის არის ცნობილი, ვის ეკუთვნოდა იგი. ნანგრევებში ზედმიწევნით იმის დადგენაც ძნელდება, ეს ნაგებობა თავის დროზე ციხე იყო თუ რომელიმე მცირე ფეოდალის ციხე-დარბაზი. ჩვენი აზრით, უპირატესობა უფრო მეორე ვერსიას უნდა მივანიჭოთ და ამის საფუძველს ნაგებობის მასშტაბები გაძილევს.

საყურადღებოა ერთი გარემოება: ციხის

გამოსახულება ლათინური წარწერით — Bascis დატანილია პიტერ ვან დერ აას (Pieter van der Aa) (1659-1733) მიერ 1713 წელს შედგენილ სამეგრელოს რუკაზე. ციხე აქ მოჩანს ზუგდიდის ზემოთ, რუხსა და კორცხელს შუა. ეს მეტყველებს, რომ ციხესიმაგრე საკმაოდ მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა რეგიონის ცხოვრებაში და მას ფუნქცია XVIII საუკუნის დასაწყისში დაკარგული არ ჰქონდა. ის, რომ ბაშს 1713 წლის ევროპულ რუკაზე ვხვდავთ, მისი აგების გაცილებით ადრეულ პერიოდზე გვაფიქრებინებს — XVI ან XVII საუკუნეზე.

საყურადღებოა საფორტიფიკაციო ნაგებობის სახელწოდებაც — „ბაში“. ამ სახელით კიდევ ერთი ქართული სოფელია ცნობილი იმერეთში, კერძოდ სამტრედიის მუნიციპალიტეტში. იმერეთის ბაში ისტორიულ წყაროებში პირველად 1578 წელს მოიხსენიება. მეცნიერთა ნაწილი მიიჩნევს, რომ ეს ტოპონიმი ბაჟიდან უნდა იყოს წარმომდგარი, რადგან ამ მიდამოებში შუა საუკუნეებში საბაჟო იყო, სადაც მდინარე რიონით ამოტანილ თუ გასატან საქონელს ბაჟს ადებდნენ.

სამეგრელოში არსებული ამ ციხის სახელწოდების გააზრების დროს არანაკლები

სამეგრელოდან ოსმალთა განდევნის შემდეგ კი ციხემ თანდათანობით ფუნქცია დაკარგა და გავერანდა

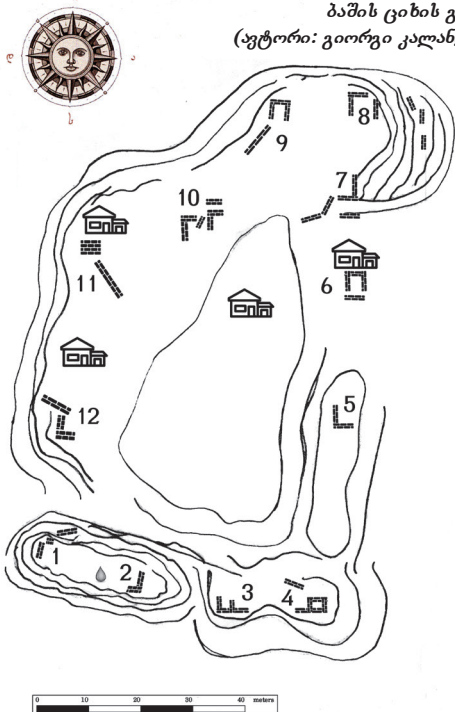
მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს გურჯისტანის ვილაიეთის დიდ დაუთარში მოხსენიებულ ტოპონიმ „აჩიკააშს“. აკადემიკოს სერგი ჯიქიას განმარტებით, დაუთარში ასე იმერეთი იხსენიება. ეს ყოფილა შედგენილი სიტყვა, სადაც „აჩიკ“ თურქულად ღიას ნიშნავს, ხოლო „ბაში“ თავს. ამავე მნიშვნელობისაა იმ დროს გავრცელებული იმერეთის მეორე

ტოპონიმი „ბაშიაჩუკი“. მოკლედ რომ ვთქვათ, ქართულში ეს სიტყვა „თავლიას, თავმოხდილს, თავდაუხურავს“ შეესაბამება.

სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება, რატომ უნდა დარქმეოდან იმერლებს „აჩიკააში“ ან „ბაშიაჩუკი“. ენათმეცნიერ გიორგი წერეთლის განმარტებით: „ასე უწოდებენ თურქები იმერლებს, რომლებიც თავზე ატარებდნენ პატარა ფაფანაკს, რაც ისეთ შთაბეჭდილებას ტოვებდა, თითქოს ქუდი არ ეხურათ“. ეს განმარტება ეხმაურება ვახუშტი ბაგრატიონის ცნობას: „ხოლო იმერთა მცირედ რაიმე განიყოფების, არამედ ქუდი მცირე ნაჭრისაგან, რომელი არა ბურვით, გარნა მდებარე არს თხემსა ზედა და ზამთარს მოსიათ ტოლომა ოსმალური... ოსმალნი და სპარსნი საყოველთაოდ ამ ქუეყანას (იმერეთს) უწოდებენ ბაშიაჩუხს, რომელ არს თავახდილი, უქუდობისათვის, რომელთა ჰბურავთ მცირე რაიმე ნაჭრისაგან ლართა, ვითარცა მდებარედ თავსა ზედა“.

ჩვენი აზრით, სამეგრელოში არსებული ამ ციხის დასახელება მის მნიშვნელობაზე უნდა მიუთითებდეს. თუ მივიჩნევთ, რომ ტოპონიმი ოსმალური სიტყვიდან არის ნაწარმოები, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ იგი სამეგრელოში თურქთა აქტიური ექსპანსიის დროს, XVI-XVII საუკუნეებში აშენდა და მთავარ, მეთაურ, თავციხეს ნიშნავდა. სამეგრელოდან ოსმალთა განდევნის შემდეგ კი ციხემ თანდათანობით ფუნქცია დაკარგა და გავერანდა. დამპყრობლებთან ბრძოლას რომ უკავშირდება ბაშის

ბაშის ციხის გეგმა (ავტორი: გიორგი კალანდია)

ციხე, ამას სამეგრელოს გამორჩეული მკვლევრის, აკაკი ჭანტურის მიერ სოფელ ლიაში ჩაწერილი ერთი თქმულებაც მიუთითებს. გადმოცემის მიხედვით „მალიან დიდი ხნის წინ „ურჯულოს“ ჯარი მოსულა სამეგრელოში. დაუწყია ხალხის ხოცვა ანაკლიაში. მაშინ თურმე ჯვარსა და ანაკლიას შორის ხალხი ისე ხშირად იყო დასახლებული, რომ სახლები ერთმანეთის გვერდით იდგა. მოლაშქრე ჯარი ლიამდე მისულა და თავის გზაზე მთელი ხალხი გაუწყვეტია, ხალხი შეწუხებული იყო, მაგრამ გამოსავალი თურმე ვერ იპოვეს და ურჯულოთა ჯარს მთელი სამეგრელო უნდა გაეწყვიტა. ამ დროს ერთი ბერი ყოფილა ბაშის ციხეში. სხვების მსგავსად ისიც შეწუხებული იყო ქრისტიანების სიკვდილის გამო. ამ ბერს ცეცხკარ ბერს ეძახდნენ. ერთ ღამეს მას დაესიზმრა, რომ ვიღაცამ ხმალი მისცა და უთხრა: „წადი, ამ ხმლით შენც იომე“. წავიდა ბერი მაშინვე. როცა ბერმა ხმალი აღმართა, მთელი ჯარი გაწყდა. დაერია და რაც ურჯულო ჯარი იყო მთლიანად გაწყვიტა, ისე რომ ერთი კაციც არ დატოვა. როცა იქიდან ბაშში დაბრუნდა, ბერმა ერთ გოგოს უთხრა, — ეს ხმალი გაწმინდეთ. გოგომ უთხრა, ვერ გავწმინდო, მეორედ რომ უთხრა, გოგომ ისევ უარით უპასუხა, ასევე მოხდა მესამედ. მაშინ თვითონვე დაიწყო წმინდა. თურმე ხმალი თავისკენ იმ პირით შეუტრიალებია, რომლითაც ჯარს სპობდა, ამიტომ ბერს სული ამოხდა. ის ხმალი და ბერი დღესაც ბაშში არიან დამარხული“.

როგორც აღვნიშნეთ, ციხეს მეორე სახელი — ჩიჟიშკარიც ჰქვია. ისტორიკოს კოტე გრიგოლიას განმარტებით, კარის მეშვეობით ნაწარმოები სახელები ფრიად გავრცელებული იყო ძველ საქართველოში. ამის კონკრეტული მაგალითები სამეგრელოშიც მრავლად გვხვდება. „ასე ეწოდებოდა უმაღლეს სასულიერო და

ბაშის წყარო

საერო ხელისუფალთა სასახლეს, საბრძანებელს, აგრეთვე ზოგიერთი სახელგანთქმული ხატის საყდარს, ადგილსამყოფელს — მანცხვარკარი, ყულიშკარი, უფალკარი, ჯიხაშკარი და სხვა“. ჩიჟი, ხალხში შემონახული ერთი გადმოცემით, ჩიჟუთა საგვარეულოს მამამთავარი ყოფილა. სხვა ლეგენდის თანახმად, ციხესიმაგრის სახელწოდება უკავშირდება თურქებთან მამაც მებრძოლ ნესტორ ჩიჟას, რომელიც ხალხმა მითურ გმირად აქცია...

ასეა თუ ისე, ცხადია, რომ ბაში, იგივე ჩიჟიშკარი, რეგიონის გამორჩეული საფორტიფიკაციო ნაგებობა იყო, ამიტომ მისი ისტორია მომავალ კვლევა-ძიებას მოითხოვს, თავად ისტორიული ძეგლი კი მეტ ყურადღებასა და მოვლა-პატრონობას.

გიორგი კალანდია

საქართველოს ხელოვნების სასახლის დირექტორი

ენგურის დაბლობი ბაშის ციხიდან

ლეილა აბაშიძე ქართული ხინოს ვახსხვდავი

კადრი ფილმიდან „შეზვედრა მთაში“. ლეილა აბაშიძე მზევინარის როლში (1966 წ.)

კადრი ფილმიდან „ჭრიჭინა“ (1954 წ.) ლეილა აბაშიძე და რამაზ ჩხიკვაძე

არავენ იცის, ვის რა ელოდება ცხოვრებაში. თუმცა ლეილა აბაშიძეზე მის ახალგაზრდობაში აუცილებლად გეტყოდნენ, რომ ის — ქართული კინოს ვარსკვლავი, აუცილებლად ვარსკვლავურად იცხოვრებდა: მას ცნობდნენ და უყვარდათ, მისი ნიჭი აღიარებული იყო, მგობრობა და პატოვისცემა არ აკლდა. მართალია, საბჭოთა საქართველოში პოლიუფედური ფუფუნება არ მიეცემოდა, მაგრამ ამ არეალში ერთ-ერთი ყველაზე უზრუნველყოფილი და ბედნიერი იქნებოდა. წესით, ასეც უნდა ყოფილიყო...

მაგრამ არსებობდა ერთი „მაგრამ“... ლეილა აბაშიძეს ბავშვობიდანვე ძალიან ბევრი ტკივილი არგუნა ბედმა. მამა, რომელიც რუსეთში თანამდებობის პირი იყო და 1937 წლის რეპრესიების მსხვერპლი გახდა — ციმბირში გადაასახლეს. ცოლ-შვილი გაჰყვა მის კვალს... სულ პატარა ლეილამ, დედის ალერსსა და მამის სითბოსთან ერთად, ცივი

და მოქუფრული ბანაკის რაობაც შეიცნო. ყვებოდა თურმე: „იყო გახლართული მაგ-თულები, სადაც 220 ვოლტი დენი გადიოდა, ვერ მიეკარებოდი. იქვე, დედამ ერთი ადგილი იცოდა, დადგებოდა და შორიდან შეუძმნე-ვლად დაუქნევდა ხელს მამას, ისიც ჩუმად მიესალმებოდა. მე პატარა ვიყავი, დავიმან-სოვრე ის ადგილი, გაძვრებოდი-გამოვძვრე-ბოდი ყოველდღე, მოვიდოდი იქ, ხან სიგარეტს გადაუვუგდებდი მამას. ის გამოძხვდავდა ასე მაღლიანი თვალებით და მხოლოდ ეს იყო ჩვენი შეხვედრები“.

ეს მაღლიერი თვალები მთელი ცხოვრების ტკივილად ექცა. ვინ იცის, რამდენჯერ ახსენებდა თავს მაშინ, როცა...წესით მხოლოდ საკუთარ ბედნიერებაზე უნდა ეფიქრა... დედი-სა და მამის განაწამები სახეები მუხსიერებიდან არ ამოსდიოდა. რაც უფრო მეტად სტკიოდა, მით უფრო იკეტებოდა თავის სიმართოვესა და სადარდელში. საზოგადოების წინ კი მხიარუ-ლი ლეილა ჩანდა, რომელსაც ნიჭიერების წყალობით შეუძმნევლად ვერ დატოვებდი! ჯერ კიდევ პაწაწინა გოგონა საკონცენტრა-ციო ბანაკის პატიმრებისთვის გამართულ კონცერტზე გამოდიოდა და მთელი არსებით კითხულობდა ლექსს „Умер Ильич“. რო-გორც თვითონ ამბობდა, ამ ლექსში აქსოვდა მთელ განცდას, რაც დაგროვებოდა გისოსებს იქით მყოფი მამის, შრომით დაღლილი დედის, ქართულ მხეს მოშორებული პატარა გულის ტკივილის გამო...

ლეილა აბაშიძე იმ მძიმე წლებს როცა იხსენებდა, იმასაც ამბობდა, რომ პირველი რეცენზია სწორედ მაშინ მიიღო: „იქ ბევრი ქართველი იყო, რა თქმა უნდა, რომლებიც თურმე მოუთმენლად ელოდნენ ჩემს გამოჩენას და ტაშით მხვდებოდნენ. იმ პერიოდში მე და მამას პორტრეტთან ერთად გაზეთ „Сибирская правда“-ში დაიბეჭდა სტატია სახელწოდებით „Отец и дочь“, სადაც ეწერა: „Когда на сцене появляется маленькая Лейла, ее встречают аплодисментами, предчувствуя появление будущей большой актрисы“. ეს იყო პირვე-ლი რეცენზია, რომლითაც მე მაღიარა მაყუ-რებელმა“.

თავბრუდამხვევი კარიერა! ეს შეფასება მართლაც ზედმიწევნით შეეფერება მის თამაშს კინოში, რადგან თითქმის ყველა მნიშვნელო-ვან ფილმში იწვევდნენ. მის მიერ შექმნილი სახეები უყვარდათ და თაობები იზრდებოდნენ

ლეილა აბაშიძე (1965)

კადრი ფილმიდან „მაია წყნეთელი“ (1959 წ.)

კადრი ფილმიდან „ჭრიჭინა“ (1954 წ.)

ფოტო გადასაღები მოედნიდან. ლეილა აბაშიძე იყო „თბილისი, პარიზი, თბილისი“ (1980 წ.) დამდგმელი რეჟისორი, სცენარის თანავტორი და ერთ-ერთი მთავარი როლიც შეასრულა

კადრი ფილმიდან „თბილისი, პარიზი, თბილისი“
კადრი ფილმიდან „ორმოტრიალი“ (1986 წ.)

მისი თავგანისცემით! ყველაფერი კი მაშინ დაიწყო, როცა 8 წლისა, 1941 წელს ფილმში „ქაჯანა“, კატოს როლი შეასრულა. სკოლის დამთავრებამდე კიდევ ორი როლი მისცეს: იუტა („ოქროს ბილიკი“, 1945) და ნაზიბროლა („აკაკის აკვანი“, 1947).

პროფესიის არჩევაზე რომ მიდგა საქმე, კითხვა არც გაჩენილა — თეატრალური ინსტიტუტის მიაშურა. ინსტიტუტის წითელ დიპლომზე დამთავრების შემდეგ ლეილა აბაშიძე რუსთაველის თეატრში გაანაწილეს. ძალიან მალე მიიწვიეს კინოსტუდია „ქართულ ფილმში“. ახლა კი მართლაც დასჭირდა არჩევანის გაკეთება: ან კინო და ან თეატრი! ლეილა აბაშიძემ კინო არჩია...

საყოველთაო აღიარება მოუტანა როლებმა ფილმებში მარინე („ჭრიჭინა“, 1954), ლია („აბეზარა“, 1957). ფილმმა „ჭრიჭინა“ (სცენარი მარიკა ბარათაშვილის და ლევან ზოტიფარის, რეჟისორი სიკო დოლიძე) მთელი მსოფლიოს ეკრანები მორარა და მსახიობს დიდი წარმატება მოუტანა.

არავის დაავიწყდება ლეილა აბაშიძის ლელა („ისინი ჩამოვიდნენ მთიდან“, 1954), მანანა („ჩვენი ეზო“, 1956), მაია წყნეთელი („მაია წყნეთელი“, 1959), ძიძია („ხვეისბერი გოჩა“, 1964), ნინო („შეხვედრა წარსულთან“, 1966), ლალი-მზვეინარი („შეხვედრა მთაში“, 1966), ვარდისახარი („დიდოსტატის მარჯვენა“, 1969), ქეთევანი („მოლოდინი“, 1969)...

ცხოვრება მიდიოდა... ლეილა აბაშიძეს, როგორც კინომსახიობს, ყველაზე დიდი წარმატება ერგო წილად და ალბათ ბედნიერი უნდა ყოფილიყო ამით... მაგრამ მისი სათუთი ბუნება, დაუცველი შინაგანი სამყარო გაცილებით მძაფრად განიცდიდა ნებისმიერ პატარა ტკივილსაც კი... მისთვის ერთი სიტყვა, ერთი გამოხედვა შეიძლებოდა ყოფილიყო მოუშუშებელი ტკივილის მომტანი. ცხადია, არც ის ბავშვობის დროინდელი მძაფრი შთაბეჭდილება ავიწყდებოდა: ტკივილად ქცეული ადამიანების სახეები გისოსებს მიღმა, განწირული პატიმრის მადლიერი თვალები, ოჯახს დანატრულებული ტუსაღების სიყვარულიანი შემახილები... ამიტომაც უნდოდა რაღაც უფრო სერიოზული, ფსიქოლოგიური ეთამაშა. სულში დაგროვილი სათქმელი, როგორც კვილი, ისე აღმოხდენოდა ამ როლის თამაშისას... ეს ოცნება არ შეუსრულდა. ახლა მნელია თქმა, რატომ მოხდა ასე: დაემთხვა

მძიმე წლები, როცა ქართული კინო ლამის მოკვდა, როგორც ხელოვნება, არ იყო არანაირი სახსარი, რომ რეჟისორებს ემუშავათ. უკვე ახალგაზრდულ ასაკს დაშვებულ მსახიობს რატომღაც მაშინაც ნაკლებად აძლევდნენ როლებს, როცა შესაძლებელი იყო.

2009 წლის 8 მარტს თბილისში, კინოთეატრ „რუსთაველის“ წინ ლეილა აბაშიძის ვარსკვლავი გაიხსნა. ვარსკვლავის გახსნამდე კინოთეატრში მსახიობის პატივსაცემად საღამო გაიმართა, რომელზეც ქალბატონმა ლეილამ თქვა: „დღეს მეორედ დავიბადე. ადრე თუ გვიან აღარ ვიქნები ამ ქვეყანაზე და ეს ვარსკვლავი კი, სადაც ჩემი სახელი და გვარია ამოტვიფრული, მუდამ იარსებებს. თქვენ ვერც კი წარმოიდგენთ, ეს რამხელა პატივია ჩემთვის. მით უმეტეს, რომ ჩემი ვარსკვლავი დიდებული, გენიალური ქართველი მსახიობი ქალის, ნატო ვაჩნაძის ვარსკვლავის გვერდით გაიხსნა. დიდი მადლობა უპირველეს ყოვლისა, ქართველ ერს, ჩემს მაყურებელს; დიდი მადლობა ყველა იმ რეჟისორს, ვისაც ამ ვარსკვლავის გახსნაში წვლილი მიუძღვის, რადგან მათ ფილმებში მათამაშეს. მე ამას აღვიქვამ, როგორც უდიდეს ჯილდოს. ამ ბედნიერ დღეს ღმერთს ვთხოვ, რომ გენიალური ქართული კინო ისევ აღორძინდეს და უფრო მეტი ბრწყინვალეობით წარდგეს მაყურებლის წინაშე. ჩემთვის ერთი ვარსკვლავი ცოტაა. მე მინდა საქართველო ვარსკვლავების ქვეყნად იქცეს“.

მაშინ ქალბატონ ლეილას არ უთქვამს და არც სხვას დაუზუსტებია: ვარსკვლავების ქვეყანა ადამიანების სულებში იბადება. მის სულში ნამდვილად არსებობდა ვარსკვლავითი: ბავშვური ოცნებები და სიყვარული, მთავრობამდე მისული უბრალოება და ისევ ოცნებები... ამასთანავე მის სულში ცოცხლობდა ადრეულ ბავშვობაში „ნაადრევად გაზრდილი და დადარდიანებული“ ბევრის მნახველი ადამიანიც, რომელიც რამდენადაც უნდა გვეონოს, რომ პოპულარობის ფონზე უბედნიერესი იყო, მაინც მარტობასა და სულიერ ბრძოლაში ატარებდა დროის უდიდეს ნაწილს...

ვარსკვლავითი სულიერი კატეგორიაა და არა მატერიალური... ქალბატონო ლეილა, თქვენ ნამდვილად იყავით და ხართ საქართველოს ვარსკვლავითის ღირსეული ბინადარი.

ლეილა ჯიჯაშვილი

ლეილა აბაშიძე (1965 წ.)

ნაწილი III

ბულგარული „ხორცსაკეპი“

მეფე ბორის III და გენერალი ზრისტო ლუკოვი ბულგარულ სამხედრო ქვედანაყოფს ათვალეებზე

სოფია, 1943 წლის 13 თებერვალი.

13:55 საათზე სადარბაზოსთან, სადაც გენერალი ზრისტო ლუკოვი ცხოვრობდა, მანქანა გაჩერდა. გენერალი მარდად გადმოხტა. ეტყობოდა, შესანიშნავ სპორტულ ფორმაში იყო. ლუკოვი სადარბაზოსკენ დაიდრა. მანქანა ადგილს მოსწყდა და გაუჩინარდა.

სამხედრო ფორმაში გამოწყობილი ახალგაზრდა მოულოდნელად გამოტყვერა. ლუკოვი შედგა, უცნობს დაუფარავი ეჭვით მიაჩერდა.

— ბატონო გენერალო! — ახალგაზრდამ ქუსლი ქუსლს შემოჰკრა, — დავალებული მაქვს, პაკეტი გადმოგცეთ.

— რაო?

ახალგაზრდა ბორიმეჩკამ რევოლვერი იძრო. ლუკოვი თითქოს ამას ელოდა, თავდამსხმელს ეძებდა და ხელში ჩაართვა. იარაღი ხმაურით დავარდა ქვაფენილზე. მეორე დარტყმის შემდეგ ტერორისტი ძირს დაეცა.

ლუკოვი წაქცეულს დააცხრა. ბორიმეჩკამ სცადა, მისთვის თითები თვალში უტაკებინა. გენარალმა სახეში გაართყა. ბორიმეჩკამ დაიკენესა, თვალები დახუჭა. ლუკოვმა კვლავ გაართყა.

ვიოლეტა იაკოვამ დაინახა, როგორ წაიქცა ივან ბურუჯიევი (ბორიმეჩკა მისი აგენტურული მეტსახელი იყო). ქალი საფარიდან გამოვიდა. გენერალი ბორიმეჩკას

ხელს უგრეხდა. ვიოლეტამ თვალები დახუჭა, რევოლვერი შემართა და სასხლეტს თითი გამოჰკრა.

ლუკოვმა შეჰყვირა. ვიოლეტამ თვალები გაახილა. გენერლის გახვერტილი თავიდან სისხლი შადრევანივით ასხამდა. სადარბაზოს კარში 12-13 წლის გოგონა გამოჩნდა. ეს გენერალ ლუკოვის ქალიშვილი იყო. თავგახვერტილი მამის დანახვამ ბავშვი გაშეშდა, თვალები გაუფართოვდა, სახე გაუფითრდა.

— ესროლე! — დაიყვირა ბორიმეჩკამ, — მან დავგინახა!

ვიოლეტა არ განძრეულა. მისი რევოლვერიდან ბოლი ამოდიოდა. ამ დროს ერთ-ერთი ბინის ფანჯარა გაიღო. გაისმა ქალის კივილი:

— ლუკოვი მოკლეს! გენერალი ლუკოვი მოკლეს!

ვიოლეტა გაიქცა. ბორიმეჩკა დაედევნა. ელდანაცემი ბავშვი კვლავ გაუნძრევლად იდგა. ქალი კი მთელი ხმით გაჰკიოდა.

რეიტერის სააგენტოს ცნობიდან: „სოფიაში თავის სახლთან მოკლეს ბულგარეთის ნაციონალური ლეგიონების კავშირის ბელადი გენერალი ზრისტო ლუკოვი. არსებული ინფორმაციით, თავდასხმელები ორნი იყვნენ, ქალი და მამაკაცი. ქალმა გაქცევა შეძლო, მამაკაცი კი პოლიციასთან შეტაკებისას დაიღუპა.“

იქვე იყო ცნობები მოკლული ტერორისტის შესახებ: ივან ბურუჯიევი, მეტსახელი ბორიმეჩკა, პროფესიით მუშა, ბულგარეთის კომპარტიის წევრი 1938 წლიდან“.

მეორე დღეს, გამთენიისას ჟანდარმერიამ ტერორისტების ბაზას ალყა შემოარტყა. ბაზა სოფლის მახლობლად, ვიტოშას მთაზე მდებარეობდა.

მაშინდელ ბულგარულ პრესაში ეს ოპერაცია ფართოდ გააშუქეს. გაზეთები წერდნენ, რომ ორმხრივი სროლის დროს ტერორისტების ნაწილი დაიღუპა, ნაწილი ცოცხლად შეიპყრეს. მოკლულთა შორის აღმოჩნდნენ „შავი ანგელოზების“ მეთაური სლაჟჩო რადომირსკი (ნამდვილი გვარი ბოსევი), მიტკა გრიბჩევა (მეტსახელი ოგნიანა), როზალია მარკოვა (მეტსახელი პრინცესა).

ნადირობა მკვლელებზე

გენერალ ლუკოვის ლიკვიდაციის შემდეგ ვიოლეტა სოფიაში დარჩა. დედაქალაქში პოლიცია მძვინვარებდა, ამიტომ ვიტოშაზე ასვლა ვერ მოახერხა. დამე ერთ-ერთ კონსპირაციულ ბინაში გაათია. დილით მასთან შეკავშირე ზდრაჟკო მივიდა.

— დამით ჩვენებს ჟანდარმები დაეცნენ, ნაწილი ამოხოცეს, ნაწილი დაიჭირეს!

— სლაჟჩო როგორაა? — ვიოლეტა წამოხტა.

— მოკლეს.

ზდრაჟკო გაჩუმდა. ვიოლეტას თვალები ცრემლებით ავესო. წამიც და მწარედ აქვივინდა.

* * *

თავდაცვის მინისტრის, გენერალ თეოდოსი დასკალოვის აგარაკზე გაიმართა მისი შეხვედრა პოლკოვნიკ ათანას პანტევთან (გენერალ ლუკოვის ნდობით აღჭურვილ პირთან). პანტევს უჩვეულოდ დამაბული იერი ჰქონდა. დასკალოვმა გაიღიმა, კონიაკი ჭიქებში ჩამოასხა.

— ლუკოვის მკვლელობამ შეძრა, — ჩუმიდ წარმოთქვა თავდაცვის მინისტრმა, — თუმცა ახლა ეს მთავარი როლია. ყველაფერი ბოლოდღე უნდა მივიდეს.

— რაო?

— გენერალ ლუკოვის მიერ დაწყებული საქმე ბოლომდე უნდა მივიყვანოთ, — დასკალოვი წამით გაჩუმდა, — გასაგებია?

„მებრძოლი — ცენტრს: ბულგარეთის თავდაცვის მინისტრი დასკალოვი თავის აგარაკზე საიდუმლოდ შეხვდა პოლკოვნიკ პანტევს. გადატრიალების სამზადისი გრძელდება. მას ამჯერად დასკალოვი უხელმძღვანელებს. მებრძოლი“.

იმევე საღამოს უცნობმა პირებმა ვიოლეტა იაკოვას ლიკვიდაცია სცადეს. ეს მაშინ მოხდა, როცა ქალი სახლიდან გამოვიდა.

ვიოლეტამ კუდი უმაღ შენიშნა. როცა ერთ-ერთმა თავდამსხმელმა რევოლვერი ამოიღო, კედელს აეკრა და იარაღი ელვისებურად იძრო. ზუსტი გასროლით თავდამსხმელი იქვე გააგორა, მეორე მძიმედ დაჭრა. ვიოლეტა გაიქცა.

ზდრაჟკოსთან მორიგი შეხვედრისას ვიოლეტამ მას ყველაფერი უამბო. ზდრაჟკო წამოდგა, სახეზე ხელი გადაისვა.

— შენზე ნადირობენ, — ჩუმიდ წარმოთქვა ზდრაჟკომ, — უნდა დაიმალო. მე დაგეხმარები.

ათი წუთის შემდეგ ისინი სახლიდან გავიდნენ.

ზდრაჟკომ და ვიოლეტამ ფოტოატელიეს კარი შეადეს. ფოტოგრაფი პაველ კრილოვი საშუალო ტანის ჩოფურა მამაკაცი იყო. ზდრაჟკომ რაღაც ჩაიჩურჩულა. ვიოლეტა ჩუმიდ იდგა და მამაკაცებს მისჩერებოდა.

— დაბრძანდით, — კრილოვმა გაიღიმა, — ზდრაჟკომ ყველაფერი მიაბმო. საშინელებაა

ბულგარეთის არმიის ომში ჩართვას ქვეყნის მეფე ყოველგვარად აჭიანურებდა, რითაც ჰიტლერული გერმანიის დიდ უკმაყოფილებას იწვევდა (სურათზე: ბულგარელი ჯარისკაცები, 1942 წ.)

რაც მოხდა. აუცილებლად დაგეხმარებით.

— გმადლობთ, — წაიჩურჩულა ვიოლეტამ.

მოულოდნელად კარი გაიღო. ოთახში უცნობი მამაკაცი შემოვიდა. ხელში რევოლვერით.

— არ გაინძრე! ხელები მაღლა!

ვიოლეტა ჩუმად იჯდა, ზდრაგო მასთან მივიდა, ჯიბეები გაუჩხრიკა, იარაღი ამოაცალა. ზდრაგო ილიმებოდა. მამაკაცმა რევოლვერი დაუშვა. ვიოლეტა კვლავ ჩუმად იჯდა. მის სახეზე ნაკვთიც არ შეტოკებულა.

— ჩვენ დაგმალავთ, — კრილოვმა გაიცინა, — ისე დაგმალავთ, რომ დიდხანს ვერაფერ გიპოვის.

ზდრაგომ გაიცინა, წამოდგა, ვიოლეტასაკენ ნაბიჯი გადადგა. რევოლვერით შეიარაღებულმა მამაკაცმა იარაღი შეინახა.

— დანით სჯობია, — ყრუდ წარმოთქვა მან, — უხმაუროდ.

კრილოვმა თავი უხმოდ დაუქნია. მამაკაცმა დანა იძრო და ვიოლეტასკენ ნაბიჯი გადადგა. ქალმა გაიღიმა.

— მაშ, დანით, არა?

ვიოლეტა ილიმებოდა, თავი კეკლუსად გვერდზე გადახარა. მამაკაცი, რომელსაც

ხელში დანა ეჭირა, უნებლიეთ შედგა. უცბად ვიოლეტამ ისკუპა, დასწავლილი ილეთით ხელი ამოუტრიალა, მეორე ხელი კი ფერდში გვერდულად, ძლიერად ჩაართყა. მამაკაცი ყრუ კენესით ძირს დაეცა. დანა ვიოლეტას ხელში აღმოჩნდა.

ზდრაგომ რევოლვერი იძრო. იმავე წამს ჰაერში რაღაცამ გაიშუილა. ვიოლეტას მიერ ნასროლი დანა ზდრაგოს ყელში შეერჭო.

— მიშველეთ! — უნებლეთ შეჰკვივლა კრილოვმა.

ზდრაგო დაეცა, პირიდან სისხლი სდიოდა. მისი რევოლვერი ახლა ვიოლეტას ეკაბა. გაფითრებულმა კრილოვმა ხელები ასწია. ვიოლეტა მასთან მივიდა, ჯიბეები დაუჩხრიკა, შემდეგ ხელი ჰკრა და საუარმელში ჩააგდო.

— მაშ, დამეხმარები, არა?

ვიოლეტამ ჩახმახს თითი გამოჰკრა. გაისმა სროლის ხმა. კრილოვმა შეჰკვივლა და დაეცა. ტყვია ფეხში მოხვდა. ვიოლეტა მასთან მივიდა. ქალი ილიმებოდა.

— არ მომკლა! — ისტერიკულად შეჰკვივლა კრილოვმა, — არ მომკლა!

— ჩემი ლიკვიდაცია ვინ გიბრძანა? — შეაწყვეტინა ვიოლეტამ.

— აბა, როგორ გითხრა...
— მოკლედ და კონკრეტულად, მიპასუხე! წინააღმდეგ შემთხვევაში კუბრში ბანაობა მოგიწევს, ამაღამაც და მთელი დარჩენილი ცხოვრებაც!

— თუ გეტყვი, არ მომკლავ?

— ვნახოთ, — ვიოლეტამ გაიღიმა.

— შენი ლიკვიდაცია ამხანაგმა ანდრეიმ მიბრძანა, — ამოიქმინა კრილოვმა, — ის გეშვევ მუშაობს.

— რაო?

— ჰო, გეშვევ მუშაობს, — დაიფვირა კრილოვმა, — მეც, ზდრაჟკოც, სხვებიც გეშვევზე ვმუშაობდით, გაიგე?

— სად ცხოვრობს ეს ანდრეი?

— არ ვიცი, იქნებ მიტკა გრიბჩევამ იცოდეს.

— მიტკა მოკლეს.

— ეგრე გაზეთებში წერენ. სინამდვილეში ცოცხალია.

— რაო? — ვიოლეტას გაოცებისაგან თვალები შუბლზე აუცვივდა.

— ჰო, ცოცხალია.

კრილოვს შუბლი ოფლით ჰქონდა დაცვარული. ვიოლეტამ იარაღი დაუშვა...

— ბატონო მაიორო! — ლეიტენანტი შოპოვი სულს ძლივს ითქვამდა, — ამ ვიოლეტამ ზდრაჟკო უკვე მოკლა, კრილოვიც.

— ვიოლეტას ხელი არ ახლოთ, მაგრამ არც თვალი მოაშორეთ? გასაგებია? — მაიორმა პენემა მუშტები შეკრა (დმიტრი პენევი, ბულგარეთის არმიის სადაზვერვო განყოფილების (რო) თანამშრომელი და რო-ს შეფის, ნიკოლა კოსტოვის ნდობით აღჭურვილი პირი).

მუ აგლეზი ერთმანეთის პირისპირ

მიტკა გრიბჩევამ კარი მიხურა. სინათლე არ აუნთია, სავარძელში ისე ჩაებერტყა. ელექტროჩართველმა გაიჩხაკუნა. მიტკას სინათლის ნაკადი სახეში ეცა. ქალმა უნებლიეთ ხელი აიფარა.

— რაო, დაქალო, ვერ მიცანი?

ვიოლეტა იღიმებოდა. მიტკამ ხელი ჯიბისკენ წაიღო.

— სდექ! — ვიოლეტამ რევოლვერი იძრო.

მიტკამ უმწეოდ ამოიღწავლა. ვიოლეტა მასთან მივიდა, ჯიბეები გაუჩხრიკა, რევოლვერი ამოაცალა.

ბულგარული არმიის ჩამულობა (1943 წ.)

— ახლა შეგიძლია დაჯდე!

ამ სიტყვებზე მიტკას ხელი ჰკრა და სავარძელში ჩააგდო.

— გაზეთებში წერია, რომ მოგკლეს, შენ კი თურმე ცოცხალი ხარ! — ვიოლეტამ ავის მომასწავებლად გაიღიმა, — ახლა ყველაფრის დაყაჭვა მოგიწევს, კონტრდაზვერვის შეფ გეშვევზე როგორ მუშაობდი, მეგობრებს როგორ აბეზღებდი!

— მე მხოლოდ ჭანჭიკი ვიყავი, — ამოიკნავლა მიტკამ.

ვიოლეტამ სახეში გაართყა. მიტკას თავი უკან გადაუვარდა, გაზეთქილი ტუჩიდან სისხლი წამოუვიდა.

— გეშვევს მძევლად ჩემი შვილი ჰყავს, — თითქმის ჩურჩულით წარმოთქვა გრიბჩევამ, — შვილით მომიწყო შანტაჟი, გესმის!

— როდის?

— ორმოცდაერთში, როცა ჩემი ქმარი დაიჭირეს!..

— მთავარი გამცემი სლაჟრო რადომირსკი იყო, — მიტკა წამით გაჩუმდა.

— ხმა ჩაიწყვიტე, — შეჰკვივლა ვიოლეტამ, — თორემ...

— გგონია, სლაჟრო მართლა მკვდარია? —

ადმირალი ვილჰელმ კანარისი

მიტკამ მწარედ გაიცინა, — არა, საყვარელო! ისიც ცოცხალია და ბორიმეჩკაც! გაიგე?

— რას მიედ-მოედები! ბორიმეჩკა ჩემ თვალწინ მოკლეს!

— ეს სპექტალი იყო. სინამდვილეში ბორიმეჩკა ცოცხალია! შენი სლაფროც ცოცხალია! რაო, გიყვარდა, არა? ის კი შენ გიყენებდა! შე სულებლო! ახლა მაინც მიხვდი რამეს?

* * *

ვიოლეტამ მიტკა არ მოკლა. მისი დახმარებით სლაფრო რადომირსკიზე გასვლა სურდა.

სლაფრო... ის მის ცხოვრებაში პირველი ნამდვილი სიყვარული იყო. ვიოლეტა თქვესმეტი წლისა იყო, როცა სლაფროსი გახდა. კომპარტიამიც მისი გაუღენით შევიდა. შემდეგ იყო მუშათა პროფკავშირებში მუშაობა, სპეც-მოშხადება მოსკოვში. 1941 წლიდან ვიოლეტა არალეგალურ საქმიანობაზე გადავიდა, მალე კი „შავი ანგელოზების“ რიგებში აღმოჩნდა.

— „შავი ანგელოზები“...

ვიოლეტამ კედელს მუშტი მთელი ძალით დასცხო.

მიტკა ზუსტად დანიშნულ ღროს გამოცხადდა. ვიოლეტა შორიახლო უთვალთვალებდა მიტკას, კუდი რომ არ მოჰყოლოდა, ბოლოს საფარიდან გამოვიდა.

— გამარჯობა, დაქალო!

მიტკას სახე მიტკალივით გაფითრებოდა.

— სლაფრო გიცდის.

— აქ რატომ არ მოვიდა? — მკვახედ შეეკითხა ვიოლეტა.

— აბა, რა ვიცი, — გაღიზიანებით მიუგო მიტკამ, — მასთან მე მიგიყვან.

ამ სიტყვებზე შეტრიალდა და გზას გაუყვა. ვიოლეტა უხმოდ მიჰყვა. მიტკამ მოსახვევში შეუხვია. ვიოლეტამ დაინახა მათხოვარი, რომელიც შორიახლო იჯდა და მათ შესცქეროდა. ქალმა ელვისებურად იძრო რევოლვერი:

— არ გაინძრე! — შეჰყვირა ვიოლეტამ.

ამ სიტყვებზე მიტკას ხელი ჩაავლო და წინ აიფარა.

„მათხოვარი“ წამოიმართა. მის ხელში იარაღმა იელვა. ვიოლეტამ მიტკას ხელი ჰკრა. ქალმა ამოიკენესა, წამიც და მათხოვრის ხელებში აღმოჩნდა. ვიოლეტამ ჩახმასხ ხელი გამოჰკრა. გაისმა სროლა. „მათხოვარს“ რევოლვერი ხელიდან გაუვარდა და ქვაფენილზე გაიშხლართა. კიდევ ერთი მამაკაციც გამოჩნდა. ვიოლეტამ კვლავ გაისროლა.

მაიორ პენევის აღსასრული

იმავე დამეს მაიორი დმიტრი პენევი შინ მანქანით ბრუნდებოდა. უცებ გამოტყვრა პოლიციელი, რომელმაც გარკვევით ანიშნა, გაჩერებულიყო. მძღოლმა მანქანა დაამუხრუჭა. პენევი გადმოვიდა, პოლიციელს რო-ს თანაშრომლის მოწმობა გაუწოდა.

— ბატონი მაიორი პენევი ბრძანდებით?

— დიახ.

პენევის პასუხს გასროლა მოჰყვა.

„დელიუსი — ცენტრს: სოფიაში უცნობმა პირებმა მოკლეს რო-ს ოფიცერი, მაიორი დმიტრი პენევი. მას მოწამლული ტყვიები დაახალეს. პენევის სეიფიდან გაქრა ყველა მასალა, რისი მოპოვებაც მან შეძლო.

ჰაილ ჰიტლერ! დელიუსი“.

მეორე დღეს უცნობმა პირებმა დეპუტატი სოტირ იანვევი მოკლეს. სწორედ ის იანვევი, რომელმაც პარლამენტში ლუკოვის მხარდამჭერი ჯგუფი შექმნა.

გეშეშმა სიგარეტს მოუკიდა. გადამწყვეტი რაუნდი დაიწყო. ვინც დაასწრებდა, გამარჯვებულიც ის იქნებოდა.

გამთენისას კონტრდაზვერვამ ადვოკატი ალექსანდრ პევევი დააკავა. ოპერაციას პირადად კონტრდაზვერვის შეფი ნიკოლა გეშევი ხელმძღვანელობდა. ყველაფერი იმ-

დენად სწრაფად და უხმაუროდ მოხდა, რომ ჯაშუშმა ვერავითარი წინააღმდეგობის გაწევა ვერ მოასწრო.

— ბატონო „მებრძოლო“! — გეშვემა თავი გალანტურად დახარა, — თამაში დამთავრებულია!

პევეს ხელბორკილი დაადეს და გაიყვანეს (ადვოკატი ალექსანდრ პევეი რო-ს შეფის, პოლკოვნიკ ნიკოლა კოსტოვის ნდობით აღჭურვილი პირი იყო. რო-ს ხელშეწყობით პევემა აგენტურული ქსელი შექმნა, რომელიც ერთდროულად მუშაობდა აბვერზე, ინგლისელებსა და რო-ზე).

„დელიუსი — ცენტრს: ადვოკატ ალექსანდრ პანაიოტოვ პევეის (აგენტურული მეტსახელი მებრძოლი) დაპატიმრებით მხილებულია ორმაგი (რიგ შემთხვევაში კი სამმაგი) აგენტების მთელი ქსელი. ის მოიცავდა მეფის სასახლეს, მინისტრთა კაბინეტს, არმიას, პოლიტიკურ პარტიებს, მსხვილ ბიზნესს. გამოაშკარავდა მასონური ლოჟა „ბერლინი“, რომლის წევრებიც იყვნენ პრემიერი ბოგდან ფილოვი, თავდაცვის მინისტრი თეოდოსი დასკალოვი, რო-ს შეფი პოლკოვნიკი ნიკოლა კოსტოვი.

ჰაილ ჰიტლერ! დელიუსი“.

შურიისკივას ბეზა

ვიოლეტა იაკოვამ უკანასკნელ ხაფანგსაც დააღწია თავი. მან სოფელ კარდოფენში

თავისი ნათესავის, ივან დერმენჯიევის ოჯახს შეაფარა თავი.

დერმენჯიევი ვიოლეტას მონათხრობით გაოგნებული იყო.

— გამოდის, რომ „შავი ანგელოზები“ პროვოკატორების ბანდა ყოფილა? საშინელებაა! — დერმენჯიევი სიგარეტი ამოიღო.

— მაშ, სლაფრო პროვოკატორი ყოფილა? — დერმენჯიევი თავი გააქნია, — თუკი ასეა, ლუკოვის მკვლელობა რად დაუშვეს?

— ლუკოვი ხელისუფლებას პრობლემებს უქმნიდა, — წაიჩურჩულა ვიოლეტამ, — მათაც თავიდან მოიმორეს და ეს ჩვენი ხელით მოხდა. გეშვემა ყველაფერი ზუსტად გათვალა. გვაძულა მასზე გვემუშავა, თანაც ისე, რომ არაფრის აინუნში არ ვიყავით.

— გამოდის, ბულგარეთში რევოლუცია აღარ მოხდება?! — დერმენჯიევის ხმა აუკანკალდა.

— თუკი რუსები არ მოვიდნენ, არაფერი მოხდება.

— შენ რას აპირებ?

— მინდა „ამხანაგ ანდრეის“ ვინაობა დავადგინო. სლაფროსა და სხვა პროვოკატორების შესახებაც რაღაც-რაღაცები შევიტყვო.

— დავუშვათ, შეიტყვევ, მერე?

— რუსები რომ მოვლენ, ყველაფერს გადავცემ.

ვიოლეტა გაჩუმდა. თვალები აენთო, ტუჩებზე ავის მომასწავებელი ღიმილი აუთამაშდა.

ბორის ლუკანოვი ალექსანდრ პევეის როლში (მარჯვნივ) და ვასილ მიხაილოვი გენერალ ნიკოლოზის როლში. კადრი ბულგარული 5-სერიანი ფილმიდან „მგლებს შორის“ (რეჟისორი ზაკო ხესკია, 1979 წ.)

ბულგარეთის მეფე ბორის III

კანარისი სოფიაში ჩადის

1943 წლის მაისში უცნობმა პირებმა პოლკოვნიკი ათანას პანტევი ჩაცხრილეს. სცენიდან ჩამოვიდა უკანასკნელი ძლიერი ფიგურა, რომელიც შეთქმულებას ედგა სათავეში.

იმავე წლის ივნისის დასაწყისში სოფიაში აბვერის (გერმანიის სამხედრო დაზვერვა და კონტრაზვერვა) შეფი, ადმირალი კანარისი ჩავიდა. ის პირადად მიიღო ბორის III-მ. შეხვედრა თითქმის ოთხ საათს გაგრძელდა.

— თქვენო უდიდებულესობავ, — კანარისი წამით გაჩუმდა, — არ დაგიძალავთ და გეტყვი, რომ პევეის ანუ „მებრძოლის“ საქმიანობის კურსში ვიყავით. ის არა მხოლოდ რუსებზე, არამედ ჩვენზეც მუშაობდა.

— ეგ ვიცო.

— მაშ, რაშია საქმე?

— პევეი ჩვეულებრივი საერთაშორისო ავანტიურისტია, — მეფემ პაუზა გააკეთა, — მას ფულის მეტი არაფერი აინტერესებდა. მთავარი ის არის, რომ მასონები ჩემს წინააღმდეგ შეთქმულებას გეგმავდნენ.

— მაგაში დარწმუნებული ხართ?

— პევემა აღიარებითი ჩვენება მისცა, — ბორის III-მ თავი გააქნია, — ავერ, მისი თანაშემწისა და უახლოესი მეგობრის, გენერალ ნიკიფორ ნიკიფოროვის ჩვენებაც. ასე რომ, ყველაფერი ნათელია.

მეფე გაჩუმდა. კანარისმა ცხვირსახოცი

ამოიღო, გაოფლიანებული შუბლი მოიწმინდა.

— მასონები, შპიონაჟი, შეთქმულებები... ასეთი რამ დეტექტიურ რომანებშიც არ წამიკითხავს... — კანარისმა ჩაახველა, — თქვენო უდიდებულესობავ, ნებას მოგვცემთ, რომ აბვერის თანამშრომლებმა გამოძიებაში მონაწილეობა მიიღონ?

— ბულგარეთი სუვერენული სახელმწიფოა. უცხო ქვეყნის, თუნდაც ჩვენი მოკავშირის სპეცსამსახური ვერავითარ გამოძიებაში ვერ ჩაერევა.

— მაშ, უფლება მოგვეცით, გამოძიების მასალებს მაინც გავეცნოთ!

— ეგ შეიძლება.

* * *

ბერლინში დაბრუნებულმა კანარისმა ყოველივე ჰიტლერს მოახსენა: რუსეთ-ინგლისის აგენტებმა და მასონებმა ბულგარეთის მეფის ჩამოგდება სცადეს. შეთქმულება გახსნილია. ყველა ბოროტმოქმედი დააპატიმრეს.

— მეფე ბორის III რაიხის ყველაზე ერთგული მოკავშირეა! — კანარისმა ამას ხაზი განსაკუთრებით გაუსვა.

ჰიტლერი არ შეაკამათებია. ტუჩებზე ბოროტმა დიმილმა გაუელვა.

(დასასრული მომდევნო ნომერში)

ნიკა თივზაძე

ისტორიის დოქტორი

პუტინი „სამუდამოდ“

დიდ სამამულო ომში გამარჯვების 70-ე წლისთავი რუსეთში პომპეზურად აღნიშნეს

ირანთან დაკავშირებით შექმნილმა უნიკალურმა არბიტრაჟმა, „6+1“-მა თავისი მისია ამოწურა და დაიშალა. ეს ნიშნავდა, რომ დარჩა ერთი ნაკლები „დირექტორთა საბჭო“, რომელშიც რუსეთი მონაწილეობდა. რჩებოდა, რასაკვირველია, მინსკის (იგივე ნორმანდიული) პროცესი, ე.ი. დარეგულირება უკრაინის აღმოსავლეთში — ამ პროცესში რუსეთი, მსოფლიო თანამეგობრობის უდიდესი ნაწილის აზრით, არა გარედან დამკვირვებელი, არამედ კონფლიქტის მონაწილე იყო. ამ მოლაპარაკებებში პუტინის მონაწილეობა რუსეთის სიდიადის (მნიშვნელობის) მაჩვენებელი კი არ არის, არამედ იმის ნიშანია, რომ მას დიდი პრობლემები აქვს.

მაგრამ უკრაინის გარდა, რუსეთთან ერთად რა პრობლემების განსახილველად არსებობდა მზაობა? — კრემლში ამ კითხვის პასუხს ეძებდნენ და მიაგნეს — ისლამურ სახელმწიფოს.

2015 წლის ზაფხულის ბოლოს გამოცხადდა, რომ ვლადიმირ პუტინი დაასრულებს თავის თითქმის ერთწლიან თავის შეკავებას დასავლეთში გამგზავრებისგან და ნიუ-იორკში, გაეროს გენერალურ ასამბლეაზე ჩავა, რათა წარმოადგინოს გეგმა, რომელზეც მისი მრჩეველები ოცნებობდნენ. იმის შესახებ,

რომ რუსეთსა და აშშ-ს კვლავ შეუძლიათ გაერთიანდნენ საშინელი საერთო მტრის — ისლამური სახელმწიფოს წინააღმდეგ.

სწორედ მაისში, როცა კრემლში ახალ საგარეო-პოლიტიკურ ტაქტიკას იგონებდნენ, რუსეთში პომპეზურად აღნიშნავდნენ დიდ სამამულო ომში გამარჯვების 70-ე წლისთავს. იმეორებდნენ ჩვეულ მანტრებს, რომ მთელი ცივილიზებული სამყარო გაერთიანდა ანტიპიტლერულ კოალიციაში — და ამ კოალიციაში გადამწყვეტი როლი საბჭოთა კავშირმა ითამაშა. კრემლის სპირაიტერებმა სურათი ამგვარად ჩამოაყალიბეს: მესამე რაიხად ისლამური სახელმწიფო უნდა გამოცხადდეს (მანამდე პუტინის გამოსვლებში იკითხებოდა მინიშნება, რომ დღევანდელი რაიხი — ამერიკის შეერთებული შტატებია). ხოლო რუსები და ამერიკელები, ისლამურ ტერორიზმზე გამარჯვების შემდეგ, ბოლოს და ბოლოს შეძლებენ ახალი მსოფლიო წესრიგის შექმნას, ახალი გაეროს უშიშროების საბჭოს, მსოფლიო დირექტორთა ახალი საბჭოს ჩამოყალიბებას, როგორც ეს მოხდა 1945 წელს, ქალაქ იალტაში.

მთელი ამ კონცეფციის პრეზენტაცია ვლადიმირ პუტინმა ნიუ-იორკში მოახდინა.

მიხაილ ზიგარის „კრემლის ლაშქარი“ — თანამედროვე რუსეთის მოკლე ისტორია (დასასრული. დასაწყისი იხ. „ისტორიანი“ №№67-73, 75, 77, 79, 82-88)

საკუთარი დაბადების დღის აღსანიშნავად პუტინმა სოჭში ძველი საბჭოთა ოლიმპიური ჩემპიონების გუნდში ითამაშა და რვა შაიბაც გაიტანა

ერთი კვირის შემდეგ მას დაბადების დღე ჰქონდა. 63 წლის შესრულება იხეიმა. დაბადების დღე სოჭში აღნიშნა, სადაც პოკეი ითამაშა ძველი საბჭოთა ოლიმპიური ჩემპიონების გუნდში. თვითონ გაიტანა რვა შაიბა და თავისი მეგობარი ოლიგარქების გუნდი დაამარცხა.

შემდეგ გაიმართა სადღესასწაულო სუფრა. საგარეო საქმეთა მინისტრმა სერგეი ლავროვმა მას საჩუქარი მოუშადა — მაკათმა განდის ბრინჯაოში ჩამოსხმული სტატუა, ადამიანის სიმაღლისა. ეს წარმოადგენდა მინიშნებას პუტინის ძველ, 2005 წლის ინტერვიუზე, „დიდი რვიანის“ პეტერბურგის სამიტის წინ. როცა პასუხობდა დასავლელი ჟურნალისტის შეკითხვას, რამდენად არის იგი დემოკრატი, პუტინმა გესლიანად უპასუხა, რომ სწორედ ის არის ერთადერთი ჭეშმარიტი დემოკრატი და „მაკათმა განდის გარდაცვალების შემდეგ აღარაფერს დარჩა, რომ დაეღაპარაკოს“.

მაშინ ყველას ესმოდა, რომ ეს პასუხი იყო ხუმრობა და დაცინვაც კი. 2015 წლისთვის ხუმრობა ბრინჯაოსი გახდა — საჩუქრის მიღებისას პუტინი დარწმუნებული იყო, რომ ის მართლაც არის მშვიდობისმყოფელი, მაკათმა განდის რანგის ისტორიული ფიგურა, რომელიც მარტო ცდილობს მსოფლიოს გადარჩენას. და მას არაფერს ეხმარება. ხმის გამცემიც კი აღარაფერს დარჩა.

მისაამ მსოფლიო ომი იწყება

პუტინის წინადადება, ერთობლივი ომი დაეწყოთ ისლამურ სახელმწიფოსთან, ბევრზე მოახდინა შთაბეჭდილება. ამერიკის დიპლომატიანაც კი. თუმცა, გაკვირვება დიდხანს არ გაგრძელებულა.

რამდენიმე დღის შემდეგ რუსეთმა სირიის დაბომბვა დაიწყო. პირველი დარტყმები რუსულმა ბომბდამშენებმა არა ისლამური სახელმწიფოს პოზიციებს, არამედ სირიის ოპოზიციას მიაყენეს — ბაშარ ასადის მტრებს. გადიოდა კვირები, რუსეთის მფრინავები სირიის ოპოზიციის დაბომბვას განაგრძობდნენ, ხოლო რუსეთის ტელევიზია — მტკიცებას, რომ პუტინი წარმატებით ებრძვის ისლამურ სახელმწიფოს. წონიანი ამერიკელი დიპლომატის თქმით, აშშ-ის სახელმწიფო დეპარტამენტში მალევე იგრძნეს დეჟა ვიუ — როგორც მაშინ, როცა რუსეთი ამტკიცებდა, რომ ღონბასში კონფლიქტში არ მონაწილეობს. პუტინის გულწრფელობის მიმართ რწმენა კვლავ განქარდა.

2015 წლის 1-ელ დეკემბერს ომმა უცბად დაიწყო ახალი მოხაზულობის შექმნა. რუსეთის თვითმფრინავი, რომელიც სირიელი ოპოზიციონერების პოზიციას ბომბავდა, თურქეთის სამხედრო-საჰაერო ძალებმა ჩამოაგდეს. იმ დღეს კრემლში ყველაზე პოპუ-

ლარული შავი ხუმრობა იყო ჩამოგდებული რუსული ბომბდამშენის შედარება ავსტრიის ერცჰერცოგ ფრანც ფერდინანთან, რომლის მკვლელობას პირველი მსოფლიო ომი მოჰყვა.

ლიბერალური ეკონომისტები მთავრობიდან და მსხვილი ბიზნესიდან, რომელთა გავლენაც, კრემლში მზარდი კრიზისის ტალღაზე, ცოტათი გაძლიერდა, შექრწუნებული იყვნენ. მათ ეს-ეს არის დაიწყეს პუტინის დარწმუნება, რომ პოლიტიკაში ძალისმიერი მოქმედებისკენ გადახრა მომაკვდინებელია ეკონომიკისთვის, ჩამოგდებული თვითმფრინავი კი მათ ყველა გეგმას ასამარებდა.

ისინი ცდილობდნენ, პრემიერ ერდოღანთან მუშაობის საკუთარი გამოცდილებიდან გამომდინარე აეხსნათ პუტინისთვის, რომ ის ემოციური და იმპულსური პიროვნებაა; რომ თვითმფრინავის ჩამოგდების გადაწყვეტილება მან პირადად მიიღო და აშკარაა, რომ რჩევისთვის არ დაურეკავს არც ვაშინგტონში და არც ბრიუსელში. „კარის ლიბერალები“ პუტინს ერდოღანის მოტივაციას უხსნიდნენ: რომ სირიის კონფლიქტში რუსეთის ჩარევა მისთვის თავიდანვე მტკივნეული იყო; რომ ერდოღანის იდეოლოგია „ნეოსმანიზმი“, რაც არსებითად ოსმალეთის იმპერიის აღდგენას გულისხმობს, ამიტომ ყველა ტერიტორიას, რომელიც 100 წლის წინ თურქეთის შემადგენლობაში შედიოდა, თურქეთის „უკანა

ეზოდ“ მიიჩნევს — დაახლოებით იმის მსგავსად, როგორც რუსეთი მიიჩნევს უკრაინას თავისი განსაკუთრებული ინტერესების ზონად. ამიტომაც ჩათვალა კიევის მეიდანის პუტინმა დაუშვებელ ამერიკულ შემოჭრად, ასევე ერდოღანიც მტრულ ქვესტად თვლის რუსეთის თვითმფრინავების სირიაში გამოჩენას. პუტინს ეუბნებოდნენ, რომ ეს იყო დასანანი და უპატივბერი შეცდომა, რომ ყველა ეს რისკი არ იყო გათვლილი და გათვალისწინებული.

მაგრამ მას არ სჯეროდა. მეორე მხრიდან პუტინთან მიჰქონდათ სხვაგვარი სადაზვერვო მასალები და ანალიტიკური შეფასებები. თითქოს თვითმფრინავის ჩამოგდების გადაწყვეტილება ბრიუსელიდან და ვაშინგტონიდან მოვიდა. თითქოს ეს განზრახული პროვოკაცია იყო, მესამე მსოფლიო ომის დასაწყებად. თითქოს ასეთი ხერხით ამერიკელები ცდილობენ შემოწმებას, ხომ არ ბლეფობს პუტინი.

ომმა, რომელიც თხუთმეტიოდე წელიწადს ეჩვენებოდათ წარმოსახვითად, რეალური კონტურების შექმნა დაიწყო. ის, რაც ცოტა ხნის წინ აბსოლუტურ ბოღვას ჰგავდა, უცბად სერიოზული განსჯის საგანი გახდა.

სამთავრობო ეკონომისტებმა, უახლოესი წლების საკუთარ სამომავლო გეგმებში, ხმამაღლა დაიწყეს მსჯელობა „მესამე მსოფლიო ომის ფაქტორზე“. კრემლის საშინაო პოლიტიკის სპეციალისტებმა თითქოს ხუმრობით

სირიაში პირველი დარტყმები რუსეთის ბომბდამშენებმა არა ისლამური სახელმწიფოს პოზიციებს, არამედ სირიის ოპოზიციას, ბაშარ ასადის მტრებს მიაყენეს

(ზემოთ) თურქეთის პრეზიდენტი რეჯეფ თაიფ ერდოღანი. (ქვემოთ) რუსული სუ-24 სირიაში თურქეთის სამხედრო-საჰაერო ძალებმა ჩამოაგდეს

გაშალეს მსჯელობა, როგორი უნდა იყოს რეპრესიები ინტელიგენციის წინააღმდეგ, თუკი ომი დაიწყება. საგარეო პოლიტიკის სტრატეგოსებმა კი უცბად დაიწყეს ლაპარაკი, რომ დიდი სამხედრო კონფლიქტი რუსეთისთვის შესაძლოა შანსად იქცეს — რადგან იგი ძირფესვიანად შემოაბრუნებს მსოფლიოში ვითარებას და მას თავდაყირა დააყენებს. ვინ იცის, ამ შემთხვევაში ვინ აღმოჩნდება მაღლა.

**ბოლოთქმა
მემორანდი საფუძვალად**

ეს წიგნი რომ გრძელდებოდა, მე-20 თავის გმირი ნიკოლაი პატრუშევი იქნებოდა. შემდეგ კი ვინ იცის, კიდევ რამდენი თავი დაგვჭირდებოდა?! ვლადიმირ პუტინს კიდევ ბევრი მეგობარი ჰყავს: იური კოვალჩუკი, არკადი როტენბერგი, გენადი ტიმჩენკო, იგივე ვლადიმირ იაკუნინი, რომელიც, მართალია, გადააყენეს, მაგრამ ჩამოწერილი არ არის. ალბათ, თითოეული მათგანი თავის დროს ელოდება.

იმ ხალხს შორის, ვინც ვლადიმირ პუტინს პირველი ვადის დროს იცნობდა, არსებობს ლეგენდა, თითქოს მას მეორე ვადით პრეზიდენტობისთვის კენჭისყრა არ სურდა. მან გააცნობიერა, რა პრობლემებთან არის

დაკავშირებული პრეზიდენტობა, ამიტომ სერიოზულად ფიქრობდა თავი დაედწია ტვირთისთვის, რომელიც მას აჰკიდეს. ლეგენდის თანახმად, პუტინის უახლოეს გარემოცვას დიდი ძალისხმევა დასჭირდა, რათა იგი მეორე ვადით არჩევას დაეყოლიებინა. „ვალოდია არასდროს წავა საკუთარი თავის წინააღმდეგ“, — ამ ფრაზას მიაწერენ იური კოვალჩუკს, პუტინის მეგობარს, რომელიც თითქოსდა სხვებთან ერთად არწმუნებდა პრეზიდენტს, დარჩენილიყო.

მათ აუხსნეს პუტინს, რომ დარჩენა აუცილებელია, წასვლა კი თვით მისთვისვე არის სახიფათო. სხვა ვერსიის თანახმად, გადამწყვეტი როლი ნიკოლაი პატრუშევი ითამაშა, რომელმაც დაუმტკიცა პუტინს, როგორი შემზარავი სოციალური ძვრები შეიძლება მოჰყვეს მის წასვლას.

დაახლოებულ პირთა, კოლეგებისა და მეგობრების წრე 15 წლის განმავლობაში სულ უფრო მჭიდროდ იკვრებოდა მის გარშემო, სულ უფრო საიმედოდ იცავდა მას რეალობისგან, საკუთრივ მისი და თავიანთი ინტერესებიდან გამომდინარე. ისინი არწმუნებდნენ პუტინს, რომ მას არ შეუძლია წასვლა, რადგან ასეთ შემთხვევაში ცა დედამიწაზე ჩამოიქცევა.

რასაკვირველია, მათთვის ეს ზუსტად ასეც იქნებოდა, რადგან მათი კეთილდღეობის მთავარი წყარო სწორედ პრეზიდენტთან სიახლოვეა. „ვინ, თუ არა პუტინი?!“ — ძირითადად ეს ლოზუნგი ჩანდა მომხრეთა მიტინგებზე (გერეთ წოდებულ პუტინგებზე) 2012 წელს. სწორედ ასე ფიქრს მიეჩვია უკანასკნელ 15 წელიწადში, ალბათ, რუსეთის მოსახლეობის უმრავლესობა.

პუტინის ამაღლის მრავალ წვერს შეეხო რუსეთის საწინააღმდეგო დასავლური სანქციები. მათ აეკრძალათ სხვა ქვეყნებში შესვლა, დაკარგეს იქ მუდმივად მცხოვრები საკუთარი ოჯახის წევრების მონახულების საშუალება. თუმცა, პრეზიდენტის კარზე ამის გამო აღმფოთებას არავინ გამოთქვამს.

მეფე საფუძვალად

იმ მომენტისთვის, როცა ეს წიგნი იწერებოდა, რუსეთის ეკონომიკა შეკუმშვას განაგრძობდა, სტაბილურად და გარდაუვალად — შაგურნის ტყავის მსგავსად. მსხვილი ბიზნესმენები კი ამ დროს სიმშვიდესა და აღუშფოთველობას ასხივებდნენ.

პუტინის სამეფო კარმა მტკიცედ გადაწყვიტა ბოლომდე წასვლა. ჰიპოთეტური ფული შესაძლოა დიდხანს ეყოს. თუ უცბად ნავთობის ფასი მოიმატებს, ვითარება შესაძლოა გამოსწორდეს. თუ არადა, მაშინ შესაძლოა შემცირდეს სოციალური სარგოები. უფრო რთულ სიტუაციაში შესაძლოა გაიზარდოს გადასახადები, მაგალითად, სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვებაზე. უკიდურეს შემთხვევაში შესაძლებელია მსხვილი რესურსმომპოვებელი კომპანიების შემოსავლის ექსპროპრირება.

თითქმის ყველა მსხვილ ბიზნესმენს ესმის, რომ სახელმწიფო ინტერესების გამო მათ საკუთრებას (ან მის ნაწილს) რაღაც მომენტში შესაძლოა ექსპროპრირება გაუკეთონ. ისინი კარგა ხანია, ამ აზრს შეურიგდნენ. გავრცელებული გამოთქმაა, რომ რუსეთის მსხვილი ბიზნესმენები მილიარდერები არ არიან, ისინი მხოლოდ მუშაობენ მილიარდერებად. ისინი მართავენ იმ საკუთრებას, რომლის მართვის ნებას მათ პუტინი აძლევს.

ჩემს თანამოსაუბრეთა შორის ვერავინ ხედავდა ვითარების შეცვლის პერსპექტივას. უფრო ზუსტად, თითოეული მათგანი უშეებდა მხოლოდ ერთ პირობას, რომლის დროსაც რამე შეიცვლებოდა. მაგრამ ამ პირობის დასახელებას ვერავინ ბედავდა. ზოგიერთი ვეფემიზმებს მიმართავდა: „გადაიფრენს შავი გედი“, „პრეზიდენტი გაფრინდება ალფა-ცენტავრზე“, „ცა დაემხობა დედამიწაზე“. ისინი, არსებითად, გულისხმობდნენ მარტივ რამეს — რომ პუტინი პრეზიდენტი აღარ იქნება.

რასაკვირველია, ისინი შეცდნენ. ეს საკმაოდ საინტერესო მითია, თითქოს რუსეთში

ყველაფერი დამოკიდებულია პუტინზე, მის გარეშე კი ყველაფერი შეიცვლება.

ეს წიგნი აჩვენებს, რომ პუტინი, როგორცაა იმ ჩვენ წარმოგვიდგენია, ბუნებაში არ არსებობს. იმ მდგომარეობაში, რომელშიც დღეს რუსეთია, სულაც არ მიუყვანია პუტინს — იგი დიდი ხნის განმავლობაში ეწინააღმდეგებოდა კიდევ ამ მეტამორფოზებს. მაგრამ შემდეგ დაჰყვა, მიხვდა, რომ ასე უფრო ადვილია.

პუტინი არ თვლიდა, რომ რუსეთი ყველა მხრიდან მტრებს ჰყავთ ალფაში მოქცეული. იგი არ აპირებდა ყველა დამოუკიდებელი ტელეარხის დახურვას, იგი არ აპირებდა ვიქტორ იანუკოვიჩის მხარდაჭერას. მას არ სურდა სოჭში ოლიმპიადის გამართვა.

მასთან დაახლოებულ პირებს მიაჩნდათ, რომ მისი ჩანაფიქრების მიხედვრას ცდილობდნენ. სინამდვილეში, ისინი საკუთარ ჩანაფიქრებს ასხამდნენ ზორცს.

პუტინის დღევანდელი სახე — რუსეთის მრისხანე მეფისა — მოგონილია მის ნაცვლად, ზშირად კი მისი მონაწილეობის გარეშე: მისი ამაღლის, დასაგლეხი პარტნიორების, ჟურნალისტების მიერ. მის ყველაზე ცნობილ ფოტოგრაფიაზე პუტინი წარმოგვიდგება მედიდურ მპყრობლად, ლამის „მსოფლიოს სამხედრო იმპერატორად“. მაგრამ ეს თავად პუტინი არ არის, ეს მხოლოდ ჟურნალ „ტაიმის“ ყდაა, რომელმაც იგი 2007 წლის ადამიანად ცნო.

ჩვენ ყველამ საკუთარი პუტინი გამოვიგონეთ. დიდი ალბათობით, ეს ჩვენი უკანასკნელი გამონაგონი არ არის.

თარგმნა ჰამლეტ ზუკაკიშვილმა

„ლუქინების“ სტადიონზე გამართულ წინასაარჩევნო მიტინგ-კონცერტზე რუსეთის პრეზიდენტმა პომნი გუნდთან ერთად შეასრულა

შურნალი
AUTO BILD
საქართველო
წარმოგიდგენთ

იხილეთ სტაფია
სრულად
შურნალ
„AUTO BILD
საქართველოს“
მანის
ნომერში

OMG

Oh

My

God

„ასტონ მარტინის“ კატარა სუპერმოდელი, ახალი Vantage ორ ბანსაკუთრებულ და საუკეთესო რამეს აერთიანებს – ეს არის AMG-ს Biturbo-V8 ძრავა და სპორტული ავტომობილების შექმნის ბრიტანული კომპანია.

Oh My God

ზეციურ ოცნებებს ხანდახან ძალიან მიწიერი კოორდინატები აქვს. 52°11' N/1°28' W. ვინც ნავიგაციაში ამ მონაცემებს შეიყვანს, გაიღონში აღმოჩნდება. ეს არის პატარა სოფელი ბრიტანეთში, სადაც მხოლოდ 500 ადამიანი ცხოვრობს. ეს პატარა სოფელი იმით გამოირჩევა, რომ სწორედ აქ არის მდიდარი ბიჭებისა და კაცებისთვის განკუთვნილი ქარხანა, რომელშიც საოცნებო მანქანები იწარმოება...

პატარა და მაგარი, შესანიშნავი ძრავით - ახალი Vantage იენისის ბოლოს გამოდის, მოგვიანებით როდსტერის სახითაც გამოვა

მუირა პუამა

ისპოხიანი
სამხინალო
მსენახე
სამხეთი
აბიხილიან

მუირა
პუამას
ყვავილი

რატომ შვარჟმუს ჟასმინის სურნელის მქონე პუამს „პოტენციის ხე“

ამაზონის ტროპიკულ ტყეებში ერთი მცენარე ხარობს, რომელსაც მუირა პუამას უწოდებენ. მუირა პუამა მომცრო ბუჩქია, პატარა თეთრი ყვავილებით, რომელთაც ჟასმინის სურნელი აქვთ. მოგზაურობისას მსგავსი მცენარე რომ შეგ ხვედროდათ, ალბათ ყურადღებასაც არ მიაქცევდით, რადგან მხოლოდ ადგილობრივმა მცხოვრებლებმა თუ იცოდნენ, რომ მათი წინაპრები ამ მცენარეს უძველესი დროიდან იყენებდნენ, როგორც მამაკაცთა აფროდიზიაკს. ამიტომაც არის, რომ მუირა პუამას „პოტენციის ხე“ შეარქვეს.

ბრაზილიის ინდიელთა ტომებში, ისევე როგორც აბორიგენტთა უმრავლესობაში, ხალხური მედიცინა კარგად იყო განვითარებული. მკურნალობა მჭიდროდ უკავშირდებოდა მაგიას და ამასთან ერთად, ემპირიულ გამოცდილებასაც ეფუძნებოდა. დაავადებებს სწამლობდნენ ქურუმები და სახალხო მკურნალები. აცტეკები მათ „ტისიტლებს“ უწოდებდნენ. ძველ პერუში არსებობდა მთელი ტომი მკურნალებისა, რომლებიც წამლობდნენ მმართველ ინკებს და თავისი ხელოვნების საიდუმლოებებს ტომის ფარგლებში ინახავდნენ.

ზოგიერთი სწავლულის აზრით, აბორიგენი მკურნალები 3 ათას სამკურნალო მცენარეს იცნობდნენ. ესპანელი კონკისტადორები განაცვიფრეს მათ მიერ გაშენებულმა სამკურნალო მცენარეების ბაღჩებმა.

დღეისთვის სამხრეთი ამერიკის კონტინენტის სამკურნალო მცენარეების უმდიდრესი არსენალიდან ბევრია შესწავლილი და დანერგილი მსოფლიო სამედიცინო პრაქტიკაში. ესენია: იპეკაკუანა და სათითურა, ქინაქინისა და გუაიაკუოს ხის ქერქი, ნარკოტიკული საშუალებები, პერუს ბალზამი, კოკის ფურცლები და მუირა პუამა.

ამჯერად სწორედ მუირა პუამაზე მოგი-თხრობთ.

ამ მცენარეს ხშირად იხსენიებენ, როგორც ამაზონის ვიაგრას. ადგილობრივები მას ტრადიციულად იყენებდნენ, როგორც ენერგეტიკულ მატონიზებელს, იმპოტენციის წამალსა და დაქვეითებულ ლიბიდოსთან ბრძოლის საშუალებას. პარალელურად, მცენარეს ევროპაში საუკუნეების განმავლობაში აქტიურად იყენებდნენ რეჰმატიული და

კუჭ-ნაწლავის დაავადებების საწინააღმდეგოდ, ასევე, როგორც ზოგად მატონიზებელ და ენერგეტიკულ საშუალებას.

სექსუალური ჯანმრთელობა, ცენტრალური ნერვული სისტემა და მქსიერება — ეს ის სამი მიმართულებაა, რომელშიც მუირა პუამას მაქსიმალური ეფექტურობა დადასტურებულია.

ამაზონის აუზის მცხოვრებლები მცენარეს იყენებდნენ ასაკობრივი ან დადლილობით გამოწვეული დაქვეითებული ლიბიდოს ასამაღლებლად. მუირა პუამა შეიცავს სტეროლებს, სექსუალური ჰორმონების, მათ შორის ტესტოსტერონის მთავარ მაშენებელ ელემენტებს. ის აუმჯობესებს სისხლის მიმოქცევასაც, რაც ერექციის დროს ძალიან მნიშვნელოვანია.

მუირა პუამას ეფექტურობას მხოლოდ ხალხური მედიცინა არ ადასტურებს. პარიზის სექსოლოგიის ინსტიტუტმა მოაწყო კვლევა, რომელშიც მამაკაცები დაქვეითებული ლიბიდოთი 2 კვირის განმავლობაში იღებდნენ მცენარეს. მონაწილე მამაკაცების 70%-მა აღნიშნა, რომ კურსის შემდეგ მისი მდგომარეობა მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა.

მცენარეს აქტიურად იყენებენ მოწინავე ფარმაცევტული კომპანიებიც. მაგალითად, ფარმაცევტული კომპანია Health Aid (დიდი ბრიტანეთი) მუირა პუამას ქერქისა და ფესვების ექსტრაქტით ამზადებს მედიკამენტს ჯენტლმენს 3, რომელიც გამოიყენება სქესობრივი ჯანმრთელობის შენარჩუნებისთვის, სექსუალური ენერჯის სტიმულირებისთვის, საშარდე გზებისა და წინამდებარე ჯირკვლის ჯანმრთელობის ხელშეწყობისთვის, იმპოტენციასთან დაკავშირებული პრობლემებისთვის და პოტენციისა და ენერჯიულობის შენარჩუნებისთვის, მათ შორის მამაკაცებისთვის 50 წელს ზემოთ.

როგორ მოქმედებს ჯენტლმენს 3:

ჯენტლმენს 3 შეიცავს მუირა პუამას, ჯუჯა პალ-

მის, კორეული ვენ-შენის ექსტრაქტებს, გოგრის ზეთსა და თუთიას.

მუირა პუამას ექსტრაქტი — აძლიერებს სექსუალურ ლტოლვას და ხსნის ერექციულ დისფუნქციას.

ჯუჯა პალმის ექსტრაქტი და გოგრის ზეთი ამცირებს წინამდებარე ჯირკვლის სიმსივნის განვითარების რისკს და ისეთი სიმპტომების გამოვლენას, როგორიცაა: ხშირი შარდვის მოთხოვნილება, განსაკუთრებით ღამით, შარდის სუსტი ან წყვეტილი ნაკადი, შარდის წვეთობით დენა, შარდის ბუშტის არასრული დაცლის შეგრძნება.

კორეული ვენშენის ექსტრაქტი ზრდის ორგანიზმის ტონუსს და აძლიერებს იმუნიტეტს.

თუთია: მამაკაცის პოტენციასა და ორგანიზმში თუთიის დონეს შორის პირდაპირი კავშირი არსებობს. თუთია ასევე ბოჭავს იმ ჰორმონს, რომლის სიჭარბეც წინამდებარე ჯირკვლის აღენომას იწვევს. თუთიას ვეულაზე დიდი რაოდენობით სათესლეები და თავის ტვინში მდებარე ის უბანი შეიცავს, რომელიც კავშირშია სექსუალურ ლტოლვასთან.

მიღების წესი: 1-2 კაფსულა ერთხელ დღეში კვებადღე 20 წუთით ადრე.

[R]

კორდობის ტაძარი

ეკლესია, მეჩეთი და კვლავ ეკლესია – ანდალუსიის ხუროთმოძღვრული მემკვიდრეობა

ანდალუსიის ქალაქ კორდობის კათოლიკური ტაძარი (იგივე „კორდობის სატაძრო მეჩეთი“, იგივე მესკიტა, ესპ. mezuquita — მეჩეთი) და ამავე დროს, ყველაზე გრანდიოზული მავრიტანული მეჩეთი ესპანეთში, მსოფლიოში სიდიდით მეორე მეჩეთი იყო შუა საუკუნეებში. ეს გამორჩეული ნაგებობა დღესაც ომაიადების დინასტიის ყველაზე თვალსაჩინო ძეგლია.

მესკიტა კორდობის ცენტრში, მდინარე გვადალკვივირის ნაპირთან მდებარეობს. გარშემო ძველი მავრიტანული და ებრაული კვარტალები აკრავს. მისი აგება დაახლოებით 600 წელს დაიწყო ძველი რომაული სალოცავების ადგილას. ახალი ნაგებობა შენდებოდა, როგორც წმინდა მოწამე ბიკენტი სარაგოსელის (დევნილი დიოკლეტიანეს დროს, გარდაიცვალა 304 წელს ვალენსიაში) სახელობის ვესტგოთური ეკლესია. ეს დასტურდება როგორც არქეოლოგიური გათხრებით, ისე მოზაიკის ნაშთებით, რომლებიც დარჩა 711 წელს მეჩეთის ასაგებად მუსლიმთა მიერ ეკლესიის დანგრევის შემდეგ. ამ დროს

კორდობა უკვე მუსლიმანური ესპანეთის ანუ ალ-ანდალუსიის (იგივე „კორდობის სახალიფოს“) დედაქალაქს წარმოადგენდა.

დამპყრობთა ყოველი ახალი ტალღა შენობას რამე საკუთარს ამატებდა. ქალაქში არსებული 1000 მეჩეთიდან ის გახდა ყველაზე ბრწყინვალე და მისი დასრულების მომენტისთვის, მესკიტას ამკობდა 1293 სვეტი, 1445 სანათი და 280 ჭადი. ნაგებობა განთქმულია პორფირის, იასპის, ონიქსის, მარმარილოს თუ გრანიტისგან შექმნილი გიგანტური თაღებით. ისინი აიგო ძველი რომაული ტაძრის ნაწილებით და ახლომანლო არსებული ძველი რომაული შენობების ნანგრევთა მასალებით.

გუმბათის მორთულობა (ზემოთ). ორმაგი თაღები ახალი სიტყვა იყო არქიტექტურაში (ქვემოთ)

„პატეების კარიბჭე“ (ზემოთ) და მისი რკინის კარის სახელური (ქვემოთ)

ორმაგი თაღები არქიტექტურაში ახალი სიტყვა იყო. ისინი მაღალი ჭერის გაცილებით მეტ დატვირთვას უძლებდა. ორმაგი თაღი შედგება შედარებით დაბალი ნალისებრი რკალისა და ზედა ნახევარწრიული თაღისგან. მესკიტაში მდიდრულად არის შემკული მოფარაყებული სალოცავი ნიშები. ცენტრალური გუმბათი მორთულია სხვადასხვა ფორმის წარმტაცი ლურჯი ფილებით. მიჰრაბი კი არქიტექტურული ხელოვნების შედევრია.

მეჩეთი 300 წელიწადს დიდ როლს თამაშობდა აქაურ მუსლიმანთა ცხოვრებაში. ძველ ავტორთა მიხედვით, „მეჩეთის სილამაზე იმდენად დამაბრმავებელი იყო, რომ მისი აღწერა შეუძლებელი გახლდათ“. თვალს იტაცებდა თაღები, მინარეთები, ფერადი მოზაიკები და ფანჯრები ფერადი მინებით. კედლებზე კალიგრაფიული წარწერები იყო ყურანიდან. მთავარი დარბაზი წარმოადგენდა ცენტრალურ სალოცავ ადგილს, სადაც სრულდებოდა ხუთჯერადი ნამაზი (მუსლიმანთა ლოცვა), პარასკევის საგანგებო ლოცვები, პირადი ერთ-გულების ლოცვები, ასევე შარიათის სწავლება.

მეჩეთის მშენებლობა, ძირითადად, ოთხი ემირის ზეობისას გაგრძელდა. ემირმა აბდ არ-რაჰმან I-მა 780-იან წლებში გადაწყვიტა, აეგო თვით ომაიადების იმპერიის დედაქალაქის, დამასკოს მეჩეთისდარი შენობა. გადმოცემის მიხედვით, მან დანგრეული ეკლესიის ახლომდებარე მიწებიც იყიდა. ემირმა მეუღლის პატოვსაცემად ააგო მეჩეთი, რომელიც მისი სასახლის პალატებს უერთდებოდა. არქიტექტურული თვალსაზრისით ნაგებობაში იგრძნობოდა ესპანურ-რომანული გავლენა, რაც გამოიხატებოდა არა მხოლოდ მასალებად ეკლესიის ნაშთების გამოყენებაში (სწორედ ესპანურ-რომანული სტილის არის ქვისა თუ აგურის თეთრ-წითელი ორნამენტების მონაცვლეობა), არამედ დაგეგმარებაშიც — კორდობის მეჩეთის მიჰრაბი მიმართული იყო არა მექისკენ, საითაც მლოცველი უნდა იყურებოდეს ლოცვისას, არამედ დამასკოსკენ. მიჰრაბი მთავარი სალოცავი ნიშაა მეჩეთში, რომელიც უჩვენებს მიმართულებას მექაში მუსლიმთა წმინდა შავი ქვის — ქაბასკენ. იგი წარმოადგენს ორი ან მეტი სვეტით კედლისგან გამოყოფილ ნახევარწრიული აფსიდის ფორმის ჭრილს.

მომდევნო ემირის, აბდ არ-რაჰმან III-ის დროს კორდობის ხალიფატი უფრო გაძლიერ-

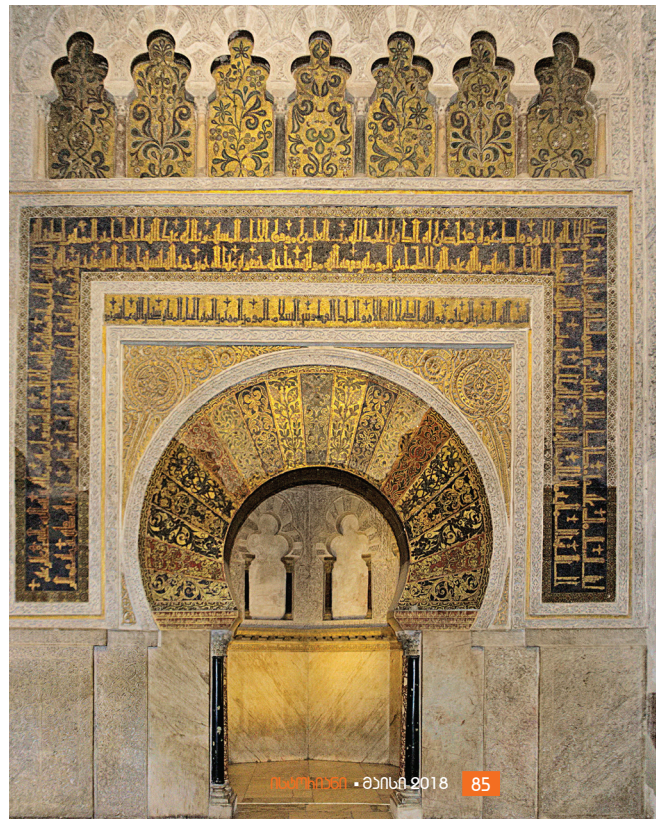

და. მის დროს მეჩეთი მრავალჯერ გადააკეთეს. ამასთან, წინა მმართველის გეგმაც ადასრულეს და სალოცავი დარბაზის ნაგებობის სიგრძე გაზარდეს. ეზოში ემირმა ახალი მინარეთი ააგო, რომელიც ამჟამად ტაძრის კოშკის შემადგენელი ნაწილია.

ემირ ალ ჰაქამ II-ის დროს კი ალ-ანდალუსიამ აყვავების ზენიტს მიაღწია. დამატებითი სახსრები გამოყვეს მეჩეთზე ახალი სამუშაოებისთვის. 961-966 წლებში ნაგებობის ფართობი გაზარდეს და გადაწყდა, მასალებად აღარ გამოყენებინათ ძველ შენობათა ნაშთები, შეისყიდეს მხოლოდ ახალი მდიდრული მასალები. აღსანიშნავია, რომ ბევრი სამუშაო ბიზანტიელ ოსტატებს მიანდეს, რის შედეგადაც მეჩეთის არქიტექტურაში ქრისტიანული გავლენა იგრძნობა, განსაკუთრებით, სინათლის უნიკალურ განაწილებასა და ანსამბლის ჯვრისმაგვარ დიზაინში, რასაც შენობათა კომპლექსში ჩამუშეებული მდიდრული მიძრავი ქმნის.

უკანასკნელი რეკონსტრუქციები ემირ ალ მანსურს ეკუთვნის. 987 წელს მეჩეთს აღმოსავლეთის მხრიდან კიდევ რვა ნაგებობა მია-

მესკიტა განთქმულია თავლებითა და კოლონადებით (ზემოთ), ხოლო მიძრავი ხელოვნების შედევრია (ქვემოთ)

ტაძარში უამრავი გუმბათია როგორც მუსლიმანების, ასევე ქრისტიანების დროს აგებულ ნაწილებში

მატეს, აგრეთვე, მომცრო შიდა ეზო. მუშაობა დიდ მოედანზეც მიმდინარეობდა, თუმცა უკვე იგრძნობოდა ფუფუნების ნაკლებობა, რის გამოც იაფი მასალები გამოიყენეს.

1236 წელს კორდობა ფერდინანდ III კასტილიელმა დაიპყრო. როგორც ყოფილი კათოლიკური ტაძარი, კორდობის მეჩეთი კვლავ ქრისტიანულად აკურთხეს. მომდევნო ესპანელი მეფეები განაგრძობდნენ მეჩეთის სტრუქტურაში ცვლილებების შეტანას. ძირითადი სამუშაოები მეჩეთის ეკლესიად გადასაკეთებლად 1523-1560 წლებში შესრულდა — როცა ერნან რუისისა და მისი ვაჟების პროექტის მიხედვით, ტაძრის გეგმამ ლათინური ჯვრის ფორმა მიიღო, აშენდა ნაეები და კაპელები. XVI საუკუნიდან მესკიტა ღვთისმშობლის მიძინების საკათედრო კათოლიკური ტაძარია. არქიტექტორები და ხელოსნები კი რაღაც-რაღაცების მიმატებას XVIII საუკუნის ბოლომდე განაგრძობდნენ.

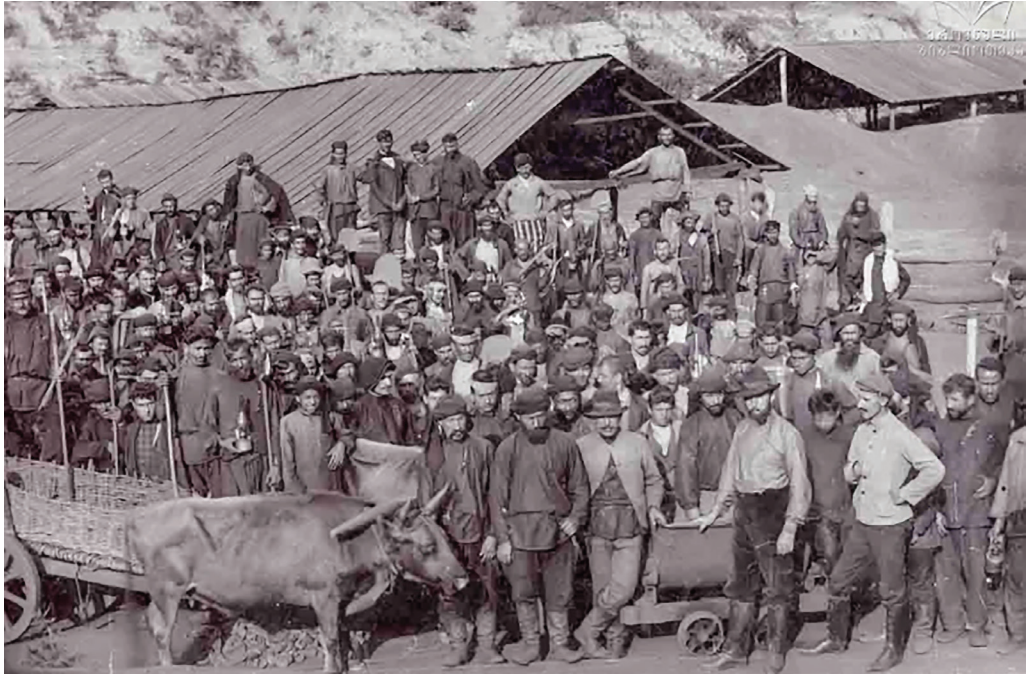
მთავარი შესასვლელი შიდა ტერიტორიაზე არის 1377 წელს აგებული „პატიების კარიბჭე“, რომელიც მუდგპარის სტილის ნამდვილ შედევრს წარმოადგენს. მუდგპარის უწოდებდნენ რეკონკისტის დროს ესპანური ქვეყნების მიერ განთავისუფლებულ პირენეს ნახევარკუნძულზე დარჩენილ მუსლიმანურ მოსახლეობას. მას მოსდევს „ფორთოხლის ბაღი“ განბანისთვის განკუთვნილი ხუთი შადრევნით. შიდა ეზოს საზღვრავს კედელი დახურული გალერეებით, მინარეთი კი კომპის ნაწილად იქცა, რომელზეც აღმართულია კორდობის მფარველი მთავარანგელოზი რაფაელი.

2000-იანი წლების დასაწყისიდან ესპანელი მუსლიმანები ხშირად აწყობენ კამპანიას და კათოლიკურ ეკლესიას სთხოვენ, მიეცეთ უფლება, მათაც ილოცონ ტაძარში. თუმცა მათ მრავალჯერ ეთქვათ უარი როგორც ესპანეთის ეკლესიის, ასევე ვატიკანის მიერ.

რამაზ გურგენიძე

ამონახილავი ძვირი წუხნაც-ბაზეთებიდან

ჭიათურა. მალაროელები. დათი აბაშიძის (1865-1922) ფოტო

წყალწაღებული ჭიათურა

ქართული პრესა, და საზოგადოთ ყველა სდუმს იმ კატასტროფის შესახებ, რომელმაც ჭიათურა განადგურებამდის მიიყვანა. შავი ქვა, უმთავრესი საფუძველი იყო ყოველთვის, საქართველოს ეკონომიკური განვითარებისათვის.

თუ ვერობას რამე აკავშირებდა საქართველოსთან რეალურად, ამის მიზეზი ჯერ-ჯერობით ჭიათურა იყო და არის.

და, დღეს თითქოს არაფერი მომხდარა, თითქოს იმდენათ უმნიშვნელოა წყალდიდობისაგან მოყენებული ზარალი, რომ ჩვენ ვსდუმვართ, მაგრამ არაფერ კითხულობს: რისი იმედი გვაქვს. შეიძლება „ბაზტრიონის“ ტრადიცია არ იყოს მეთაურები სწეროს, ეკონომიური სტატისტიკის მიხედვით, მაგრამ ჩვენთვის ყოველთვის ახლოს არი თუნდა უბრალო ტკივილიც ჩვენი ქვეყნის, და ჩვენ არ შეგვიძლია პროტესტი არ განვაცხადოთ, რომ ჭიათურის კატასტროფა, ჩვენს პრესაში მხოლოდ ქრონიკაში მოთავსებული ცნობებით ამოიწურა.

ამ ზაფხულში ჭიათურა ძნელი საცნობი იყო.

ძველებურად, ფუტკარივით მოედგენ შავი ქვის პლატფორმებს, შავ მტვერში გამურული მუშები, ჭიათურა გაცოცხლდა 8 წლის მიძინებული, ყოველ დღე რამდენიმე მარშრუტი მატარებლებისა მიდიოდა ქვით დატვირთული, დაიწყო სიცოცხლე, რომელიც მალე უნდა გადასულიყო დიდ გრანდიოზულ მასშტაბით მუშაობაში, და უეცრად წყალდიდობამ (მეორედ) ყველაფერი გაანადგურა, შავი ქვა წალეკა, ხიდები და გზები დაანგრია, დამბები დახსნა, სარეცხავი ქარხნები დიდათ დააზიანა. საჩხერეში, შორაპანის ლიანდაგს რამდენიმე თვე სჭირდება ზერელედ შეკეთებისათვის, რაიმე ფუნდამენტალურ მუშაობაზე, ჯერ ლაპარაკიც არ შეიძლება. ეს გზა ისედაც დაზიანებული იყო და ახლა სულ უიმედო შეიქნა. საგრძობლად დაზიანდა შავი ქვის მრეწველთა საბჭოს შესანიშნავი წყალ საქანი, წაღებულია ჭიქოურას და საფარის საურმე ხიდები. გარეცხილი და პლატფორმებზე დამზადებული ქვა უამრავი წაიღო წყალმა. მართლ ერთ ფირმას მოსტაცა სტიქიამ 4.500.000 ფუთი. სულ წაღებულია — 17.000.000 ფუთი გაწმენდილი ქვა და პროქსიტი.

მარტო ეს უდრის მილიონებს ოქროს ან-გარიშზე. რამდენიმე თვე შეუძლებელი იქნება თუნდაც ელემენტარული მუშაობის დაწყება.

„ჩემო“ იძულებული ხდება მოახდინოს 400 კაცის ლიკვიდაცია სამსახურიდან, მარტო ამისათვის 16 მილიარდი არის საჭირო. ამ ზარალს საქართველო იგრძნობს, რადგან სახელმწიფოს მოაკლდა უდიდესი წყარო შემოსავლისა. ქართული ხაზინა სავალიუტო ბიუჯეტს უმთავრესად შავი ქვის ოპერაციებიდან ავსებდა.

ძნელია საშუალების მონახვა ზარალის ასადგენათ. ყოველ შემთხვევაში შავი ქვის ორგანიზაციების („ჩემო“, „საქართველო საზოგადოება“, შავი ქვის მრეწველთა საბჭო) დაუყოვნებლოდ უნდა მიეცეს გველ ვადიანი სესხი ხაზინის ოქროს ფონდიდან, საჭიროა, ჩვენის აზრით, მიეცეს აგრეთვე ფართო საშუალება და დახმარება კერძო ინიციატივას, და დროებითი შემსუბუქება სამუშაო პირობების, რომ საქართველომ რაც შეიძლება მალე შესძლოს ჭიათურის აღდგენა. შეჩერება ერთი წუთითაც და გულგრილობა გაართულებს საქმეს და შემდგომში საჭირო იქნება გაათბულ მუშაობა საქმის შევლისათვის, მაგრამ პირველად ყოვლისა თვით შავი ქვის ორგანიზაციებმა უნდა გამოიჩინონ გრანდიოზული ნება და ენერჯია. ამისათვის მათ აქვთ საკმაო ისტორია და გამოცდილება.

პაოლო იაშვილი

„ბატონი“, 1922 წ. №21

ყურმოკრული საუბარი

— გიორგი, შენი ჭირიმე, ყური მათხოვე და ასეთ მდგომარეობიდან როგორმე გამომიყვანე, — სიცრუეს დაჩვეული ვარ და როდესაც შემატყო სიცრუეს ვლავარაკობდე, ჩოხის კალთა მომიწი სხვების შეუმჩნეველად.

— დიდის სიამოვნებით! უთხრა გიორგიმ. ეს ორი მეგობარი ერთს საღამოს თავადიშვილს ეწვევნენ ჩაიზე.

სხვა-და-სხვა ამბების შემდეგ საუბარი ჩამოვარდა ნადირობაზე. გიორგის ამხანაგმაც დაიწყო:

— „მე, ბატონებო, ერთხელ ისეთი ძველი მოკალი, რომ განცვიფრებაში მოვედი, საჟენ-ნახევარი კუდი ჰქონდა, არა ნაკლებიო. (ამ დროს გიორგიმ ჩოხის კალთა მოუწია).

— დიახ, სწორედ დიდი კუდი ჰქონდა, შეიძლება საჟენ-ნახევარი არ ყოფილიყო, მაგრამ საჟენი მაინც... (გიორგიმ ჩოხა კიდევ მოუწია).

— სწორედ დიდი კუდი ჰქონდა, ორი

არშინი მაინც იქნებოდა. (გიორგიმ კიდევ მოუწია ჩოხა).

გიორგის ამხანაგი ფეხზე წამოვარდა და ცოტა გულ-მოსულად უთხრა გიორგის:

— კაცო, სულ უკუდო ხომ არ გინდა მათქმევეინოვო?!

„ცნობის ფურცელი“, 1898 წ. №628

* * *

— მომილოცე, ცოლს ვირთავ!

— ვის ირთავ?

— ჩაციებულადის ქალსა.

— ის ქალი ხომ ჭკუაზე შეიშალა.

— როგორ? როდის?

— მას შემდეგ, რაც შენ ნიშანი მიეცი.

* * *

— შენთვის რომ სულ უქმეა, ერთი მითხარი თუ ღმერთი გწამთ: საქმე დღე როდის გექნება?

— მაშინ როდესაც საჭმელი გამოიმელება...

„ცნობის ფურცელი“, 1898 წ. №652

„ცნობის ფურცელი“, 1896 წ. №73

მოამზადა თეა ცაგურიშვილმა

„ისტორიანის“ სახალისო ფოტომატიანე

ბვირფასო მკითხველო, გთავაზობთ ახალ რუბრიკასა და პირველ ფოტოს. გადავწყვიტეთ, ჟურნალში დაგებჭლოთ ფოტოები, რომლებიც „ისტორიანსა“ და მის ქომავებს უკავშირდება. სიამოვნებით ავარჩევთ თქვენ მიერ გამოგზავნილი ფოტოებიდან რამდენიმეს და გამოვაქვეყნებთ.

დიდი ენციკლოპედია დედაინა

5 წიგნად

პირველი წიგნი „დაბადება“ მოგიტოვრობთ:

- დიდ აფეთქებაზე
- მზის სისტემაზე
- სიცოცხლის წარმოშობაზე

- დედაინის ულაბაგასი ლანდშაფტების ფოტოები
- 1000-ზე მეტი შთაბეჭდავი ილუსტრაცია
- რუკები, დიაგრამები და გრაფიკები

16 აკრილიდან
„კვირის კალიტრასთან“ ერთად
ორ კვირაში ერთხელ

შემდეგი წიგნები:

ხელები

ჰაერი

წყალი

ადამიანები

დაბადება - დედაინის ადგილი სამყაროში

იკითხეთ წიგნის მაღაზიებსა და პრესის გავრცელების წერტილებში
ან დარეკეთ ნომრებზე: 0(32)2382673; 0(32)2382674
და www.elva.ge ადგილზე მოგართმევთ

